

קונטרס

העזף

בהלכה ובמציאות

בירוד מוקיף

במציאת הענינים ובסוגיות ההלכה

בענין

כשרות עופות

המצויים

יו"ל בעזהשי"ת

בחודש העשירי

שנת תשע"ח לפ"ק

כל הזכויות שמורות

נא לשלוח העדות והאדות
ל111sendemail@gmail.com

רבנים הרוצים להתקשר, נא לקרוא
917-397-0380
ולחשואר מודעה

מהדורא שניה שבט תשע"ח

מכתב

מאת הרב הגאון המפורסם

רבי ישראל דוד הארפענעם שליט"א

אב"ד ישראל והזמנים ובעמח"ס ישראל והזמנים נשמת שבת ועוד

RABBI ISRAEL D. HARFENES

244 Hewes St.

Brooklyn N.Y. 11211

Tel. (718) 584-0255

ישראל דוד הארפענעם

רב דביחמ"ד ישראל והזמנים

וחמ"ד תלמודות ורבנים

ומד"ס ישראל והזמנים נ"ד, שרת וברך דוד ר"ד,

שרת נשמת שבת ר"ד, נשמת ישראל נ"ד,

מקדש ישראל ר"ד, וס' דודק ישראל וש"ס

יום

בס"ד

מכתב ברכה

בס"ד ט' טבת התשע"ח לפ"ק

באתי בזה להגיד לאדם ישור בשבח המגיע לכתבים של האי קנקן חדש מלא ישן מיינה של תורה, סיני ועוקר טורא, ולעי באורייתא תדירא, ובבי מדרשא קבע ליה דירה, בקי בש"ס ופוסקים בהירות נפלא, ואשר יראתו קודמת לחכמתו ה"ה הר"ה ג' מוה"ד שליט"א שזוכה עתה להוציא לאור עולם ראשית פרי ביכורים ספרו החשוב על דיני מסורת וכשרות העופות, וזה ראשית פרי עמלו בירור וליבון השאלה שנתעורר לאחרונה בכשרות ומסורת העופות שלנו, הנחשטים כהיום בכל בני השחיטה שבעולם (שיש בו מסוג ומין עוף הנקרא קארג'ש) בבירור מקיף בחריפות ובקיאות.

ואיני נכנס כאן בעצם הנושא, אלא באתי להעיד על בעל המחבר מבאי שערי בית מדרשינו שמעוד שחר טל ילדותו לא מש מאהלה של תורה, ועוסק בתורת ה' תמימה יומם ולילה לא ישתות, והוא כוכב מזהיר בעולם התורה, ולגדולות נוצר בס"ד.

ובוראי שיש תועלת גדול בקונטרס זה (אף שהרבה מגדולי הרבנים החליטו שאין לאוסרו) שכן הוא דרכה של תורה בכל דיון שעולה על שולחן מלכים לירד לעומקן של הדברים, ולפרוס הדבר כשמלה, ולדון עלה בכבוד ראש מש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים, וזה בונה וזה סותר עד שיתווורו שורש הדברים ויזכו לדעת תורה אמיתית, ובפרט במקצוע זה שלא רבים יחכמו. עוד תועלת גדול בזה על העתיד, שהיות שכידוע בזמנינו חכמת הטעכניק מתחדשת מדי יום ביומו, ומי יודע מה יולד יום, ועתה כשיוכחו לדעת השאלות המקושרות בהכלאות המינים ידעו לעמוד על המשמר, שלא ירעו ולא ישחיתו חכמי אומות העולם ע"י אמצעותיהם והכלאותיהם השונים, ועוד שלא יטול כל אחד תורתו ביד, עוד אשר יתא ברור לו כאחותו, ובפרט בדבר שהוא לדורות, ובדבר שכל חי נפש מישראל תלוי בו (כמאמר פ' סו"פ שמיני ותקדשתם והייתם קדושים: ולא תטמאו את נפשותיכם וגו'). וכמה הצטער אותו צדיק ה"ה הגאון בעל שבת הלוי ז"ל על גידון זה כמפורסם בספר תשובותיו ח"ס ק"ג, ודרש ופעל למען טוהר העופות.

והברכה אחת להרה"ג המחבר שיזכה להאיר את עולם התורה בהרבה ספרים מועילים ולסוקי שמענותא אליבא דהילכתא.

הכו"ח למען כבוד התורה הוגיה ולומדיה, ועמלי דבריה, ומשוטטי ומיישרי נתיבותיה, ומשדרי מערכותיה, ומפיצי דבריה

[Handwritten signature of Rabbi Israel D. Harfenes]

הסכמה

מאת הרב הגאון המפורסם

רבי משה זאב זארגער שליט"א

דומ"ץ סאטמאר ירושלים - זמו"ץ בעדה החרדית

ובעמ"ס שו"ת וישב משה

משה זאב זארגער

רב ודומ"ץ

מח"ס שו"ת "וישב משה"

פניה"ק ירושלים תובכ"א

גם אנכי נהניתי מהלשון הברור בקונטרס שביאר הדברים היטב, וישר כח המחבר שליט"א שבייר הדברים ונתברר לי הדברים יותר, וכן יישר כח על קובץ הגינת ורדים שהביא דעת המחזירים והאוסרים וקיבלתי יותר מושגים בענין זה ממה שידעתי.

ואחר ההפצרות הרבות להשיב ע"ז, הנה מעודי לא נתערבתי בענין שנחלקו בה רבני זמננו שאין לזה סוף, מה שאחד אומר שהיה כך, יאמר השני שהיה להפך, הן בהלכה והן במציאות, ואיני יודע לשון האומות, ובפרט כעת אין לי כח להתוכח בדבר שלא יביא תועלת (ע"י האלף לך שלקמה יו"ד רנ"ד שבילדוהי ובשנים האמצעיות היתי אוהב להיות נצב לרוב ולהנקם על בר אמת וכו' כי היה לי כח), ואולי כשם שמצוה לומר דבר הנשמע וכו', שהרי העופות הנהוגות טובים יותר לאכילה מכל העופות האחרים, וכן לפי הבנתני הנגיעות והנסיגות גם לרבנים גדולי תורה בעלי ההכשרים גדול מאוד (וע"י חו"מ סי' ל"ו סכ"א), וזה סותר את הדרך להתקבץ להחליט מה הדין באמת, רק היות שכפ"מ ש בקונטרס כבר הוקמו כמה חנויות בהכשר רב גדול מפורסם, הגם שלפי הבנתי, לא ינחזו ולא ישקטו לטמא כל מין עוף שיביאו, שלא יפריע להעוף המסחרי והוא הפסד מרובה, בכ"ז שהיות ששמעתי שיש מדקדקים שומעים בקולי אני מוכרח להעיד מל"ת גיד, מה שאני יודע, ואין עד נעשה דיין.

א. מה שכתבו בכמה קונטרסים שאין להלעז על מסורת של שבעים או בנוסח אחר חמשים שנה שאכלוהו, הנה לפי מיטב ידיעתי שעסקתי עשרות בשנים בעופות חיים ושחוטים אינו נכון, וכמדומני שגם אין עשרים שנה לצורת העופות האלו שצורתם משתנים כל הזמן, אולי מפני קטנותם, אבל גם הגדולים יותר בתמונתם הם משונים ממה שראינו אז (ואיני נעשה דיין אם השינויים האלו שוללים המסורה, אבל לומר שהם ממש אותו דבר הוא כמכחיש השמש בצהרים, ומ"ש רב גדול אחד ששייך בזה היתר תרגומי הודו לפנים, במחכ"ת, ראש היתרתיים הוא שנתגדלו עשרות ומאות בשנים אצל יהודים משלנו, ודנו שאם היה דורס היה ידוע, ומה ענין זה לעופות שכמעט לא נשמע שיתגדלו אצלנו, ומ"ש רב מכשר גדול מפורסם מבדיקותיו בשנת תשע"ז ללמוד ממנו לשנת תשע"ז הוא חוכא במח"ס), ולפנים חשבו שהוא מויטאמינים או תנאי גידול אחרים להעופות, ומזה נובע השינוי כל הזמן, אבל אחר שהודע לכל, מכל הנכרים המומחים העוסקים בזה במסל"ת שמעריבים בהם כל הזמן, ואצל רוב העולם המעורבים בין בריות השוק, לכאורה הוא חוכא לדבר נגד דבר הידוע וגלוי לכל העוסקים בעופות זה שנים רבות בכתב ובע"פ, (וע"י חו"מ יבמות פ"א א' שבידוע לכל לא שייך עדות, ופראפסאר אחד שהביאוהו הסוחרים והמכשירים שיעיד, חוץ ממה שאינו מסל"ת כלל כמובן), הרי פשוט לכל בר דעת שהמעידים נגד זה, כיון שאם הפאבריק יקרא אותם למשפט שהפסידו מהם, יסתכנו בסכומים עצומים, אבל המעיד שאין תעורבת למה לא ישקר בעד כסף גדול, ובוה"ז לא ירע ואמנתו כלל, וע"י האלף לך שלמה סי' ע"ב שנשאל אף לפסקי בעלי בתים ויעידו כין ממש בעדות הדאקטורים שבעד מתנה מועטת נשיג מהם כל מה שבעולם ואין סומך עליהם רק שכמותם), רק אולי הם מעורבים ע"י גענס שמצד הלכה קל יותר, וכ"ז צריך בירור.

ב. שנראה ברור שאין לצרף בזה"ז כלל סימני חז"ל, אחר שהונגה מכל הפוסקים לסמוך רק על המסורה, ודומה להומרא דר"ז בנדה שאין מצרפים לדעת אחרונים רובם ככולם שום ספק נדה וזיבה כידוע, ומה לנו לומר בקאות שאינו בקאות, ולמסור תורת כ"א בידו, וכל הדין הוא רק עד היכן שוה להישנים, וע"ז צריכים לשבת רבנים בלי נגיעה להשוות העופות הישנים עם החדשים בפשיטות כתינוק דלא חכים וכו' לגבי הא, ובפרט יש לבדוק הביצים (שהראו לי שממין זה מצוי פראצענט גדול מביצים כדים ממש) וכ"כ

הבית מאיר שזה הסימן היותר גדול, והוא עושה להעופות שנולדו מהם טמאים לגמרי, וזה צריך לברר אם הוא כן, וכמה הם, ובאסיפת רבנים יראים בלתי משוחזרים כמו שידוע מדורות הקודמים, יוכלו לברר זאת.

ג. דק"י"ל או"ח סי' תרי"ח שהולכים ברופאים הן אחר רוב חכמה והן אחר רוב הכמות, וא"כ צריך לברר ע"י מומחים רבים בשטח זה, להתודע אם רוב העופות המעורבים בו בא מהמוכרים לנו או ממדינות רחוקות, ובודאי אין לסמוך על שוחטים ששואלים בטעלפאן כד נים ולא נים אם שחטו עוף שכזה לפני מ' שנים, שאם לא היה מילתא דתמיהה, לא דכירי אינשי כבגמ' בכמה מקומות.

ד. גם על עופות האחרים שהובאו בארה"ק, הגם שאולי צריך עוד בירור אחר בירור, אבל לומר שהוא משונה, הוא תמוה מאוד, ממה הוא משונה מהעופות שבזמנינו שכמעט כולם יעידו שעופות שמגדלים בחודש אחד אינם כעופות מלפנים, ולפי רובם ככולם מהמעסקים בזה הם מעורבים, והכי הם זוכרים עופות חיים מלפנים, ובזמן הכפרות התבוננו בצורתו במשך ... שנה, לעשות מסורה חדשה במחכ"ת

וגם לפני העידו כעת אותם שראו שעוף זה דורס יותר מכל העופות שאנו מכירים, ואוכלים מהם חתיכות חיים, ואחרים מכחישים זאת שרק מנקרים זה בזה, והרואה התמונות בלי עין משוחזרת אומר שנוטה הרבה יותר שאוכלים בשר חי, ובכל אופן ברור שצריך לבדוק זאת אם זה נכון, ואם זה נכון, הרי המדובר ממליני כזית איסור שלוקה על כל כזית בהתראה בנתיים ומטמא הגוף והנפש ר"ל,

וישמעו רחוקים מכל מין נגיעה, ויבואו ויחקרו מהו האמת, והוא מ"ע מה"ת והבדלתם בין הטמא ובין הטהור ובין חיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תיאכל פירש"י שיהא יודע ומכיר ובקי בהן – ומה נעשה עד אז, בפשטות הוא ריעותא, ומה שכתבנו לעשות, אין הדבר בידינו, ואיני יודע מה להגיד, אבל לומר שהוא

~~הוא הולך בדרך בנתיב בנתיב~~

ושפת אמת תכון לעד.

הסכמה

מאת הרב הגאון הספורדס

רבי שלום פאללאק שליט"א

חבר הביד"צ דק"ק שיכון סקווירא יצ"ו

Rabbi S. Pollack

606 Wilson Ave.
New Square, NY 10977
(845) 354-6985

שלום פאללאק

חבר הביד"צ
דק"ק שיכון סקווירא יצ"ו

הנה בא לפני הרה"ג הגדול בקי וחרیف גרים באורייטא תדירא וכו'.

שליט"א

הרה"ג ר'

ובידו קונטרס חשוב על השאלה שנתעורר על העופות המצויים עכשיו
המורכבים מכמה מינים, ויכול להיות שהאב או האם הם מהעוף הנקרא קורניש,
שהוא עוף שאין עליה מסורה.

והקונטרס הזה הוא מעשה אומן שניכר שיגע הרב הנ"ל בין על חלק ההלכה
ובין על חלק המציאות.

והנה אין בידי לא לחם ולא שמלה, ולא באתי בכאן לפסוק הלכה, וזה ניתן
לגדולי ישראל, אלא באתי לחזק המחבר שראוי לפרסם הקונטרס בישראל,
והרבנים יעיניו בזה ויקבלו את האמת ממי שאומרו, ועל ידי זה יוכלו לפסוק את
המעשה אשר יעשון.

וגם מי שמהדר עכשיו כבר לאכול רק עוף הנקרא אינדיק תע"ב, או לאכול
עוף הנקרא ראק שבוה אין כ"כ שאלות כמו על העופות הממצויים תע"ב.

וכן שמעתי מכ"ק אדמו"ר מפוריסוב שליט"א שראוי לכל אברך יר"ש
המתנהג בדרך החסידות לאכול רק אינדיק, או עוף שיש לו מסורה הידועה, וגם
אין מרכיבים אותו.

וישראל קדושים המהדרין ומהמירים במ"ע של אתרוג מצה ותפילין וכו'
לעשות על צד היותר טוב, ובודאי יחמירו גם על קדושת האכילה, לעשות על צד
היותר טוב.

וכבר התמרמר ע"ז פוסק הדור הגאון בעל שבט הלוי זצ"ל בחלק י' סי' קי"ג
וכתב שם שהעופות טעון תיקון גדול. וביכות זה נזכה בקרוב לביאת גאון צ"צ בב"א

אשר מלכה
לפי מלכה
לפי מלכה
לפי מלכה

הסכמה

מאת הרב הגאון המפורסם

דבי אהרן זילבערשטיין שליט"א

דומ"ץ עדוגת הבשם צעהלים - ובעמח"ס שו"ת אז תשכיל

RABBI A. SILBERSTEIN

184 LEE AVENUE
BROOKLYN, N. Y. 11211
TEL. (718) 522-0096

אהרן זילבערשטיין

ד"ר יצחק רוקחל ערוגת חבשם
ברוקלין, נ. י. יצ"ו

קדושת השם יתברך צוה עמנו לעשות

[illegible]

וזה כל עתה באת עת הקול אפניך קנסיס
 מאז על כל גלותי בקר שאלתי במוקדני
 כי מדיני. בהיכלי התורה דבשבות העז
 יחזקאל הנבון כל רחמי יסד וכל קהלות
 קדש. דהבש בנה יתכן לאוני וצדקים ששאל
 ומעב נח יצא כל הצדקה ויסד אעמו העצמי
 בשוג טעם ויסד נח. גם ניה אברי העצמות
 מכיון שמוקדם. משני המופת הני האנן והתקניס.
 ובשט שאלתי נחן הבקר אדוני הימנים אהרע
 ולבנות מלתי אלהי. ואפני נמשי זי על הענין
 והתקש כל הענין אפני א, והנה בן בשוג אפני אלהי
 של תורה אפני השמחה וקש בושתי כל המעשה

מפתח הענינים

מבואיא

פרק א' דין ההורים של העופות המצויים

א] עוף משונה במסורה..... יג

ב] מסורת הקורניש..... טז

ג] התנאים הנצרכים לייצר מסורה..... כ

ד] מסורה וחומרתו..... כה

ה] לסמוך על הסימנים בזמנינו..... כט

ו] חשש עוף טמא מחמת סימני ביצים..... לא

ז] כשרות הראק..... לד

מסקנת הדברים פרק א'..... לו

פרק ב' שלילת ההיתרים

א] אין עוף טהור מתעבר מטמא..... לז

ב] היתר הערוגת הבשם ראינו שלא דרס, וחידושו הגדול של המשיב דבר שהוחזק

לאכלו..... לח

שלילת ב' היתרים הנ"ל..... מ

פרק ג' דין בני תערובת

א] מבוא לדין בני תערובת..... מג

ב] להסוברים שתלוי בצורת הולד..... מה

ג] להסוברים שתלוי בהורים באופן שהאם היא האיסור..... נא

ד] שלילת ההיתר של זוז"ג משום שהביצה אגוד בגוף האם..... נב

ה] אין חוששים לזרע האב..... נה

ו] אין שייך זוז"ג במינים ואסור גם אם האב הוא האיסור..... נו

ז] עוד בענין זוז"ג ותמצית הדברים..... נח

ח] יוצא מן הטמא..... ס

ענף ב' ספק ספיקא

- א] עוף בלי מסורה וודאי איסור סג
- ב] שיטת הריב"ש והמסתעף סח
- ג] דעת הפוסקים שאסור גם כשרק האב הוא הקורניש ע
- ד] הקורניש עוף טמא עב
- תמצית היוצא לענין ס"ס עג
- מסקנת הדברים פ"ג עג
- המתירים בני תערובת עד

פרק ד'

- התקון לעתיד עז

נספחים

- מתוך שיחה עם א' מהג' שוחטים שסמכו עליהם להתיר הקורניש פא
- הערות על המאמר של הגאון דומ"ץ פאלטישאן שליט"א פה
- הערות על המאמר של הרה"ג ר' משה קרויס שליט"א פט

דברים אחדים לההצאה השנייה:

אודה לשם על כל אשר גמלנו, ובפרט על הוצאת קונטרס הדין, אשר בימים אחדים מעת שהופיע בשער בת רבים ספו תמוז מן השוק, ובעודו בכפו יבלענה, ושמעתתיה מתבדרין בי מדרשא, ולכן נאלצתי להדפיסו אידרא ותלי"ת ניתוסף בהוצאה זו עוד הסכמות חשובות מרבנים הגאונים שליט"א, והשי"ת יעזור שלא יצא מבשול מתחת ידינו אכיה"ר.

אך מחמת גודל חשש פיגל נפש יקרה בחשש עופות טמאות אין דעתי להתיר בכל אופנים הללו, וכמו שכתב הריב"ש ז"ל בתשובה דמה בעניני ממון אדם בוחר דרך היותר בטוח מכל שכן בעניני תורה הקדושה צריך לבחור דרך היותר בטוח וכו', ולפי דעתו המה בוודאי טמאים, ולכן לעמוד יסוד תורה הקדושה מהראוי לעיר ואם בישראל כעירכם שלא לסמוך על פילפול גאוני דורינו

(שו"ת דברי חיים השמטות סי' מ"ב)

מבוא

בחדשים האחרונים עולם התורה כולה רועשת וסוערת בסוגית כשרות הבשר, והחוט המקיף את הסוגיא הוא בעיקר המציאות שנשתנה כהיום מבזמן העבר, שבשונה מזמן העבר שהעופות נוצרו בעיקר בחצירות, כהיום העופות מיוצרים ע"י שני קאמפעינס גדולים^א שמוכרים זכרים ונקבות לקאמפעינס קטנים (העטשאר"ס) שהם מזווגים אותם ביחד וע"י זה נולדים **עופות המצויים** [הנקראים ברילער"ס].

והנה הזכרים והנקבות שהקאמפעינס מוכרים הם משני מינים נפרדים שאם מזווגים ב' מיני עופות הללו מצליחים להשיג העוף הטוב ביותר ששייך, דהיינו שכמות הבשר יהיה היותר מרובה ששייך, וחלקי הגוף שאינם נצרכים יהיו היותר פחות ששייך, וכן טעם הבשר יהיה היותר משובח ששייך, ומהירות הגידול יהיה ג"כ היותר מהיר ששייך וכו'.

העוף שמשמשין בו להיות האב של **העופות המצויים** הוא בעיקר [היינו שיש בה גם תערובת מינים אחרים, אבל כמעט כל ההורים הם ממין הקורניש] מין עוף הקורניש, והעוף שמשמשים בה להיות האם של עופות המצויים היא עוף שמורכב מכמה מיני עופות וביניהם הראק והקורניש^ב [כן הוא בדרך כלל אבל יש מהקאמפעינס קטנים (העטשאר"ס) שמחליפים מין הזכר עם מין הנקיבה, דהיינו שהנקיבה היא הקורניש והזכר הוא העוף המורכב, כן אמר לי ר' חיים לויקה מהסו].

והשאלה נחלקת לשנים א' מה הדין בהעופות שאנו יודעים שהם מעורבים בתוך

א. שמם "קא"ב" ו"ראס".

ב. גם בהעופות של רא"ס שאין אומרים שיש תערובת עוף הקורניש בצד האם, מ"מ ברור שיש בהם תערובת הקורניש או איזה עוף אחר ממשפחת המלאי, וכמו שרואים בעליל בהתמונה מהנקיבה שנמכרת ע"י רא"ס שבלטות כמין עצמות מעל לעינים שהיא מציאות שרואים רק במשפחת המלאי.

עופות המצויים ב' היות שרואים בבירור שבמשך השנים נשתנה צורת העופות האם שייך שיערבו עוד מינים שלא נודע לנו עדיין, בבירור הזה לא נכנסנו לדון בשאלה השניה שהמציאות מסובכת בזה, וגם בענינים ששייכים לשאלה הראשונה **נמנענו לכתוב הדברים שאינם גלויים לעין כל.**

ידעתי גם ידעתי מן ערכי ומי אנכי שהגעתי עד הלום, ואיני רוצה להיכלל במה שאמרו חז"ל כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, וידענא בנפשאי כי לא חכימאמא אנא ולא חוזהא אנא אלא הריני כנושא ונותן בדבר הלכה להתלמד, וגם אמרתי כי מצוה זו שאני, שהרי יש חיוב ומצות הבדלה לידע איזו מהמינים הם מינים כשרים ואיזה אינם כשרים, והחיוב הלוא לכל נתונה, וע' במה שכתב הח"ס (חולין ס"ו) על מה שרבינו אפרים כשהתיר ברבטא חלם שהאכיל שרצים הגם שנתגלה לבסוף שהברבטא טהור היא, מ"מ נחשב שהאכיל שרצים כיון שהתירו בלי בירור, וביטל מצות עשה של הבדלה, וכמו שכתב החינוך שמי שאכל בהמה בלי בדיקה הגם שבאמת כשר היא מ"מ ביטל מצות הבדלה ע"כ, ועל כן אזרתי חלצי להציג לקורא מציאות הדברים ודעת הפוסקים, לעזור למי שרוצה לברר הסוגיא ולקיים מצות הבדלה, וכפי שנצטויתי מכמה מורי הוראה מפורסמים לפרסם הדברים, והקל החונן לאדם דעת יבינינו ויאיר עיני בתורתו התמימה.

דברים התלויים במציאות שלא ציינתי מקורן היא מפני היותן דברים גלויים ומפורסמים ביותר, וברוב הדברים יוכל למצוא מקורן במאמרו של ידידי הרה"ג ר' אהרן אלעזר פריעדמאן שליט"א בקובץ גינת ורדים טבת תשע"ח [והיות שהמאמר נכתב ע"מ למוסרה לקובץ גינת ורדים לא רציתי להכפיל הדברים].

נחוץ להבהיר שהתמונות שהצגתי אחורי הקונטרס, הינם רק לעזור להבין מציאת הדברים, אבל בודאי שאין להסיק שום מסקנות ע"י ראיית תמונה אחת, אלא צריכים להיות בקי בצורת עופות ע"י ראיית העופות בהמשך זמן, וכל הדברים שכתבתי בענין צורת העופות בררתי אצל מומחה גדול שגידל הרבה מיני עופות למשך כמה שנים.

הנני להכיר טובה לידידי החשובים שעזרו לי בעריכת הקונטרס הן בבירור הסוגיא והן בבירור המציאות והן בעריכת הקונטרס ובהכנתו לדפוס, כ"א בשמו יבורך הרב הגאון ר' משה נחמיה הכהן לעוויטא שליט"א ראש הכולל באבוב 45 והרה"ג ר' אלעזר אהרן פריעדמאן שליט"א המומחה הנודע בעניני עופות והרה"ג ר' חיים לויקה מהו"ה והרה"ג ר' בנימין בערקאוויטש שליט"א עורך קובץ גינת ורדים והרה"ג ר' אהרן צבי סעקולא שליט"א והרה"ג ר' ברוך יהודה האלבערשטאם שליט"א והרה"ג ר' משה ישעיה קויפמאן שליט"א והרה"ג ר' אברהם יצחק פעקעטע שליט"א והרה"ג ר' שלום יואל וואגשאהל שליט"א יתברכו כולם מן השמים.

יתן ד' את שמ"כם כברזל חיים וקיימים, לנצח עולמים, עד זקנה ושיבה העושר והכבוד טובים השנים, עד יסקיף וירא ד' מן השמים, ואור החמה יהיה שבעתים, בב"א

תוכן הפרק

א' עוף משונה במסורה | ב' מסורת הקורניש | ג' התנאים הנצרכים לייצר מסורה | ד' מסורה וחומרתו | ה' לסמוך על הסימנים בזמנינו | ו' חשש עוף טמא מחמת סימני ביצים | ז' כשרות הראק

פרק א'

דין ההורים של העופות המצויים

כפי שנתבאר במבוא עופות המצויים מיוצרים מעופות הנקראים ראק וקורניש, וא"כ צריכים לידע מה היא דינם של האבות, ואח"כ נוכל לדון מה היא דין התולדות.

- א -

עוף משונה במסורה

מהות מסורה

מבואר בגמ' (חולין כו:) שבזמן התלמוד היו מחזיקים שהתרנגולתא דאגמא היא עוף טהור, ולאחר זמן ראו שהיא דורסת, והיינו שהיא עוף טמא, וכתב רש"י ע"ז שעל כן אין עוף נאכל אלא במסורת, והיינו שהיות שאין אנו בקיאים לידע אם העוף הוא דורס, ממילא כדי שלא נטעה לומר על איזה עוף טמא, שהוא כשר משום שרואים שאינו דורס, אמרו שאסור לאכול שום מין עוף אם אינו ידוע במסורה שמסרו לנו אבותינו דור אחר דור מימות הבקיאים בכל כ"ד מיני עופות הטמאים, שעוף הזה אינו מהכ"ד מינים הטמאים שיש בעופות.^ג

ג. וז"ל הרמב"ן (בסוגיון), שכל שתעלה לך מסורת בידך מאבותיך שאינו מכ"ד עופות המנויין

תרנגולים החדשים

בשנות התר"ך הובא לאירופא תרנגולים חדשים ממדינות אחרות, ונקראו קוכיין (קאוטשוין Cochin) [ועוד כמה שמות], והדבר עורר סערה רבה בין כל גדולי הפוסקים אם כשרים הם או לא, הללו אוסרים והללו מתירים, וביסוד דברי המתירים מצינו כמה היתרים, **א'** עיקר ההיתר היה שיש שהעידו שעוף זה נאכל בא"י וממילא בוודאי יש עליו מסורה, **ב'** אולי נכללת בהמסורה הישנה שיש על התרנגולים הישנים שאינם מהכ"ד מיני עופות הטמאים, ועוף הקוכין אינה נחשבת למין נפרד, היות שהשינויים שיש בינה לבין התרנגולים הישנים אינם גדולים כ"כ, **ג'** שכן ונדמה ומתעבר מן הטהור.

אבל זאת מתבאר בעליל מדברי הפוסקים במה שתיארו השינויים שישנם בין התרנגולים החדשים להתרנגולים הישנים, **שבתרנגולים הישנים לא היה אלא צורה "אחת" ידועה**, שנקרא בדבריהם תרנגולים הישנים¹ (הגם שבוודאי היה גם אז איזה שינויים קטנים שלא התחשבו בזה) ורק לאחר שבא הקוכין, [והמלאי (Malay) ומשפחתו] נגרם הדבר שהיה כמה מיני צורות של תרנגולים, שכולם הם כלולים מצורות העופות הנ"ל, ע"י שהיתה תערובות שונות בין המינים הנ"ל.

תרנגולים החדשים אחר שהוחזק לאכלו

גם כהיום שכבר נתפשט ביננו לאכול תערובות עוף הקוכין², אין שייך לומר שהוא מותר אף להאוסרים בימים ההם³, ולומר שכהיום יש לו מסורה היום שכבר נאכל שנים רבות, שהרי כפי שנתבאר מהות המסורה הוא שמסרו לנו אבותינו דור אחר דור, שמקובל שעוף הזה אינו מהעופות

בכתוב טהור הוא עכ"ל וז"ל שו"ת יד אלעזר (סי' קכ"ד) דהמסורה תכון לעד ולראיה דבזמן הקדום היו בקיאין בעופות טמאים בהם ובשמותיהם והיו מכירים שעוף זה אין אחד מאלו [היי"ט מינים] ע"כ, וכן מבואר מסוגית הגמ' והראשונים ודו"ק.

ד. ולא ימצא בשום אחד מהפוסקים, בהדין בענין השינויים שיש בין התרנגולים החדשים והישנים, שיכתוב שבענין אחד דומה לתרנגול זה, ובענין אחד דומה לתרנגול אחר וכו'.
ומתיאור כל הפוסקים מכל המדינות יוצא שצורת התרנגול היא כצורת הלעגהורן שהיא העוף שאנו משתמשים בה לביצים, וכן היא בכל תמונות הישנים, וכן מבואר גם בכתבי העמים.

ה. ע"י אות ז'.

ו. ע' לקמן פ"ב ההיתרים מהמשיב דבר והערוגות הבשם.

הטמאים, והיינו שמקובל מהזמן שהיו בקיאים בכל עופות הטמאים, שעוף הזה כשר הוא, וממילא הגם אם ננקוט שמותר לאוכלם אין הטעם מפני שיש מסורה על הקוכין אלא שאנו נוקטים כהפוסקים שנכללת בהמסורה שיש על תרנגולים הישנים (ושאר ההיתרים).

ומה שמצינו בפוסקים שאם רואים שאוכלים איזה מין עוף בפשטות הרי שיש עליו מסורה, היינו שאם רואים שבמדינה שיש בה ת"ח, הוא דבר פשוט לאכלו, הרי שבמדינה ההוא יש מסורה שעוף זה אינו מהכ"ד מינים הטמאים, אבל אם יודעים בוודאי שגם במדינה ההוא אין מסורה, אינו מותר מפני שאוכלים אותה וכמו שיבואר להלן בארוכה.

אופן הדיון על שינויים

לפי הנ"ל מובן שאם יש שאלה על איזה מין תרנגול אם השינויים שיש בה נחשבים כשינויים להצריכה מסורה חדשה, אין נפק"מ אי היה איזה שוחט ששחטו שהרי אנו יודעים שבזמן הפוסקים **לא היה אלא צורה אחת של תרנגולים,** ואם משונה הוא מהצורה ההוא, צריכים להביא הדברים לפני גדולי ישראל לדון אם השינויים הם גדולים כ"כ עד שאינה נכללת בהמסורה על התרנגולים או שעדיין נכללת בהמסורה, ואפי' אם היה איזה שוחט ששחטו הרי שאותו שוחט [או אפי' רבו] הכריע מדעתיה דנפשיה שעדיין נכללת בהמסורה, ואם נביא הדברים עכשיו לפני גדולי ישראל ויאמרו שהשינויים שיש בה מצריכה מסורה מיוחדת הרי בוודאי שאסורה, כיון שידענו שאין לנו מסורה על עוד צורה של תרנגול, חוץ אם יתחדש איזה מסורה ממדינות אחרות ששם היה גם צורה זאת ואכלוהו במסורה'.

שוחטים אינם מכריעים

הדבר פשוט שהמכריע על דברים אלו הם הגדולי ישראל ולא השוחטים, כמו שמבואר מתוך עשרות השו"ת שעסקו בענין עופות משונים, שעסקי השוחטים אינו לדון בענין השינויים, אלא לשחוט כל מה שמקובל שיש עליו מסורה, ואם מוצאים איזה מין שיש בה שינויים מהמין המקובל, צריכים לשאול לגדולי ישראל כדת מה לעשות, ובפרט כשדנים על איזה שינויים שיש במיני עופות [כגון הקורניש] שאותן המינים כבר מעורבים בתוך

ז. וכן שדנו בזה לגבי הקוכין, אם דומה להקוברייצנע הינער, שנאכלים בא"י.

עופות המצויים [הראק-קורניש], אין לשאול לשוחטים שלנו, שהיות שכבר התרגלו לשחוט עופות שלנו, [היות שדומה גם להראק] לא יראו שינויים גדולים בין עופות המצויים למיני עופות ההם.

- ב -

מסורת הקורניש

משפחות התרנגולים

בין חוקרי העופות יש שמחלקים משפחת התרנגולים לג' חלקים א' התרנגולים הישנים שהיה נפוץ במשך הדורות ב' התרנגולים החדשים שמשונים מהישנים אבל יש בהם עדיין דמיון גדול להישנים ג' משפחת המלאי, ובתוכם נמנה עוף הקורניש שמשונים לגמרי מהתרנגולים האחרים, ויש חוקרים שסוברים שמשפחת המלאי היות שמשונים כ"כ, אינם בכלל משפחת התרנגולים.

נחוץ להדגיש שמה שנקרא אצל הגוים משפחת התרנגולים, אינו מתיר לאכלו, כמו שמבואר בהרבה פוסקים^א, שהרי מבואר בגמ' שתרנגולתא דאגמא טמאה.

ח. הגם שאינו נוגע להלכה דעתם בחלוקת העופות וכדלהלן, הבאנו הדברים כדי לשבר את האוזן בענין גודל השינוי שיש במשפחת המלאי וכדלהלן.

נחוץ להדגיש שכפי שיבואר להלן אין מסורה על הקורניש מצד עצמו, ומה שהקורניש היא ממשפחת המלאי כמעט שאין נפק"מ להלכה, [ואדרבה היות שעל הקורניש יש עדות שמניח ביצים שהמה כד כד לכאורה **חמור יותר מהמלאי** עצמו שעדיין אין כאן עדות על זה], ומה שכתבנו כאן שמשפחת המלאי משונים ממין התרנגול אין הכוונה שהמלאי משונה והקורניש היות שהיא ממשפחה זו ג"כ נחשבת משונה, אלא הכוונה היא שכל המשפחה של המלאי משונה וביניהם נמצא גם הקורניש.

ט. מבואר בארוכה במאמרו הנפלא של ידידי המומחה הגדול בעניני עופות הרה"ג ר' **אלעזר אהרן פריעדמאן** שליט"א, בקובץ **גינת ורדים** טבת תשע"ח.

י. ומה גם כהיום שבתוך מה שקוראים הגוים כהיום משפחת התרנגולים הרחבה (galliformes), יש ג' קבוצות (היינו שבמשפחה של cracidae יש ג' מינים ששם chachalacas, guan, curassow), שאין להם אצבע יתירה לשיטת רש"י, וגם יש עוד משפחה ששמה Megapodiidae שאין בה אצבע יתירה וכוללת מינים אלו, Brushturkey, Malleefowl&Scrubfowl/Megapode. ואסורים באכילה.

יא. בדיונים אודות תרנגולים החדשים, ולדוגמא ראה בשו"ת חבצלת השרון (תניא ס" כ"ו).

עוף משונה ביותר

השינויים שיש בין הקורניש להתרנגול [הישנים והחדשים גם יחד] רבים הם עד שנוכל לומר שאין שינויים בין הקורניש להתרנגול, אלא הם שני דברים נפרדים לגמרי.

אבל אעפ"כ נמנה איזה מהשינויים שיש בין התרנגול להקורניש ומשפחתו [המלאי והאסיל (Asil)²]

(א) הולך בקומה זקופה, (ב) מעל לעינים בולטות כמין עצמות [כמו אדם זועף], (ג) אין לה כרבולת על גבי הראש אלא דבר אחר משונה לגמרי ממש, דהיינו

(1) אינו על גבי הראש, [כמו שהוא בתרנגולים] אלא על המצח, (2) אין בה שפיצען (3) הוא עבה מכרבולת התרנגולים, [נכון לציין דלהבדיל גם בשפת העמים אין להדבר על המצח של הקורניש שם הרגיל של כרבולת³].

(ד) הכנפים הם במקום גבוה בהגוף יותר מהרגיל, וגם אינם מהודקים כ"כ בהגוף, (ה) הנוצות הם קשים ביותר, (ו) יש מרחק גדול בין הרגלים, (ז) חרטומו קצר ועב יותר, (ח) תחת נוצותיו הקשים אין נוצות רכים (פלופ"י בלע"ז), (ט) כשהנוצות הזנב מתארכין נוטה הזנב כלפי מטה ואינו מתעגל כלפי מעלה כמו בהתרנגולים הרגילים.

גם ראוי לציין לדברי הרוקח" (בפ"י סידור התפילה בברכת הנותן לשכוי בינה) שכל העופות זנבותיהן יורדות למטה וזנב התרנגול למעלה ע"כ, והיות שעוף הקורניש זנבו כלפי מטה הרי שאינו בגדר תרנגול כללי.

יב. החילוק בין המלאי והאסיל היא בעיקר במה שהמלאי מוארך, והאסיל לא, וכן היא הקורניש.

יג. נקרא בלשונם פ"י קא"ם.

יד. הראני ידידי הרה"ג ר' אלעזר אהרן פריעדמאן שליט"א.

טו. והיות שיש בה שינויים גדולים מאד מכלליות צורת התרנגולים, אינו מותר **אף למהר"י אסאד** (סי' צ"ב), וכע"ז בשערי צדק (פ"ה) שס"ל שכל העופות שהם בצורת תרנגולים נכללים במסורה, וכענין זה היו הרבה פוסקים שהתירו התרנגולים החדשים כיון שסברו שאין בהם שינויים המצריכים מסורה מיוחדת, [וע' בחי' הרי"ם (ויד" ס"ח) ובלבושי מרדכי (קמא מ"ד) שחולקים במפורש על היתר זה, והגה"ק מקאמארנא כתב (ק"י כנפי נשרים) בתו"ד שאדרבה **מין התרנגול חמור יותר** שכבר נכשלו בה בימי הש"ס ולהלן כתב בזה"ל **כל מין תרנגולים נכללים במין הדכית** אלא שיש לנו מסורה וקבלה עד משה רבינו על מין תרנגולים שלנו שהם טהורים, אע"פ שהם חלק ממין התרנגול ברא והם סוג אחד עכ"ל, וכן היא שטחיות כל הפוסקים בענין

אין שייך מסורה

לפי הנ"ל מובן מאליו שהקורניש שמשונית ביותר [עד כדי כך שיש חוקרים שסוברים שאינו בגדר תרנגול בכלל], פשוט הדבר שאסור באכילה, גם אם ימצא איזה שוחטים שיאמרו ששחטוהו בעבר, שהרי אנו רואים שמשונים הם **ומה לנו מה שסבר השוחט** ששחטו, הרי השאלה לפנינו, והשינויים שיש בה הרי הם **שינויים שהם גדולים הרבה מהשינויים שהיה בהקוכין** שגם עליו היה הרבה גדולי ישראל שאסרוהו, **ואם יש איזה תרנגול משונה שאסור, בוודאי הרי הוא הקורניש** ומשפחתו.

וזה דומה ממש למה שדן בתשו' **צמח צדק הקדמון** (סי' כ"ט) אודות "הווילדע ענטין" וז"ל: חקרתי ודרשתי מן הלומדים וזקנים שבעיר האם הם יודעים וכו' שיש להם מסורת וקבלה מאבותיהם או שהורה להם כך איזה מורה, ולא ידעו להשיב לי מאומה רק אמרו שגם פה אין מצוין, אלא שמכל מקום האמת הוא אם לפעמים מזדמנים לקנות בשוק אין מונעין מהם, כי לא יודעים משום ספק ולא נתנו אל לבם שיהא שום חילוק וכו', והנה נשאתי ונתתי בדבר עם הלומדים שבעיר, ואמרתי שיש למחות על בני העיר שלא יהיו נוהגים עוד היתר באלו בר אווזות, אחר שנודע לנו ע"י החקירה שאין לבני העיר שום קבלה ומסורת שהן ממין טהורים, אלא **שלא למדו שיש לחלק וכו' ואנו למדנו שיש לחלק** ביניהם עכ"ל.

המסורה שנוצר על הקורניש

בשלהי שנת תשע"ז הועד מפי שלשה שוחטים שאמרו ששחטו את עוף הקורניש מלפני כמה שנים, וגם ראו שוחטים אחרים ששוחטים אותם, אך לא יודעים לומר מהיכן נוצרה המסורה הזו, והנה לפי המתבאר לעיל אפי' אם האמת כן ששחטו כאן את הקורניש מלפני כמה שנים, **וגם אם ימצא איזה עדות ששחטוהו לפני מלחה"ע**, לא יועיל כלום, שהרי אנו רואים שהוא עוף משונה, והשינויים חיים וקיימים לפנינו, ובוודאי **אינה נכללת במין התרנגול**.

תרנגולים החדשים] וכמבואר להדיא (בשו"ת יהודא יעלה צ"ב) בדבריו שהתיר רק כיון שלא היו משונים אלא בתוארן וגדלותן והיו דומים זל"ז בצורתן ותמונתן, ועוד שהרי המתירים משום שם תרנגול התנו שצריך שלא יהיו לה שם לוי דאל"כ מ"ש מתרנגולת דאגמא, וא"כ מאן יימר שמשפחת המלאי יש לה שם תרנגול הרגיל.

מקובל שאין עליו מסורה

אך באמת בנידונינו אין צריכים לזה, שהרי הקורניש היתה ידועה מעולם שאין עליו מסורה, ובשו"ת שבט הלו" (ח"י סי' קי"ג) כתב שנתברר למעלה מכל ספק שמינים שמרכיבים לפעמים" הזכר הוא ממין תרנגול עוף שאין לנו מסורה עליו" ובמשך הדורות מדקדקי ההלכה פרשו ממין זה, ע"כ. והיות שכהיום סדנא דארעא חד הוא, וכל השוחטים באים מאותן המדינות, אין מסתבר שהיה בזה חילוקי מקומות, ולומר שבאיזה מדינות אכן היה המנהג לאוכלו.

אינו מסתבר שבאמת שחטוהו

גם אין הדעת נותן שבאמת שחטוהו", שהרי הקורניש היא עוף שמניחה ביצים מועטות, ונצרך זמן רב לגידולה, ולמה ישחטו אותה בזמן שיש העוף ראק וכו' שאין בהם חסרונות הללו, (וגם טעם הראק משובח יותר"), ומטעמים הללו גם בגוים לא יתחשב וגם אצל הגוים מעולם לא היה עוף נפוץ לאכילה, וממילא אינו מסתבר כלל שבאמת שחטוהו, גם השוחט הישיש הרב יעקב שווארץ (ממאונ"ט קיסק"א) העיד שעוף הקורניש לא היה מצוי לאכילה, וכן השוחט הותיק הרב ר' מיכל כ"ץ שליט"א אמר שאינו מכיר עוף הקורניש, ומסתבר מאד שהשוחטים שהעידו ששחטוהו טעו בדדמי".

צריך מסורה על הוריו

גם מוסכם לכל חוקרי העופות^{כא} וכן נראה לעינים לכל מי שבקי בסוגי

טז. בימים ההם לא היתה ידוע שהקורניש היא אבי כל העופות, וסברו שרק באיזה סוגים היא כן (מפי הרב הגאון ר' שמואל האלפערין שליט"א).

יז. אולי כוונתו על אבות הקורניש, ואינו נפק"מ לנידון דידן.

יח. כן העיר לי הרה"ג ר' יעקב מנחם שטייף שליט"א מו"ץ התאחה"ר.

יט. כיון הקורניש גדל לאט על כן שוחטים אותו כשהיא מבוגר יותר, שאז מגיע לאותו מצב שהראק מגיע בצעירותו, וטעם הבשר כשהיא מבוגר אינה טובה כ"כ.

כ. גם העדות הלא היתה על הקורניש הלבן שמפני צבעו יוכל להתחלף בקל למי שאינו בקי בצורות וסוגי עופות.

[אבל צורתם שזה אהדדי, אלא שלפעמים צורת הלבן אינו עולה כהצורה האמיתית כיון שהורכב עם עופות אחרים].

כא. ומה שנמצא בכתביו של גוי אחד [דע"ד קא"ק] שכתב בהיפוך ממה שהיה מפורסם, שהקורניש

העופות, שהקורניש מקורו מהמלאי והאסיל, וידוע ומפורסם שעופות הללו שהם משונים מאוד אין עליהם מסורה, וא"כ אין שייך שיהיה מסורה על הקורניש אלא צריכין מסורה על הוריו, ופשוט שבוודאי לא היו שוחטים המלאי והאסיל.

- ג -

התנאים הנצרכים לייצר מסורה

התנאים הנצרכים לייצר מסורה

בדברי הפוסקים מצינו כמה תנאים שצריך להיות כדי שנוכל לאמר על איזה עוף שיש לה מסורה^{כב}.

התנאי הראשון

שמדינה שלימה אוכלים אותה בפשטות, ולא סמכין על איזה עדות שאוכלים אותה.

ז"ל שו"ת מהרי"ל (סי' ק') [הובא דבריו בפמ"ג (שפ"ד סק"א)], והבא להעיד מסורת חדשה על עוף נכרי שאין מכירין אותו יצטרך שיהיה בר סמכא ומעיד על אנשי מדינה או עיר אחרת שהוא מנהג פשוט שם לאוכלו, או

מורכב מכמה מיני עופות ואותו הגוי טוען שהוא עוף טבעי, אינה ראייה לסתור מפני כמה טעמים א] גוי זה כותב דבריו שנים רבות אחר שהמציאו הקורניש, ב] גם גוי הנ"ל כותב בפ"י שאינו כותב זאת אלא מסברא ולא בברירות, ג] גם מתוך כתבי אותו הגוי ניכר שהקורניש היא ממשפחת "המלאי" וכותב שיוכל להיות שהמלאי והקורניש מקורם מעוף אחד, וכשכותב אודות הקורניש הוא מתייחס כסדר כלפי המלאי שבענין זה דומה להמלאי ובענין זה אינו דומה אליו וכי, ד] ועל כולם שאותו הגוי היה סוחר בעוף הקורניש וידוע למי שבקי בהמכתבים שכתבו אודות עופות בימים ההם שהיה להם ענין של גנאי בעוף המורכב והיו קוראים להם שמות של גנאי כגון ממזר וכדו', ולפי"ז פשיטא שאין להביא מזה שום סתירה להמבואר בהביכע"ר שלא היו להם שום שייכות לעניני מסחר אלא עסקיהם לסדר כל סוגי עופות ומעלותיהם ודרכי גידולם וכדו'.

נחוץ להדגיש שבעצם הענין כמעט שאין נפק"מ במה שהקורניש מקורו מהמלאי והאסיל, שהרי הקורניש בעצמו היא עוף שאין עליו מסורה.

כב. ייש"כ להרה"ג ר' משה ראזענבערג שליט"א ממאנסי שהשתמשתי הרבה במאמרו הנפלא בקובץ עץ חיים.

שמקובל מפי אדם גדול דכדאי לסמוך על עדותו דודאי דייק שפיר וחזי מאן דאסהיד עליה, אבל איניש דעלמא או דאסהיד שראה או שמע מאיניש דעלמא, אהא לא סמכינן דילמא לא דייק שפיר ובשינוי מועט מתהפך הענין ועביד דטעי וכו', ואכה"ג קאמר תלמודא והוא שיהא בקי בהן ובשמותיהם **וזה אינו נמצא האידנא כלל.**

בפילתי (ריש הסי') אחר שהביא המהרי"ל סיים **ולכן מאוד צריך עיון לחדש בזמנינו מסורת חדשה על עופות לא שערום אבותינו ע"כ.**

ובשור"ת גורן דוד (סי' י"ב) אחר שהביא דברי מהרי"ל כתב בזה"ל בדידי הוה עובדא שהיה אצלי אחד מאנשי פולין מצפת תוב"ב ושאלתיו על התרנגולים הללו **ואמר לי שאוכלים אותו** שם, ושוב צויתי והביאו תרנגול לפניו ואמר ג"כ שמותר אחר ראותו, וכאשר הלך התרנגול בבית וראה בו אנה ואנה ואמר שבכל זה אינו יכול להעיד עליו בבירור כי **כמדומה לו שאינו דומה** לגמרי בכמה דברים ע"כ.

הפמ"ג אחר שהביא דברי המהרי"ל כי דעל מדינה שלימה שפיר יש לסמוך²² אמנם בספר כמו השחר (לבעל כנף רננה) אות ע' ס"ק כ', הביא דברי המהרי"ל, וכתב שמה שסמך הדברי חיים על המסורה שבעיר צפת, היינו משום שבצפת היו אוכלים מזמן הב"י, [כמו שכתב הד"ח] ומסתמא בזמן הב"י היה המסורת ידוע בקבלה מהראשונים מן הגאונים או מחכמי הש"ס, אבל ממהרי"ל ואילך אין לסמוך אף על מדינה שלימה.

התנאי השני

שיהיה מדינה שלא נתישבו בה בקרוב, דהיינו שבאותה מדינה עצמה יש מסורה דור אחר דור לאכלה.

הגה"ק מקאמארנא (נדפס בקו' כנפי נשרים שבסוף חידושי ר' ישעיה שור) כתב שאין לסמוך על מסורת אנשי א"י כיון שאין במצוי שם שלשה דורות זה אחר זה שיוכלו להעיד על מסורה.

וז"ל מרן הד"ח²³ (יו"ד ח"ב סי' מ"ח) בא"י בצפת תוב"ב ששם הם העופות, מצויים היו תמיד גדולי עולם מתלמידי האריז"ל, **וישבו בקביעות באה"ק**

כג. ע"ע בשור"ת מהרי"א סי' צ"ב, ומהר"ם שיק סי' צ"ט, דרכ"ת סי' פ"ב ס"ק ל"ז מש"כ בזה.

כד. משיג על הרה"ק מקאמארנא במ"ש שאין לסמוך על מסורת א"י.

כידוע בס' קורא הדורות, ובפרט שעכשיו כתבו לנו מהתם שידועים בבירור שאוכלים אותן שם מעת מרן הב"י זלה"ה ודורות למעלה ממנו, עכ"ל.

וכזה כתב הגאון רבי שלמה קלוגער (בקו' כנפי נשרים הנ"ל) וז"ל ובר מן דין הנה המתירים מיירי במקום דהוי מיושב מימים הקדמונים ויתכן דיש להם מסורת מבעלי הש"ס או מהגאונים ... הנה מדינת אמעריקא נתחדש זה **ערך מאה שנים ואפשר יותר מעט** ומקודם לא היה ישוב **ומנין להם מסורת מימים הקדמונים..ע"כ.**

וז"ל האבני נזר (סי' ע"ה) הובא ממדינות רחוקים ברוסיה ובמקומות ההם אוכלים אותם, אך אכילתם אינו משום מסורת כלל כי הוא ארץ שלא היה בה ישראל מתחלה ומקורב נתיישבו בה ישראל.

ובבית הלל (סי' פ"ב סק"א) מדייק בדברי המחבר שכ' דאין לאכול שום עוף אלא במסורת "שקבלו בו" שהוא טהור, דנראה מש"כ שקבלו בו היינו דוקא **מדינה חשובה** שקבלו כן, אבל על איזה מדינה שאינה חשובה כל כך **מימים קדמונים** אין לסמוך עליהם וכן מבואר בתשובת הרא"ש עכ"ל הבית הלל, [דבריהם הובא נמי בשו"ת מי באר סי' י"ט].

התנאי השלישי

שיהיה מדינה של ת"ח שעל פיהם שחטוהו.

ז"ל שו"ת צמח צדק הקדמון (סי' כ"ט) לכן פה ניקלשפורג ואגפיה שאין להם מסורת וקבלה אין לאוכלם, והא דגדולי המורים שהיו פה עד עתה לא מיחו על ידם, אין זו ראייה כלל דודאי לא היו יודעים שהיו נוהגים בו היתר כיון שאין מצוין כל כך, **ולא בא שום אדם לשאול על זה להמורים**, ומה שהגידו מקצת אנשים שיש מקומות בארצות אשכנז שנוהגין היתר, אומר אני דאין זה ראייה מהתם להכא, כיון שאין יודעים להגיד שנוהגין בו היתר מפני שיש להן מסורת וקבלה שהן טהורים, ואפשר שסמכו על שיטת הרז"ה, אבל אנן נגררין בתר בתראי או"ה ורמ"א שאין להתיר בלא מסורה ואין לשנות.

וכענין זה כתב הפרי תואר (סי' פ"ב) וכל זה דסמכין על הקבלה הוא במקומות דבני תורה דוקא או הבקיאין שראוי לסמוך עליהם.

וע"ע בשו"ת אבני נזר הנ"ל שהעתיק בתו"ד דברי הצדה לדרך (מאמר ב')

כלל ב' פ"ו) שאין לסמוך רק על מסורת של ארץ שהם בני תורה והורגלו בה ת"ח, והאבני נזר כתב עפ"י ז"ל באווזים אלו אין דבר מזה שבמקומות שאכלו לא הורגלו ת"ח, גם אין ידוע שיש להם מסורת כלל.

וכזה כתב בשו"ת טוב טעם ודעת (תליתאי סי' קנ"א) וז"ל והנה לסמוך על מקומות שאוכלין אותו, אין לסמוך רק **כשידוע שאוכלין עפ"י מסורה**, אבל אם אין ידוע אם אוכלין עפ"י מסורה או מצד קלות הדור, ודאי הוי ס"ס לאיסורא וכו', ובפרט בזהמ"ז דרבו קלות הדור ובעו"ה כמה איסורין נעשו להם כהיתר, ודאי אין אוכלין אותו מכח מסורה רק מכח הקלות או עפ"י איזה סימן, לכך אין לסמוך על זה כלל, לכך כל הירא וחרד לדבר ה' לא יאכלו לא מהם ולא מהמונם.

וע"ע בשו"ת גורן דוד (סי' י"א) וז"ל ועתה ניחזה אנן על מה לסמוך **אם נאמר** כיון שאנשי **לונדון** אוכלים אותה נסמוך עליהם שמסתמא **העמידו הדבר על בוריו** וכו', ולונדון עיר הגדולה, אי אפשר להרב מרא דאתרא לידע מה הבעלי בתים עושים אלא לבאים לפניו בשאלה, **ומאן יימר לן שהגיע השאלה לפני גדולי ישראל**, הלא גם במדינתנו היו שוחטים ואוכלים אותם טרם הגיע הדבר לאזני מורה הוראה, ואנחנו יושבים בעיירות קטנות וכמה שנשחטו ונאכלו, בוא וראה מה שכתב הצמח צדק לענין אווזות הבר, כיון שלא היו יכולים לברר שהיה הדבר לפני מורי הוראה, **אם בימי צמח צדק בק"ק נ"ש** שהיו קהלות מפוארים בתורה וביראה **והיו עושים בלא הוראת חכם אנן נתמה** על אנשי לונדון שהיו עושים דבר בלי הוראת חכם מאחר שלפי ראות עיניהם לא היה צריך שאלת חכם כלל עכ"ל.

וכענין זה כתב בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ד ס"ל) וז"ל הנה מבואר בדבר מהרי"ל בתשובותיו סי' צ"ה שמסורת צריכה להיות **מת"ח ירא שמים המוחזק ובקי שעין וחקר ודרש עליו הרבה** ויש ראייה לזה מהגמרא בחולין ס"ב ע"ב דאיתא התם אמר רב פפא תרנגולתא דאגמא שריא עד שאח"כ מצאוה דורסת ודרש מרימר שאסורה ופסקו מלאכול אותה ולפ"י הא"ך אנו יכולים לסמוך על מסורת הלא תרנגולתא דאגמא אכלו אותה זמן רב **מזמן רב פפא** עד שדרש מרימר דאסור וצ"ל **שלא היה מסור להם זה מת"ח מפורסמים הבקאים בטיב ההלכה ועיינו ודקו בהם כל צרכם** כדי שלא יהא סותר כלל דעוף טהור נאכל במסורת אלא סמכו על סימן זה שהיו סבורים שאינה דורסת כמש"כ התוס' שם בד"ה חזיוה, ומוכח כמהרי"ל דדוקא

במסורת כזו יכולים לסמוך **ואין אנו יכולים לומר שמסתמא כיון שבמדינה זו אוכלים אותה** אז בלי ספק לא היו אוכל אותה לולי חכמיהם וגדוליהן היו מתירים להם ע"ש שהאריך ומסיק כן.

וע' בתבואות שור (ס"ל סק"ב) שכתב לענין אחר וז"ל ואע"ג דעד הנה היו נוהגין בהם היתר אין מזה ראי' דהא אמרי' בחולין דף ס"ב דרש מרימר תרנגולתא דאגמא אסירא חזיוה דדריס כו' ופרש"י דהך תרנגולתא היו מחזיקים בטהורה ואחר כך חזיוה כו' עכ"ד משמע דמכמה דורות היו מחזיקים אותה בטהורה ולא נתנו לב לחקור עליה אם דורסת או לא, ולא נודע איסורא, ואח"כ אירע שראו שדרסה ואסרוה, וה"נ נ"ד כיון דמסורת בידינו לאכול אוזות וכו', ואף שיש לחלק קצת ולומר דהתם פעמים דריס ופעמים לא כמ"ש ב"י סי' פ"ב מ"מ ודאי אי שמו לב לחקור עליו הי' מתברר איסורו עכ"ל.

וכזה הוא לשונו של מרן הקדוש הד"ח (הובא לעיל), ועל מסורת בודאי ראוי לסמוך, לא כאשר כתב א' כי אין לסמוך על מסורה של א"י, והבל יפצה פיהו כי בא"י בצפת תוב"ב ששם הם העופות, מצויים היו תמיד גדולי עולם מתלמידי האריז"ל, וישבו בקביעות באה"ק כידוע בס' קורא הדורות, ובפרט שעכשיו כתבו לנו מהתם שיודעים בבירור שאוכלים אותן שם מעת מרן הב"י זלה"ה ודורות למעלה ממנו, ובודאי ראוי לסמוך על מסורת מרן הקדוש ב"י ז"ל עכ"ל.

והדבר פשוט שבנידון דידן אין בו כל התנאים הנצרכים, וא"כ פשוט שאין לסמוך כלל על מסורה זה.

ובפרט שהשוחטים אינם אומרים שהיה להם בקבלה שמותר לשחוט עוף משונה הזה, אלא אדרבה אומרים ששחטוהו מפני שלא הרגישו בו שהוא משונה, וא"כ מה בכך שלא ראו השינויים, והרי השינויים לפנינו.

בגמר הכתיבה אודות מסורת הקורניש^{כה} דברתי עם שלשה השוחטים שסמכו עליהם במה שהעידו ששחטו את הקורניש מלפני כמה שנים, ושאלתי את פיהם^{כו} אם היה אז ב' סוגי עופות לבנים, דהיינו אם שחטו עוד

כה. ביום כ"ג חשוון תשע"ח.

כו. בחלק הנספחים העתקתי תוכן השיחה שהיתה עם אחד מהג' שוחטים שהרשה לי לפרסמו, תדרשנו משם.

מין של עוף לבן, או רק הקורניש, וכולם אמרו שעוף הקורניש ששחטו היה הסוג היחידי של עופות הלבנים שהיה מצוי אז¹, וזה היה עיקר השחיטה בימים ההם. ושאלתם א"כ אולי מה ששחטו לא היה ה"קורניש" אלא ה"ראק-קורניש" שהוא העופות הרגילים, ולא היה ה"ארגינעלע קורניש", אמרו לי שאה"נ שהיו נראים ממש כמו עופות המצויים [וכשיברתי עוד הפעם [כ"ו כסלו] עם אחד מהשוחטים הנ"ל אמר לי ש"בוודאי" היה ה"ראק-קורניש"].

והדבר ידוע ומפורסם שעיקר השחיטה גם בימים ההם היה עופות שלנו וגם הרי השוחטים אומרים שאינם זוכרים שינויים מהותיים בין העופות ההם להעופות המצויים וא"כ הרי לנו מפורש שאין כאן לא עדות, ולא מסורה, כי מה שאמרו ששחטו הקורניש, התברר שלא היה ה"ארגינעלע קורניש", אלא "ראק-קורניש", והשוחטים לפי תומם אמרו ששחטו עופות שלנו, ולא דברו כלל על עוף הקורניש.

הוספה למהדורא שניה: כעת יצא לאור קובץ גינת ורדים ונדפס שם בשם **הרב מנחם מענדל שווארץ שליט"א** ששמע מר' הערשל ווייס שליט"א שעד שנת תשכ"ה שחטו עוף הקורניש לאלפים ושאלתי את פי ר' מענדל הנ"ל ואמר לי שלא כתב המאמר הזה, אלא שאחד כתבו על שמו והוא לא אמר אלא שר' הערשל אמר לו שהעוף שהראו לו להעיד אם שחטו העוף ההיא, עוף הזה שחטו כאן לאלפים, ולא שידע ששחטו הקורניש, והיינו שחזר לפניו על עדותו הנזכרת לעיל, וכבר נתבאר שהעופות הנ"ל ששחטו כאן היו העופות המצויים, ולא הקורניש ותו לא מידי.

[ומה שכתוב שם אודות הקרניש הענ"ס ע' בסוף הקונטרס בהערות על הגאון הגדול דומ"ץ פאלטישאן שליט"א].

- ד -

מסורה וחומרתו

מחלוקת הראשונים בדין מסורה

ידוע שיש מחלוקת הראשונים אם עוף שיש לו ג' סימני הגוף דהיינו שיש

כז. חוץ מהעוף לעגהורין שנשחט לפעמים.

לו אצבע יתירה, זופק, וקורקבנו נקלף, שדעת הרבה ראשונים הוא שכשרה בלי מסורה, מפני שכל עופות הטמאים אין בהם כל הג' סימנים אלו, ודעת הרבה מהראשונים הוא שעדיין צריכה מסורה מפני שגם העופות הטמאים יש בהם סימנים אלו, ובין שיטות האוסרים נמנו רבותינו הראשונים, **רש"י**, **הרא"ש**, **הרשב"א**, **הרבינו ירוחם**, **האגור**, **המרדכי בשם המהר"ם (כן מדייק הד"מ)**, **האור"ה**, **ספר העיטור**, **הרמב"ם** לפי שיטת הריב"ש (סי' קצ"א), [וגם כמה מהראשונים שדעתם שא"צ מסורה כתבו שמ"מ ראוי להחמיר, והם **הראב"ה** (נהגו להחמיר) **האשכול** (בעל נפש לא יתיר) **המאירי**] וכן נפסק להלכה למעשה **בשו"ע ורמ"א ונו"כ**.

דעת הש"ך

יש שרצו לדייק מדברי הש"ך שס"ל שמעיקר הדין אין צריך מסורה בעוף שיש לו ג' סימני הגוף וכדעת הראשונים המקילים בזה.

אבל המעיין היטב בדברי הש"ך [עיי' בהערה בארוכה^כ] יראה שאין דעת

כח. דיוקם היא ממה שמשמע בש"ך סק"ח שלא רצה להקל לגמרי כשיטת המהרש"ל שס"ל שאם יש בעוף ג' סימנים מותר אפי' כשראינוהו שהוא דורס, מפני שאנו תולים לומר שהיא מקרה, שהרי יש לו ג' סימני הגוף, שאין בכל עופות הטמאים לדברי הראשונים המקילים, ומזה יש לדייק דבג' סימנים כשלא ראינו שהוא דורס מסכים הש"ך להרש"ל שמותר.

אבל יש להביא כמה ראיות שאין כוונת הש"ך להקל אלא באוונות שיש ע"ז גם קבלת הר"ז"ה שאין צריכים מסורה, אבל בעופות אחרים מסכים הש"ך לדברי המחבר ורמ"א שצריכים מסורה, וכמבואר להדיא בש"ך רס"י פ' שאין לנו אלא מה שקבלנו במסורת.

א. בס"ב דהמחבר מיירי מכל העופות לא הביא הש"ך כלל שיטת המהרש"ל זו, ובסק"ד כשמבאר שיטת המחבר שלא לסמוך על ג' סימנים בלי מסורת לא הביא כלל שיטת המהרש"ל וגם לא ציין לעיין בש"ך סק"ח.

ב. בש"ך סק"ו דקאי על ס"ב דהמחבר מיירי שם מסתם עופות, מביא מש"כ מהרש"ל בסי' קט"ו שהרש"ל דן שם מב' ענינים (א) עוף שיש לו מסורה וראינו דדריס. (ב) עוף שיש לו ג' סימנים וראינו דדריס, אבל הש"ך אינו מביא אלא דין הא' ושביק לדין ב' שכתב המהרש"ל באותו סימן גופא, ומציין למה שכתב בס"ג דשם מביא הש"ך דברי המהרש"ל על דברי המחבר דמיקל באוונות בג' סימנים, ומשמע שעיקר מה שמביא הש"ך את דברי המהרש"ל היא להביא הקולא כשסומכין על ג' סימנים כ"א לשיטתיה, המהרש"ל בכל העופות והמחבר באוונות, דיכולים לסמוך על ג' סימנים אפי' כשראינו דדריס, וע"ז מסיים הש"ך דאין להקל כ"כ להקל "באוונות" אפי' כשראינו שדורס.

ג. המהרש"ל בסימן הנ"ל לא דן כלל להכריע בין שיטת רש"י לשיטת רמב"י, אלא דאזיל לשיטתיה בסימן קי"ג דשם מבאר באורך לפסוק כשיטת רמב"י, ואת"ל דהש"ך מצדד להקל כשיטת הרמב"י, נגד סתימת המחבר והרמ"א, היה לו להביא הרש"ל שבסי' קי"ג ששם מבאר הרש"ל מבאר פסק זו, ולא להביא מסימן קט"ו שהמהרש"ל לא מיירי כלל מענין זו אלא דאזיל לשיטתיה שכבר פסק כן.

ד. בש"ך סק"ז כשמבאר שיטת המחבר שמתיר באוונות בלי מסורה, משמע שנקט לדינא

הש"ך להקל רק באווזות שגם דעת המחבר להקל בזה, אבל בשאר עופות דעת הש"ך היא כדעת המחבר והרמ"א שאסורים בלי מסורה, וכמו שנקטו כל האחרונים בספרי תשובותיהם.

וכן נקט הדברי חיים (יו"ד ח"ב סי' מ"ה) בפשיטות בשיטת הש"ך, שהש"ך אינו מתיר בלי מסורה, וכן נראה מהבית שלמה¹⁷ (יו"ד סי' קמ"ד) וכן מבואר בשו"ת ערוה"ב סי' ע"ו שהבין דברי הש"ך כמ"ש שאינו מקיל אלא באווזות, וכתב שם שכן פ"י הפמ"ג.

חומר מסורה

הא לך לשון מרן הד"ח (יו"ד ח"ב סי' מ"ה) הנה ראיתי למעלת כ"ת רץ להמערכה במלחמות ד' בגבורים ואף העביר נגד מרן דכולא תלמודא רש"י ז"ל להקשות עליו מסוגיא ערוכה כמעט באותו הסוגיא ואתפלא מאוד איך שכח עם מי מדבר מע"כ עם שר התורה רש"י ז"ל ואם כי דבריו לפעמים מחוסרי הבנה לאטומי מוח מוחינו עכ"ז אם רחוקה הוא ממך רחוקה מחמת קוצר שכלנו אך מי מדורינו יאמר להכריע נגד גדולי הראשונים כאלו ואין לנו רק לקבל דבריהם באהבה ולילך אחר רוב הדיעות וכאשר עשו בעלי השו"ע ולכן אין לנו לזוז מפסק השו"ע מחמת איזה קושיא כידוע לנו גודל שפלות דורות האחרונים ולכן לפלפל בזה נגד דעת הרמ"א הוא למותר ואפילו יבוא אליהו אין שומעין לו נגד המנהג כמבואר בגמ' (יבמות קב) ולכן בודאי אין נאכל שום עוף בלא מסורה וכאשר לדינא פסק כן הרא"ש וכמה ראשונים כמבואר בטור וכן אנו נוהגים מעולם והעושה נגד זה אוכל ממש עוף טמא, ומסיים שם "ולכן לדינא ודאי אסור לאוכלם בלי מסורה ואפי' כל גדולי דורנו יכשירו האוכל אותם אוכל טריפה עכ"ל.

וכן כתב בסי' מ"ו וז"ל ידע נא מעלת כ"ת שלא הייתי מתיר בשום אופן נגד השו"ע וכבר הגיעונו מכתבים בפלפול להתיר וגערתני במי שרוצה להקל נגד הרמ"א ז"ל, ואך בפלפול הארכתני להשיב לא לדינא, וכן אמרתי בפה מלא אפילו "כל גדולי דורינו אין בכוחם להתיר מה שהרמ"א ז"ל אסרו אפי' רק ממנהגא" עכ"ל, ובסי' מ"ח כתב וז"ל "כיון דאבותינו חכמי אשכנז

המחבר להקל באווזות שאין צריכים מסורה, (עי' בש"ד שם) אבל מחמיר שצריך שיהיה בין חרטומו ובין כף רגלו רחבים, ולפיכך אין שייך לומר שמיקל בכל העופות, שהרי גם באווזות מחמיר שצריך שיהיו חרטומו וגם כף רגלו רחבים, ושפיר י"ל שזה כוונתו להקל בסק"ח.

כט. אלא שמדייק מהש"ך (סק"א) שמפרש בדברי המחבר שאוסר מחמת מנהג ולא מדינא.

אסרו אפי' בד' סימנים בלא מסורת כן ראוי לנו ולבנינו שלא לשנות מנהג אבותינו וכו' וכן באמת החזיקו אחרי הרמ"א חכמי הדור שאחריו כידוע, וא"כ לפי"ז בעופות החדשים **אין שום שמץ היתר** לפי מנהגינו עפ"י הרמ"א ז"ל, עכ"ל מרן הד"ח.

והגה"ק מקאמרנא כתב בענין התרנגולים החדשים (נדפס בקו' כנפי נשרים הנ"ל) ז"ל וכבר ביאר רבינו הרמב"ם בתשובה לסך שבעים אלף שעלה בלבם ר"ל ספק בענין תחנה"מ והשיב להם שבאי לידי ספק זה ע"י אכילות שקצים טמאים אוכלי בשר החזיר והשקץ כידוע ממרן אלקי אור צח אור מצוחצח אור ישראל לאש הריב"ש טוב וכמה מדינות נתפשט ונתרחב ר"ל המינות ות"ל **במדינות אלו ישראל קדושים** מאמינים בני מאמינים ובאו אלו לטמאות נפשות ישראל **וקרוב הדבר שע"י אכילת שרץ טמא הזה יתהפך למינות** ר"ל ודי בזה... בטביעות עינא דקלא מתירין דבר חמור מכ"ש להתיר לזה שקורא כתרנגול אחי **היש מכאוב כזה** להתיר בלתי מסורה מדברי הבל כזה הרי גם שם בשינוי מועט ישתנה הכרה מכ"ש זה הדוכיפת הטמא שקולו משונה וכל אבריו וכי תרנגולתא דאגמא שבימי חז"ל לא קרא כתרנגול ומאין היה הטעות עכ"ל.

אין אנו בקיאים בסימנים

יש מחלוקת^ל בין האחרונים אי חיוב מסורה הוא חומרא ומנהג^ל, או הוי כספיקא דאורייתא ממש, אבל אפי' המהרש"ל שמיקל שמותר לאכול עופות שיש בהם ג' סימני טהרה גם בלי מסורה, כתב שצריכים **לדקדק היטב בהזפק** שלא יהיה משונה, וכתב מרן הד"ח (י"ד ח"ב סי' מ"ח בסופו) וז"ל ואפי' הרש"ל שמיקל בג' סימנים החמיר מאד להזהר בבדיקה הרבה **ומי לנו בדורינו שיוכל לסמוך על בדיקתו** עכ"ל, ובאמת כבר כתב כן **המאירי** (בסוגיין) שאין אנו בקיאים באצבע יתירה ובזפק, וע"ע **בפמ"ג** בענין זה.

ל. ע' בד"ח הנ"ל, ובמהר"ם שיק סי' צח וצט, ובטוטו"ד תליתאי קנ"א, ובערוגת הבשם ע"ה וע"ו, ובלבושי מרדכי מ"ד, ועוד [וע' גם לשונו של הח"ס (סי' ע"ד) שע"י תערובת לא הוי איסור דאורייתא].

לא. עיין בשו"ת גורן דוד להגר"ד דייטש (סי' י"ב) שכתב בענין זה שהמנהג לאסרו הוי כדאורייתא, וע"ע בתשו' חת"ס (י"ד סי' ק"ז), דכ' שם דאם אוסרים דבר לא מחמת שסברו בעיקר הדין כן אלא מחמת מנהג לפסוק כאיזה דיעה **קרוב בעיני לנדר דאורייתא** ואין לו התרה, וע"ע בשו"ת בדרי חיים (ח"ב סי' מ"ה) שמאריך שם בחומר הענין בדבר שאסרו הפוסקים מחמת מנהג.

- ה -

לסמוך על הסימנים בזמנינו

עוף ממין טמא שנולד בלי הסימני טומאה

מבואר במהרי"ט^{לב} (סי' נ"א) וכן הוא דעת רוב האחרונים^{לד}, שהסימני טומאה אינם אלא סימנים לידע שהוא ממין זה, ואם נולד באיזה מין טמא, ולד שאין לו הסימני טומאה של מין זה, ג"כ טמא, ועכ"פ בעופות^{לד} שהסימנים אינם מפורשים במקרא בוודאי שאינו תלוי בסימניו, וכמ"ש הצפנת פענח ריש הלי מאכ"א^{לה}.

לסמוך על הסימנים של הולדות

לפי הנ"ל שעופות שהם ממין טמא אסור אף בלי הסימני טומאה שיש ברגל באותו המין, א"כ היות שעופות המצויים בני תערובות הם, אם ננקוט שבני תערובת אסורים, אין כאן היתר כשיבדקו הסימנים של העופות, אף לדעת הראשונים הסוברים שהעופות הטמאים אין בהם הג' סימני טהרה,

לב. וז"ל המו"נ פ"ג אות מ"ח ודע שאלו הסימנים רצוני לומר העלאת גרה ושסיעת פרסה בבהמות וסנפיר וקשקשת בדגים אין מציאותם סיבת ההתר ולא העדרם סיבת האיסור ואמנם הם סימן יודע בו המין המשובח מן המין המגונה, וז"ל הריקאנטי בפרשת שמיני אין הסימנין האלו סבת הטהרה והטומאה רק סימנין שיוכר בהן המין הטמא מן הטהור, וז"ל המהר"ל במס' חולין (מ"ב.) שאין הטעם שהבהמה היא טהורה בשביל שיש לה מפרסת פרסה וכו' ואין הבהמה טמאה בשביל שאין לה מפרסת פרסה אבל דבר זה סימן בלבד ע"כ.

לג. אבל החסד לאברהם (סי' כ"ב וכו') כתב שבולדות של המינים הטמאים, שהוריו אסורים מחמת שהם מהמינים שאסרתן התורה, אינם אסורים אלא אם גם הולדות יש להם אותן הסימני טומאה שיש בהוריו, אבל אם בהולדות נחסרו מהסימני טומאה מותרים, וכגון במין שאסרה תורה בג' סימני טומאה, אם אין בהולד אלא ב' סימני טומאה מותר, שהסימני טומאה שיש בכל אחד מהמינים האסורים היא תנאי שבלי סימנים אלו גם היא מאותו המין מותרים.

אך למעשה גם דעת החס"ל (סי' כ"ג) לאסור בוולדות שאין להם הסימנים של אבותיהם מטעם אחר [מדין יוצא מן הטמא] וכמו שיבואר ג' ענף א' אות ח'.

לד. במהרי"ט הנ"ל כתב כן אף בבהמות.

לה. והגם שכתב כן בדעת הרמב"ם וס"ל שהתוס' בנדה, שס"ל שעוף שיש בו סימני טומאה אסור אף אם הוא ממין טהור, הרי שס"ל שהסימנים הם סיבת הטומאה, ודלא כהרמב"ם, [וכן כתב הזרע אברהם סי' י"א] היינו משום שלא ס"ל להאחרונים הנ"ל לחלק בין עוף שטמא מחמת שיש בו כל הסימני טומאה ובין עוף שטמא מחמת שיש בו מקצת מהסימני טומאה, אך לפי מה שיבאר להלן ריש פ"ג דעת שאר האחרונים שהתוס' אינו חולק על הרמב"ם בזה.

שהרי גם לדבריהם פשוט שאם יעשו כלאים בין שני מינים, בני התערובת יהיו דומים במקצת להאב ובמקצת להאם, וא"כ גם אם א' מההורים טמא הוא ואין להם ג' סימני הגוף, יתכן שיהיה להוולדות ג' הסימנים ואעפ"כ יהיו אסורים^ל היות שאביו או אמו אסורים^ל וממילא כשדנים על עופות שידוע שהמה בני תערובות^ל לפי דבריהם בוודאי אסורים לאכלם **מדאורייתא** בלי שיבדקו הסימנים של הוריו.

לסמוך על הסימנים בזמנינו

ואף אם יבדקו הסימנים של כל הוריו^ל, מ"מ כהיום לכאורה לכו"ע א"א לסמוך על הג' סימנים [גם בלי דברי המהרש"ל], שהרי לפי ראות עינינו יש עופות שלפי **מסורת רבותינו חכמי אשכנז הם מהכ"ד עופות הטמאים הנמנים במקרא^ב**, ואנו **רואים בהם הסימני טהרה**, וע"כ צריכים

לו. וכמ"ש החס"ל תנינא סי' כ"ג וז"ל דאיך אפשר לנו להתיר שום עוף שלא נודע לנו מינו ולא נחוש שמא זה נולד מטמא שנתעבר מטהור וזהו שגרם לו שנמצא בו סימן של טהרה דפשיטא דכח האב פועל בזרעו שיהי בו קצת סימנים דומה לאביו וכמו שאנו רואים בחוש עכ"ל.

לו. ומה שמבואר בדברי הפוסקים בבני התערובת שלהרמב"י מותרים היינו משום שדנו על תערובת הקוכין שהיה לה הג' סימנים.

לח. גם הקורניש עצמו ידוע להיות בן תערובת המלאי והאסיל וכו'.

לט. **שוב שמעתי מהרה"ג ר' יעקב בנימין פירטה חדב"נ אדמו"ר מקאשוי שליט"א שהוא אכן עמד על הדבר שיבדקו סימני המלאי, ומצאו שיש בו הג' סימנים, אך אמר לי שאינו זוכר אם דקדקו בצורת הזפק.**

מ. א' האוירהא"ן שמבואר בדברי רבותינו הראשונים שיש **מסורה שהיא הדכיפת או התרנגולתא דאגמא**, [ע' בראב"ן חולין סי' רסח, ראביה סי' אלף צד, מרדכי תרמב, מהרי"ל צה, ספר האסופות (לתלמיד הרוקח) סי' ס', ע"ע מהר"ם שיק חיו"ד סי' צח, ישי"ש חולין פ"ג סי' קטו, פרי חדש סי' פב, וכן מבואר מהלצו שכתב רש"י חולין על הדכופת. **עוף הנ"ל עדיין נקרא כהיום בלשון אשכנז אוירהא"ן**, ופשוט שהיא עוף זה וכן מוכח בפי מהתיאור שכתב בספר האסופות הנ"ל, ע"ש ואין שייך להסתפק על עוף אחר.] ויש לה עכ"פ (לא בדקו הקורקבן) ב' סימני טהרה דבר שאינו מתאים לשיטת הרמב"י, שהרי אינו העורב.

ב' החסידה, שיש פולמוס בין הראשונים אם היא העוף המקונן בין הבתים [ציגוניא] וכתב המהרי"ל **שמסורת אשכנז היא שהיא החסידה**, וכתב המדרש לקח טוב (ויקרא) שקורקבנה נקלף, וכן נבדק בימינו שקורקבנו נקלף כמובא ב"מסורת העוף", וגם אצבע יתירה הרי רואים בו.

ג' הבירקהא"ן, שהרבה מרבתינו אסרוהו משום תרנגולתא דאגמא וכתב בספר דמשק אליעזר (חולין סג) שבדקו וראה בו הג' סימנים.

[גם המאסקאווי שלפי דעת הרבה מהרבנים היא עוף טמא, כיון שאוכל מחיים, יש לה ב' אצבע יתירה וקורקבנה נקלף (והרי אינו העורב)].

לומר לדבריהם אחד מהני תרתי או כרש"י שגם בעופות הטמאים יש בהם סימני טהרה^{מא}, או שאין אנו בקיאים בסימנים, וכפי שכבר כתבו רבותינו שבדורינו א"א בקיאים, ובכל אופן יוצא שלפי מסורת רבותינו חכמי אשכנז א"א לסמוך על הג' סימנים כהיום **מדין תורה**.

היוצא מזה שאסור לאכול עוף הקורניש מדין ספק תורה אולי הוא עוף טמא, היות שאין לנו מסורה עליו, אבל באמת הדבר חמור מזה הרבה וכדלהלן.

- ו -

חשש עוף טמא מחמת סימני ביצים

דברי הפוסקים כשמוצאים עוף שמטיל ביצים כד וכד

מבואר בגמ' [הובא בשו"ע (סי' פ"ו ס"א)] שעוף שביציו המה כד או חד מבידוע שהוא עוף טמא^{מב}.

מא. ושיטת רש"י מתאים עם המציאות, וכפי שביאר החס"ל (סי' קי"ד) וכן היא שיטת הריב"ש (סי' קצ"א) בדעת הרמב"ם, והחזיק כן הלחם חמדות (סי' שי"ב) וכע"ז בפרי תואר (סי' פ"ב), הובא גם בצמח צדק (ס"ס אות ג') ועוד אחרונים, שיש מה"ט מינים עופות שאין בהם ג' סימנים, ויש בה"ט מינים עופות שיש בהם הג' סימנים, ולפי"ז מה שדנו איזה אחרונים להקל קצת נגד שיטת רש"י, הגם שנפסק בשו"ע כשיטת רש"י, משום ששיטתו נסתרת מהמציאות, לפי פ"י החס"ל וסייעתו אדרבה המציאות מוכח כשיטת רש"י ואכמ"ל וע"ע בקונטרס דרך נשר להרה"ג ר' נטע שליסל ז"ל וז"ל נפלאות היא בעיני על רב גאונו של השו"מ שהעמיד כ"כ בסיס נאמן על הקושיא וכו' איך אפשר כלל לחוש לדברי רש"י במקום שנדחה דבריו ע"פ חוש הראות ואני תמה על תמיהתו הכי לא ראה ולא ידע ולא הבין ח"ו שאדרבה מפני שהקושיא חזקה כ"כ מן החוש והראות הנה בוודאי רבינו מאור עינינו רשי"ל לא טעה בזה עיי"ש שהאריך.

מב. מבואר בסוגיא דח' ספיקות שאם רוצין לידע על איזה מין עוף אם היא וודאי טמא בדקין בביציו ואם רואים ששני הצדדים הם כד וכד או חד וחד הרי שהיא וודאי טמא, וע' בח"ס סי' ע"ד שמבאר למה באמת לא אמרו זאת חז"ל בין הסימני טומאה.

כתב הפרי תואר^{מג} (פ"ו סק"ב) שאם מוצאים באיזה מין עוף שהטיל ביצה^{מז} שהיה כד כד או חד חד, אם אין למין עוף זה מסורה חזקה, או שיש לחשוש שנתערב בו עוף טמא, אפי' אם אכלו אותו המין במסורת וסימנים, מכאן ואילך אסור לאכול, ובד"ת (פ"ו סק"ו) מביא בשם **הבית מאיר** שאוסר בענין כזה אפי' בבר אוזות שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה ורק מצא שאיזה מהם הטילו ביצים בסימני טומאה וכתב שם **שוודאי טמא הוא ודורס, ותיכחש הקבלה ואסורים הם כחזיר ע"ש, וכן הצ"צ** (סי' כ"ט) אסר הווילדע ענטין מחמת **ששמע מאיש אחד** שסיפר לפי תומו דבעירו ניכרים ביצים מעופות אלו ע"י שהם כד כד.

כד כד בדרך מקרה

מצינו דיון בפוסקים מה הדין כשמוצאים ביצה בלול של תרנגולים [רגילים] שהוא כד וכד, שיטת הש"ך הוא שהוא דבר שא"א ובוודאי הוא מעוף טמא, אך יש הרבה פוסקים חולקים בדבר וס"ל שגם בעופות טהורים יוכל להזדמן בדרך מקרה שיהיה כד כד, ורק אם מוצאים כן בקביעות הוא סימן שהוא עוף טמא.

גדר כד כד

עוד מצינו באיזה פוסקים שאם מוצאים ביצה שהוא כד וכד, אך יש שינוי דק בין הצדדים, שהכדות שבצד האחד אינו שווה להכדות שבצד השני, שיש מתירין בזה אפי' לקנותה מעכו"ם שאינו נקרא כד כד, והיינו שגם בתרנגולים שבדרך כלל מניחים ביצים שהם כד כד, מ"מ **יוכל להזדמן** שהצורה של כד כד לא עלתה כראוי, ומפני זה אינו נקרא כד וכד, אך פשוט שכמו כן הוא להיפך שגם בעופות הטמאים שמניחים ביצים שהם כד כד **מזדמן לפעמים** שהצורה לא עלתה כראוי ויכולים לראות שינוי בין הצדדים,

מג. וז"ל דבהיכא דאיכא לפנינו עוף טהור הנאכל במסורת ובסימניו והטיל ביצה על זה הדרך נראה דשרי ולא סתרינן לקבלתו בעוף זה דטהור הוא אלא דבעי' דאיתו מין עוף קבלתו חזקה ואין לחוש במינו לשום תערובת עוף טמא אבל אם יש לחוש לשמא נתערב מין עוף טמא כיון דאתיליד ריעותא דהטיל ביצה בסימן טומאה מחזקין ליה באיסור מכאן ואילך ואסרינן עוף וביציו.

מד. נראה מדבריו שאפי' אם נמצא כן בדרך מקרה אסרינן עוף זה אם אין עליו מסורה חזקה, או אם יתכן שנתערב בו עוף טמא.

[כן הוא המציאות בעופות הטמאים] והעיקר הוא מה הוא הצורה הכללית.

ביצי עוף הקורניש

העיד^מ הרה"ג ר' אלעזר אהרן פריעדמאן שליט"א מעיר לעיקוואד, שגידל ג' עופות ממין הדאר"ק^מ קורניש^מ למשך איזה שנים, וראה שכל ביציו המה כד כד, ובחלק גדול מהם התבונן לראות חילוק בין הצדדים והיה א"א לראות שינוי בין הצדדים, גם אחר התבוננות מרובה (בראות העין).
וכפי שנתבאר הרי שיש חשש תורה על הקורניש.

אם ימצא קורניש שביציו כד חד

מבואר בתשו' צ"צ הנ"ל שאפי' אם רק במקצת המין הביצים הם כד כד אסור כל המין, שבנידון שלו שהעיד אחד על איזה מין שמטיל ביצים שהם כד וכד, כתב הצ"צ שכיון שמצוי ממין זה המניחים ביצים כד כד, דזה סימן מובהק דעופות טמאים הם, אסור לאכול כל אותו המין, **ואפי' אם ימצא ביניהם המטילים ביצים כד וחד נמי אסורים הם**, דאיכא דעורבא דמי לדיונה, וכמבואר גם בד"ת הנ"ל בשם הבית מאיר.

ולפי מה שהובא בשם **הפרי תואר** הטעם שאסור לאכול עוף שהניח ביצה שהוא כד כד, אעפ"י שהיתה ידוע שיש לה מסורה, אם יש חשש **שנתערב בה עוף טמא**, מובן היטב למה יש מציאות של עוף שלפעמים מניח ביצים

מה. שמעתי מפיו.

מו. אבל ביצי הקורניש הלבן המה כד וחד וכפי שמעיד הרב רז"ב ממאנסי, וסיבת הדברים היא שהרי הקורניש במקורו הרי היא דאר"ק, והקורניש הלבן היא תולדה מהדאר"ק קורניש ע"י הרכבה עם עופות אחרים, [הדאר"ק קורניש אינו מוליד וולדות במראה לבן] או עכ"פ היא מורכב מאותן העופות שהדאר"ק קורניש מורכב מהם ועוד עופות לבנים, וקיבל התכונה להניח ביצים בצורה כד חד מהעוף האחר שנוצר גם ממנו (הלעגהורן וכו'), שהרי כשמערבין ב' מיני עופות מקבלים הנולדים תכונות מב' מולידיו.

מז. והנ"ל שהיא מומחה גדול בסוגי עופות מעיד שהיה לה הצורה הרגילה של הקורניש, ורחוק מאד לומר שהיה מורכב עם איזה מין אחר.

אך גם אם היה מורכב עם איזה עוף אחר אין שייך לומר שמשום זה ביציו הם כד כד, אבל הקורניש שמורכב בתוך עופות המצויים היא עוף כשר, שהרי כל המינים ששייך לערב בהקורניש [באופן רגיל דהיינו בלי קאמפעינ"ס גדולים של מאות חוקרים] הם מינים שהיו רגילים לאוכלם בעבר, ואינו מסתבר שביציהם הם כד כד, ועוד שגם עופות ההם הלא מעורבים בתוך עופות שלנו, ומה הנפק"מ אם הקורניש היא עוף טמא או העופות ההם.

בצורה של כד כד, שהרי קיבל מהוריו הטמאים הטבע של כד כד, ומהוריו הכשרים הטבע של כד כד, ומפני זה מניח לפעמים כד כד ולפעמים כד כד.

בנידון דידן שידוע שעוף הקורניש הוא עוף שמורכב כבר משנים הרבה מאיזה מיני עופות, ברור הדבר **שגם אילו ימצא** איזה קורניש שביציו אינם כד כד אינו סיבה להתירם, שאם ימצא כך יהיה ראיה שמורכב מעופות טמאים עם עופות כשרים וממילא חלקם קיבלו תכונת ההורים הטמאים וחלקם קיבלו התכונה של הכשרים, ובכל ענין הרי שברור **שמורכב עם עופות טמאים**, אך למעשה עדיין לא נמצא קורניש שביציו המה כד כד.

לדעת הראשונים המקילים בסימנים

ואף לדעת הראשונים שמתירים לאכול כשיש בעוף ג' סימנים אף בלי מסורה, מ"מ אסורים לאכלם אף לפי דבריהם, שהרי יש סימן הביצים שמורה שהוא עוף טמא, וע"כ צריכים לומר שא"א בקיאים בסימנים וכמו שנתבאר בלא"ה ממה שאנו רואים עופות טמאים עם ג' סימנים, או יכולים לומר שסיבת הדברים שביציו המה כד כד הוא מחמת שא' מהוריו הוא עוף טמא, והסיבה שיש לו ג' סימנים הוא מחמת שא' מהוריו הוא עוף טהור, ובכל אופן הרי שבתוך עופות המצוים מעורב עוף טמא.

- ז -

כשרות הראק

כשרות הראק

היות שהצד האם של עופות המצוים **על צד היותר טוב ששייך לנקוט**, הוא התרנגול הנקרא ראק, על כן לא נוכל להתעלם^מ מהא שגם זה שנוי במחלוקת, והיינו המחלוקת שעוררה סערה גדולה ביהדות אירופא בענין התרנגולים החדשים, שהיו הרבה מגדולי הדור^מ שאסרו והרבה שהתירו,

מח. באמת מתירא אנכי שלא ירוצו את גלגלתי וישימני כמטרה לחץ, במה שאני מערער על כשרותו, מ"מ האמת צריכה להיאמר, לכל תהיה השתיקה מענין הראק, כהודאה שיש עליו מסורה חזקה בלי פקפוק.

מט. לשון הגרש"ק (שו"ת טוטו"ד תליתאי סי' ק"ן) הנני להודיע שהעופות החדשים הבאים מאמריקא המה אסורין המה וביציהם ותולדותיהם כיוצא בהם **וזהרו מהם כנזהר מנבלות וטרפות** ויהי

ומבואר בדרכ"ת¹ שבסופו של דבר גברה יד המתירין ונתפשט בכל מקום, אך בוודאי שהיו הרבה יראי השם שהיו נמנעים מזה מחמת שיטת האוסרים, וכמבואר נמי במכתב הקדושת ציון זצ"ל נדפס במכתבי קודש מכתב י"ט (תרפ"ז) וזה הלשון הלכתי בעצמי לבקר ולראות את הפאבריק וראיתי שם כמה אלפים עופות אבל כולם היו ממין העופות הגדולים שבלא"ה אין נאכלין בביתנו מאז ומקדם כידוע משו"ת ד"ח ע"כ, וכן יוצא מכמה ספרי שו"ת.

בתרנגול הראקני רואים בו כמעט כל השינויים שמבואר בפוסקים שיש בקוכין², וכמו שנתבאר במאמרינו **"תואר תרנגול המשונה"** ואי"ה עוד חזון, וכן מוסכם לכל חוקרי העופות, שהראק הוא תולדת הקוכין, ויש מערערים עוד לומר שבצד **האב** של הראק יש בו כלאים גם מעוף הבראמה שהוא תולדה מהמלאי, ויל"ע עוד בזה.

אילו היה השאלה רק על כשרות הראק היה "מקום גדול" להקל, [ויש חילוק כרחוק מזרח ממערב בין כשרות הראק לבין כשרות עופות המצויים ע' פ"ד הערה א'] וכ"ש אילו היה הראק רק מצד האב, וצד האם היתה מהתרנגולים הישנים בוודאי יכולים להקל, אבל בנידון דידן שהחשש הוא מחמת הקורניש וכו', קשה מאד להתיר מצד הראק, בו בזמן שגם זה שנוי במחלוקת [יבואר להלן בפ"ג ענף ב' אות ג' בארוכה].

אחד נזהר מחברו מלאכול מכליו אם יהי' איזה חשד עליו שאוכל מעופות הללו, והנה הרב הגדול הנ"ל כתב לי בשם רב חכם אחד שכתב שהאוסרין והמתירין המה כתרי ותרי והנם הם דברים שלא נתנו להאמר כי מלבד מה שהאמת לא כן רק האוסרין רבו על המתירין על חד תלת ויותר וכו'.

ג. וז"ל נתפשטה ההוראה לאוכלם בפשיטות גמור באין מפריע.

נא. בכ"ז אין חילוק בין הראק שהיא בצבע באר"ד [barred rock] להראק שהיא לבן [white rock] והחילוק בינם היא רק בצבע.

נב. גם היה לה בעבר נוצות על הרגליים, וכמבואר במאמרינו שם.

- מסקנת הדברים פרק א' -

מסורת עוף הקורניש

נתבאר שעוף הקורניש אין עליו מסורת טהרה, והיה מקובל להיות עוף בלי מסורה, גם נתבאר שלא שייך להיות מסורה עליו, אפי' אם ימצאו שוחטים שיודעים בברירות שהיו שוחטים אותה בעבר, מפני שהוא תרנגול משונה, גם נתבאר שהגביית עדות שהיתה על הקורניש נתברר שהיתה טעות בעלמא.

חשש עוף טמא

כפי שנתבאר יש חשש גדול שעוף הקורניש הוא עוף טמא ממש, ואסור לאכלו מדאורייתא, שהרי רואים שביציו המה כד כד, ועד שיתברר הדברים להיפך הם בחזקת עוף טמא ממש.

כהיום עוף בלי מסורה אסור מדאורייתא

גם נתבאר שכהיום עוף בלי מסורה להרבה פוסקים אסור לאכלו מדאורייתא עד שנבדוק הסימנים של כל העופות המעורבים בעוף זה, ואפי' אחר הבדיקה א"א לסמוך ע"ז מפני שאין אנו בקיאים בסימנים, וכן עינינו רואות שיש עופות טמאים עם הג' סימני טהרה וע"כ דלדעת הראשונים המתירים צריכים לומר שאין אנו בקיאים בסימנים.

כשרות הראק

נתבאר בקצרה שגם הראק שנויה במחלוקת, ואין בה כדי להתיר בעופות שיש בהם עוד חששות אחרות.

תוכן הפרק

א' אין טהור מתעבר מטמא | ב' לא ראינו שדרם וכבר הוחזק לאכלו

פרק ב' שלילת ההיתרים

בפרק זה נדון אם יש איזה היתרים המוזכרים בפוסקים על העופות המצויים, חוץ מההיתרים שישנם מצד שהם בני תערובת, שענין הזה יתבאר בארוכה בפרק ג' בעז"ה

- א -

אין עוף טהור מתעבר מטמא

ידוע שיטת החסד לאברהם וסייעתו^א שאין עוף טהור מתעבר מטמא^ב, ולפי דבריהם לכאורה מדחזינן שהקורניש מתעבר מהראק הוא ראייה שגם הקורניש הוא עוף טהור.

רוב אחרונים חולקים ע"ז והם מרן הד"ח (ח"ב סי' מ"ח), הבית שלמה (סי' קמ"ד), המהר"ם שי"ק (סי' צ"ט), הגרש"ק (האלף לך שלמה יו"ד סי' קמ"ג), מהר"י אסאד (יו"ד סי' צ"ב), בית יצחק (סי' ק"ו), המנח"י (ח"ה סי' ל"א), והחזו"א (סי' י"ג סקי"א), וכן מבואר בפרי תואר (המובא לעיל בענין ביצים שהם כד כד), גם הכת"ס

א. האבנ"ז (ע"ה ע"ו), היגל יעקב, ועוד, (ועי' מחלוקת בין הרה"ג ר' יצחק זעליג אב"ד הנובר בשו"ת דברי דוד סי' מ"ו ובין הרה"ג ר' צבי הירץ מגלוגא שם בס' מ"ז)

ב. השערי צדק כתב היתר דומה שעכ"פ אם הולדות יולדים דור שלישי ודאי שמין א' היא, אך גם הוא לא התיר למעשה עפ"י, ואדרבה ציוה לשוחטים שלא ישחטו עוד מין הספק.

והמכתב סופר ועוד, דנים בבני תערובות ואינם מצרפין זאת להיתירא. ומלבד זאת כהיום¹ שכבר הרכיבו עוף הנקראת אוהר האן², אשר הוא עוף טמא בודאי³, עם עופות המצויים, ועם הפסיון (פעזענ"ט), [ויש אומרים שהרכבוהו גם עם תרנגולי הודו], ונולדו להם אפרוחים, הרי בוודאי שכדעת רוב האחרונים כן הוא, שעוף **טהור שפיר מתעבר מטמא**, ואין שייך לצרף היתר זו אפי' לדעת האחרונים שהיו רוצים להתיר בזו⁴.

- ב -

היתר הערוגת הבשם ראינו שלא דרס, וחידושו הגדול של המשיב דבר שהוחזק לאכלו.

ידוע ההיתר מהערוגת הבשם⁵ להצדיק מה שנהגו לאכול תרנגול הודו כיון שכבר נתגדל ביננו לאלפים ורבבות וראינו שלא דרס⁶, ויש שרצו להתיר בזה גם בעופות שלנו.

גם ידוע חידושו הגדול של המשיב דבר להצדיק מה שנהגו לאכול תרנגול הודו כיון שכבר הוחזק לאכלו.

הנה היתר הערוגת הבשם פשוט שאין שייך כאן, [וכמו שמוכח מלשונו

ג. כמה וכמה מ"מ ע"ז מובאים בהביכ"ל המפורסם בין חוקרי עופות the Handbook of Avian Hybrids of the World ע"ש.

[מן הצורך להוסיף שגם אילו לא היה כ"כ מ"מ ע"ז ורק באיזה פעמים הצליחו לעבר טהור מטמא, מ"מ הוכיחו כמה אחרונים [דעת תורה וביד יהודה יו"ד סי' ט"ז ס"ח ובשמן רוקח בכורות ז. ובתש"ו אבני צדק סי' קכ"ט] מגמ' בכורות ז. שכלל דריב"ל שאין טהור מתעבר מטמא נאמר אפי' על צד המיעוט ותמחו על הכו"פ והישועות יעקב (סי' ט"ז סי"ח) שכותבים לענין חיה ובהמה שדברי הגמ' היא על דרך הרוב, שהיא היפך סוגית הגמ'].

ד. גם המאסקאווי מתעבר עם הטהורים, והיא ספק עוף טמא.

ה. כמו שנתבאר לעיל פ"א הערה מ'.

ו. וגם ההיתר של השערי צדק המובא לעיל הערה ב' נתברר שאין שייך, דהיינו שכבר נולד מן ההרכבה עם האוהר האן גם דור שלישי.

ז. להרה"ג בעל שם אריה.

ח. וכ"כ בשו"ת חס"ל תנינא ס"ס כ"ב.

ג"כ^ט], מפני כמה טעמים א' מפני שלא נתגדל בינינו ומצוי רק אצל הפארמערס^ט המועטים שהם גוים, ב' מפני שאין להם מה לדרוס שהרי נותנין להם לאכול רק קאר"ן, וגם בעופות הדורסים אינו מצוי שידרוס את חבריהם ג' גם נשחטים כשהם בני ה' שבועות ואין מוכרח כלל שאינם דורסים כשהם גדולים.

גם הם בני תרבות ואפי' חיות דורסות אינם דורסים כשהם בני תרבות ע' יו"ד סי' נ"ז.

וכ"כ בשו"ת אבני נזר (סי' ע"ו או י"ג) וז"ל מש"כ להיתר משום ששוכנים אצל בנ"א ומעולם לא ראינו שדרסו, אני אומר דבאלו השוכנים בביתם אין שום הוכחה ממה שאין דורסים, שהרי אינם רואים שום עוף שאינם בני תרבות עמהם ואותם לא ידרסו כמבואר בסי' נ"ז ההיתר בחתולים שלנו שנכנס לכלוב של תרנגולים.

וע"ע מה שכתב **המאירי** (בסוגיין) שעוף שאינו במקומו יתכן להיות שתכונת הדריסה נעלמת.

ועי' במהר"ם שיק (סי' צ"ט) שהגם שהביא חידוש זו, דהיינו שאם **ישראלים מתעסקים בהם** ולא ראינו שדורס הוי חזקה שאינו דורס, מ"מ ס"ל שחזקה זו אינו אלא כדי שנאמר שלא יהיה ספיקא דאורייתא אלא חששא דרבנן, וגם זאת אינה אלא להתחולקים על הריב"ש, אבל להריב"ש שסובר שבהבדלה בין מינים לא אזלי' בתר רוב וחזקה **גם אם הוחזק שאינו דורס הוי ספיקא דאורייתא.**

אך כל זה הוא אילו היו דנים על עוף רגיל דהיינו שאינו נעשה ע"י

ט. ז"ל בעוף שמתגדל בבתינו לאלפים ולרבות ואנו רואים בהם בכמה שנים שאינם דורסים א"כ מהיכי תיתי נחיש לשמא ידרוס כיון דאנו רואים בהם מכמה זמנים וברכיים ומספרם הגדול שאינם דורסים והאי תרנגולתא דאגמא י"ל שלא היתה מצויה ביניהם בבתיהם ולא נתגדלה אצלם רק באגמא כשמה תרנגולתא דאגמא לכך נזדמן שראו אח"כ שהיא דורסת אבל במין כזה שמתגדל בבתינו הרבה מהם מאד ואנו רואים בעינינו ששום אחד מהם אינו דורס בשום פעם למה נחיש שמא ידרוס כיון שמוחזק לפנינו שאינו דורס וכי' נהי דחיישינן לשמא ידרוס דאע"ג דאין אנו רואים אותו דורס לא ראינו אינו ראייה ושמא ידרוס פעם אחר אבל בדבר השכיח ורגיל והוה ומצוי בינינו הרבה עופות כאלה מכמה זמנים ולא ראינו בשים אחד מהם שידרוס בכל כה"ג הוי לא ראינו ראייה דאם היו דורסים אי אפשר שלא היה מזדמן בשום פעם שהיינו רואים איזה מהם דורס עכ"ל.

י. מביא בשם החת"ס שמה שלא שמענו ולא ראינו הוי חזקה.

תערובת, אבל היות שאנו דנים על עוף שנעשה ע"י תערובת, א"כ גם אם יגדל בינינו ונראה בבירור שאינו דורס לא יהני לן מידי^א, שהרי אינו ידוע אם הוריו [שאינו מתגדל בינינו] הוא עוף דורס, וממילא יתכן שיש בו כלאים של עוף טמא, [וענין זה מתבאר בארוכה בפ"ג בענין בני תערובת].

ובר מן דין הלא ידוע שבימים אחרונים ראו איך עופות אחדים מעופות המצויים (שהיו קצת יותר מבוגרים^ב), עושים מעשה דריסה^ג וכו', והגוי שמגדלם אמר שהוא דבר מצוי בעופות המצויים^ד כשהם רעבים^ה, והגם שלא נתברר לי כעת בבירור גמור^ו שאכן היו אוכלים עוף הנדרס שיהיה נחשב לדורס לשיטת ר"ת, מ"מ זאת ברור שאין לומר שלא ראינו שדרס, ואדרבה רואים שצריך לברר אם אינו דורס.

שלילת ב' היתרים הנ"ל

ועל ב' היתרים הנ"ל יש להעיר שמבואר בדברי כמה פוסקים שגם הם מיירי באופן שכבר נהגו להיתר ועבר זמן רב ואעפ"כ לא סמכו ע"ז להתיר^ז, ולדוגמא עיין במכתב סופר^ח (להגאון ר' שמעון סופר) דמביא בשם אחיו הכת"ס וז"ל: דלא היה בידי "למחות" לאסור אחר שכבר נתפשטה בכל המדינה

יא. לפי דעת הסוברים שעוף ממין טמא, אסור גם אם אין בו הסימנים ע' לעיל פ"א אות ג'.

יב. כך שמעתי אבל עדיין לא בררתי אם אכן היו מבוגרים מעופות שלנו.

יג. יכולים להשיג הווידאו ממינו^ט וחצי ממעשה זו, ע"י משלוח בקשה ל kashrus.rb@gmail.com

יד. [ומה שמצינו באיזה מהביכע"ר שמשתמשים לפעמים בהמילה canabalism שפירושו "אכילה מחיים מבני מינו", אפי' בעופות כשרים, היינו מפני שהמלה canabalism משמשת לפעמים גם לדקירה, והיינו שהעופות אינם אוכלים זה מזה אלא דוקרים (pecking) זה את זה, משא"כ בעופות המצויים שאוכלים ממש].

טו. וע' גם בספר באר החיים (ראו) על הפסוק ואת הדכיפת ע' קנ"ג.

טז. בררתי אצל מומחים שאמרו לי שהגם שעופות אחרים הכשרים ג"כ דוקרים זה את זה, אבל בודאי שאין אוכלים זה את זה, וצורת הדקירה המצויה גם אצל עופות אחרים, אינו בכלל כמו הצורה שרואים בתמונה, שהיא הצורה של אכילה ממש, וכמעט ברור שהם דורסים לשיטת ר"ת.

יז. יתכן שבתרגול הודו שנתגדל כבר משך מאות בשנים לאלפים ולרבעות ממש, מותר אף להחולקים על הערוגות הבשם בענין התרגולים החדשים, ולא הבאנו דברי הפוסקים אלא לענין עופות המצויים שלא נתגדל בינינו מאות בשנים, וע"כ אילו היה מתגדל גם כשהם גדולים ובין ישראל והיה מצוי לו מה לדורס וכו' היה דומה ממש לנידון תרגולים החדשים שגם בזה סברו גדולי הפוסקים שאין להתירן משום שלא ראינו שהיא דורס.

ונתערבו עד **שקשה כמעט למצוא תרנגולת** שתהיה ברור שאינה מבני תערובות, וכל כיוצא בזה יפה השתיקה מהדיבור, ע"כ איני אומר בזה לא איסור ולא היתר שלא לצאת חלילה ביד רמה נגד הרמ"א, עכ"ל הכת"ס, והגאון ר' שמעון סופר לכשעצמו כותב שם וז"ל: ע"כ פקדתי על השוחטים דפה שלא ישחטו מהיום עופות הללו עד וכו'.

ועיין בבית שלמה (סימן קמ"ד) שכתב וז"ל: יען שבהרבה עיירות גדולות היו נוהגים בהם היתר ואחר כך יצא הקול שהרבה מפקפקין הייתי בצותא וכו', ע"ש דמביא כמה צירופים להיתר וגם עדות של חמשה אנשים כשרים יראים ושלמים, ועכ"ז אינו מתיר למעשה עד שיצרפו אליו הרה"ק מצאנז, ועוד אחד מחכמי הדור המפורסמים, וכ"ז אע"פ דכבר היו נתפשט בהרבה עיירות גדולות להיתר.

עי' בשו"ת ד"ח (או"ח ח"ב סי' ב') וז"ל אף אחר זמן הרבה שנתרבו למאוד ושמעתי שאוכלים בקצת ערי ישראל, מ"מ לא התרתי אותם נגד דברי רמ"א שאין אוכלים רק במסורת... הרי מבואר בפירוש בדברי הדברי חיים שבלא מסורה אין להתיר אף אחר שעבר זמן רב.

וכן ידוע שבענין תרנגולים החדשים היה דעת הרבה מגדולי הפוסקים לאיסור כמו הגרש"ק, ערוך לנר, הגה"ק מקאמארנא, ר' שמואל העליר מצפת ועוד, ולא עלו על דעתם להקל כיון שעבר זמן רב ולא ראינו שדרס, ואף רוב מרבני המתירים לא התירו משום טעם שעבר זמן רב, רק משום שסמכו על העדות שאכלו בא"י עפ"י מסורה, כמבואר בשו"ת דברי חיים הנ"ל ושא"פ.

וע"ע בשו"ת שערי צדק (סי' פ"ז) שכי' וז"ל בעת שהזהרתי השוחטים שלא לשוחטם, **צווחו עלי לאמור א"כ עד עתה אכלנו איסורים**, והשבתי להם ח"ו לא אכלתם איסור, ומ"מ לא תאכלו יותר וכו' ע"ש, מבואר מדבריו שהחמיר אף שנתפשט הדבר להיתר.

וע"ע בצלותא דאברהם (סי' ז') שכתב אחרי שנשתרבב המנהג פה לאכלם שמנו על לבינו אנחנו בד"צ בעת שהוא להרהר אחר מנהג זה אם לא פתוך בו איסור ח"ו ע"כ, וע"ע בשו"ת **טוטו"ד** (תליתא סי' קנ"א וקנ"ב).

והגה"ק מקאמארנא (בקו' כנפי נשרים) כתב דברים כדרכונות על היתר הנ"ל, וז"ל וזה בא בתרמילו שלא ראינו שידרוס, אוי ואבוי שכך עלתה בימינו להתיר עוף ע"י דברי רוח כאלו, ומי אמר לו שבזמן הגמרא לא

היה אלא זמן קצר וכו', וכבר קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם הלכה ברורה שלא לאכול שום עוף בלי מסורת, וע"י דמיונות וכזבות ושקרים לא נתיר עוף ע"ש עוד שהאריך בסתירת היתר זה, ועיין עוד בספר שלשלת קאמארנא (דף קי"ט) תשובה ד'.

ולענין הוצאת לעז עיין בתשו' דברי חיים (או"ח ח"א סי' כ"ד) לענין מאשין מצות שכ' שם כמה טעמים דלא שייך הוצאות לעז, ורוב הטעמים שייך גם כאן ע"ש"י, ויש להאריך עוד בזה ואכ"מ.

[בענין היתר היהודה יעלה וסייעתו שכל העופות בצורת תרנגולים כשרים ע' בארוכה בפרק א' ושם בהערה ט"ו]

יח. ולענין אין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים, עיין תרומת הדשן סי' מ"ג ובאריכות בויואל משה מאמר שלוש שבועות סי' קנ"א, שדבר זה אינו שייך כהיום, ואף בזמן האמוראים כבר נכשלו.

תוכן הדברים ענף א'

א' מבוא לדין בני תערובת | ב' להסוברים שתלוי בצורת הולד | ג' דין הולדות להסוברים שתלוי בההורים | ד' שלילת היתר זוז"ג משום שהביצה אגוד בגוף האם ח' יוצא מן הטמא | ה' אין חוששים לזרע האב | ו' אין שייך זוז"ג במינים [ואסור גם אם האב הוא האיסור] | ז' עוד בענין זוז"ג ותמצית הדברים

פרק ג'

דין בני תערובת

הנה נתבאר עד כאן מה הוא דין הורי עופות המצויים דהיינו הקורניש והראק, אך היות שהעופות המצויים כבר הם בני תערובת צריכים לדון מה הוא הדין בעוף שאחד מהוריו כשר ואחד מהוריו אינו כשר.

ענף א - הדין כשרק אחד מההורים אסור

- א -

מבוא לדין בני תערובת

יוצא מן הטמא בעוף

מבואר בגמ' תמורה (לא.) שאפרוח היוצא מביצת טריפה מותרת, והגם שבכל התורה אמרינן שכל היוצא מן הטמא טמא, וא"כ גם אפרוח מביצת טריפה היה צריך להיות אסור, שהרי יצא מטריפה, מ"מ היות שהביצה מסריחה קודם שנוצר האפרוח פקע האיסור מהביצה ונחשב לעפר, וא"כ גם האפרוח שיצא ממנו נחשב שיצא מהיתר ולא מאיסור.

וכל זה לענין אפרוח מביצת טריפה, אבל באפרוח שנוצר מביצת עוף טמא נחלקו בזה התוס' בנדה (נ:) עם התוס' בחולין (סב:), בתוס' נדה מבואר

שגם באפרוח שיוצא מביצת עוף טמא היה צריך להיות מותר משום שהביצה נעשית עפר ומה שיצא ממנו הוה כאילו **יצא מעפר**, אבל בתוס' בחולין ס"ל שדנין בעופות^א עפ"י דין יוצא^ב.

האיך נקבע מין בעוף

והנה לפי דברי התוס' בנדה שבעוף אין דין יוצא מן הטהור ויוצא מן הטמא מצינו ב' מהלכים בפוסקים למה באמת אסור **כל עוף טמא** הלא מה שיצא מאמו אינו סיבה לאסרו שהרי גביל מעפרא.

מהלך א' אזלינן ע"פ צורתו

הבית שלמה (קמ"ד ואילך) **הבית אברהם**^י (סוף קונטרס משפט שלום) **היד יהודה** (ק"ג ס"ק י"א) **והלחם שלמה** (ס"א) סוברים שבעוף שאין שייך לאסרה משום יוצא כיון שכבר נפקע איסוריה דנינן ליה ע"פ צורתו, דהיינו שבעופות אין מתיחסין כלל אחר מולידיו, ואם צורתו כצורת הכשרים כשר אף אם נולד מטמאים, ואם צורתו כצורת הטמאים טמא אף אי נולד מכשרים, ולדבריהם אין נפק"מ לנו כלל מי הם ההורים של העופות, אלא **מהו צורתו**.

מהלך ב' ע"פ הוריו

החסל"א (כ"ב-כ"ד), **והמהר"ם שיק** (ק'), **האבני נזר** (יו"ד ע"ה ואו"ח תפ"ז) **הנפש חיה** (מובא באבני נזר שם), **המנחת ברוך** (נחלת ברוך זוז"ג א' ענף ג'), **הגר"ח מבריסק** (מאכ"א פ"ג הי"א), **החזו"א** (סי' י"ג ובכורות סי' טז), **מנחת יצחק** (ח"ב פ"ה, וח"ה ל"א), **הדברי מלכאל** (ח"ד סי' נ"ו) וכן נראה מדברי מרנן **הדברי חיים**, **והחתם סופר** [בחדושי^ז], סברי^ה שגם בעופות מתייחסים אחר הוריו לקבוע מינו, ואין

א. וביאור החילוק למה באמת שונה מביצת טריפה שאמרינן מעפרא גביל מבואר לקמן הערה נ"ה וע"ש בפנים עוד מהלך.

ב. התוס' מיירי שם לגבי יוצא מן הטהור ולענין יוצא מן הטמא יבואר לקמן אות ח'.

ג. מוזכר בד"ח בסי' מ"ח ובפתחי תשובה (פב סק"א), ועוד.

ד. וכפי שביאר המנח"י (ח"ה סי' ל"א) שהח"ס ס"ל ג"כ כתוס' בנדה ומחלק כנ"ל, אך בתשובותיו (ע"ד) נראה שנקט כתוס' בחולין, וכן יוצא ממ"ש בסי' ע"ה לגבי סימנים שעתידי ליגדל, וכמ"ש הלבושי מרדכי (קמא סי' מ"ז), וע' בחי' שתי' מטעם עפרא גביל, עפ"י תוס' בנדה, וכאן כתב להיפך, שאפי' במין שהטהרה תלוי בסימנים תלוי בדין יוצא מן הטהור כתוס' בחולין, ע' היטב ודו"ק.

ה. אך מחולקים הם אם ההורים נחשבים כגורמים וכדלהלן.

אומרים מעפרא גביל, כשההורים אסורים מחמת שהם ממין טמא, שהרי בוודאי גם הולד הוא ממין זה, ואסור **כמו הוריו**.

וע"כ אם נולד אפרוח מאב ואם שהמה מהמינים הטמאים שאסרה תורה, גם הולד טמא, ומה שכתב בתו' נדה שעופות אינן נאסרים מחמת הוריו, היינו בעוף שאסור מחמת שיש לו **ד' סימני טומאה**, וכשיש לו ד' סימני טומאה הרי נאסר גם אם הוא **ממין טהור** כדילפינן מקרא, שעוף שיש לה ד' סימני טומאה אסור גם אם הוא ממין טהור, והרי שלא אסרתו התורה מחמת מינו אלא **מחמת סימניו**, וא"כ כשנולד ממנו אפרוח אין לאסרו משום שיצא ממין טמא, שהרי גם הוריו אינם טמאים משום שמינם טמא, אלא משום שיש להם ד' סימני טומאה, וע"כ אם להאפרוח הנולד אין לו הד' סימני טומאה טהור, ואינו נאסר מחמת שיצא מטמא שהרי גביל מעפרא.

משא"כ בשאר **כל העופות הטמאים** [הכ"ג מינים] שאסרה אותם התורה, אף שיש להם איזה סימני טהרה, ומיני עופות האחרים שלא מנאן הכתוב, שיש להם אותן הסימנים שיש בעופות הטמאים הללו מותרים, שלא אסרה התורה **בסימנים אלו** אלא אם **מהמינים שנמנו במקרא**, א"כ הרי לנו שהם טמאים רק מחמת עצם מינם שהם טמאים, וא"כ גם הנולד מהם שהוא ג"כ ממין זה שהרי הולד מתייחס אחר מין הוריו, טמא מפני שהוא ממין טמא.

והנה כפי שנתבאר יש שני דרכים באופן קבועת מין בעופות, וצריכים לדון לשני הדרכים מה הוא הדין בעופות המצויים.

- ב -

להסוברים שתלוי בצורת הולד

צורת העופות

והנה כפי דעת הבית שלמה וסייעתו שבעופות אין מתיחסין כלל אחר מולידי אלא אזלינן אחר צורתו, ואם צורתו כצורת הכשרים כשר אף אם נולד מטמאים, ואם צורתו כצורת הטמאים טמא אף אי נולד מכשרים, לדבריהם **אין נפק"מ לנו כלל מי הם ההורים** של העופות, וממילא הגם שנתבאר שהקורניש אינו עוף כשר, מ"מ אם הצורה של העופות אינו כצורת הקורניש כשר, ואם הצורה של העופות כצורת הקורניש אסורים.

צורת עופות המצוים

בצורת עופות המצוים כשהם מבוגרים יש דברים שהם מצורת הראק, אך עיקר צורתו הוא כצורת הקורניש, [והוריו, המלאי והאסיל].

דברים ששוה להקורניש ומשפחתו הם צורת ראשו, [חוץ מכרבלתו שהוא ככרבלת רגיל¹], שהוא כצורת משפחת המלאי דהיינו שהחרטום קצר ועב, ומעל לעינים בולטות עצמות כמו שהוא זועף, וכן צורת התחתון של הגוף הוא לגמרי כצורת הקורניש ומשפחתו דהיינו רגליים קצרות², חזה גדול, ומרחק גדול בין הרגליים, וגם מבנה שאר הגוף הם בעיקר כצורת הקורניש [הכתף רחב מאוד ואצל הזנב דק], גם הכנפים מונחים במקום גבוה בגוף, וקצרות המה, ומחזיקם מרוחק מהגוף כמו הקורניש ומשפחתו, גם נוצותיו קשים, ותחת הנוצות הקשים אין נוצות רכים כ"כ כנוצות הראק, [ויש עוד ענינים שדומה בהם להקורניש].

הדין בצורה מעורבת

בעופות המצויים שצורתם הוא **מעורבת מצורת שניהם**³ כיון דיש בה שני הצורות א"כ דינו כחומרי שניהם⁴ כמו ולד הנולד מחיה ובהמה שאזלינן בתר הוריו [למ"ד דחוששין לזרע האב] והיות שנולד משניהם יש בו דין שניהם וצריך כיסוי הדם כחיה וחלבו אסור כבהמה⁵, וגם כאן שאזלינן בתר צורתו היות שיש בה מצורת שניהם יש בו דיני שניהם, וע"כ יש עליו גם חומרי הקורניש ודינו כעוף טמא⁶.

ו. עפ"י רוב עופות המצוים נשחטים כשהם בערך בני ה' שבועות, ואינם נעשים מבוגרים, ואין שייך לראות צורתו האמיתית כ"כ אלא כשהם מבוגרים.

ז. ובאמת גם בהזכר הקורניש שהקאמפפעיניס הגדולים מוכרים כדי לייצר עופות המצויים [והיינו שאינו קורניש רגיל, אלא מיוחד דוקא לצורך ייצור עופות המצויים], יש בו כרבלת רגיל מפני שכבר עירבו בתוכו את הלעגהורן, וכמו שכתב ד"ר קופער במכתבו, שלצורך זה עירבו את הלעגהורן.

ח. זהו כמו צורת הקורניש והאסיל אך המלאי רגליו ארוכות.

ט. היינו שהם שעיקר צורתו כהקורניש מ"מ הרי יש בו גם מצרת הראק.

י. מטעם ודאי ולא מטעם ספק, ע' ש"ך סי' ט"ז ס"ק י"ז.

יא. כמבואר במשנה (ביכורים פ"ב) ובגמ' (חולין פ:).

יב. ולא שייך לדון כאן מדין זוז"ג שהרי אין אנו מתחשבים כלל עם גורמיו, ואנו מתחשבים רק עם צורתו בעצמו.

צורה חדשה

אך יש לדון עוד אם שייך לומר שהיות שהוא צורה חדשה^י [מעורב מהב' מינים], א"כ נאמר שהוא **מין חדש** שלא היה בשעת מתן תורה, וא"כ היות שהתורה אסר רק כ"ד מינים הרי שבוודאי אינו מהכ"ד מינים האסורים, אך לפי"ז נצטרך לומר ג"כ דבר מוזר, שאם שני עופות הטמאים כגון **איה ודכיפת**, יזדווגו יחד **והוולד** יהיה דומה לשניהם, יהיה **מותר** שהרי צורתו אינו כמו צורת מינים הטמאים שנאסרו בשעת מתן תורה.

וגם במין אחד שההורים דומים הלוא בודאי יש ולדות שמשונים הרבה מהמין הכללי, [וכמו שבין האנשים ישנם שצריכים לברך עליהם ברכת משנה הברית], וא"כ יוצא לפי"ז שכל מי שיש לו מספר רב מאיזה מין טמא, יהיה לו איזה מהם שמותר לאכלם כיון שמשונים הרבה מהמין הכללי, והוא דבר מוזר מאד.

גם יקשה לפי"ז^ז מה שמבואר בגמ' שהסיבה שהתורה מנתה העשרים וארבעה מינים הטמאים, ובזה גילה התורה ששאר המינים טהורים, ולא מנתה כל המינים הטהורים, ובזה נדע ששאר המינים טמאים, היינו משום שמינים כשרים בעופות הם יותר ממינים הטמאים, והתורה משתמש בדרך קצרה, ולפי הנ"ל שצורה מעורבת נחשב למין חדש, הלא יהיה נפק"מ גדול בין אם ימנה התורה מינים הכשרים, לאם ימנה התורה מינים הטמאים, שאם מנתה התורה מינים הכשרים ובזה היו יודעים שכל המינים האחרים אסורים, הרי שגם מינים חדשים [דהיינו צורות חדשים] אסורים, והיות שמנה התורה מינים הטמאים הרי שכל שאר המינים כולל המינים החדשים מותרים, משא"כ אם נאמר שאין שייך צורה חדשה ואם נולד עוף שיש בה ב' צורת הרי שמעורב משני מינים, א"כ לא יהיה נפק"מ אם ימנה התורה מינים הכשרים או מינים הטמאים שבכל אופן הולד יש בה שני מינים.

יג. מדברי הלחם שלמה (ס"ט ס') נראה שלמד שכדי שאיזה עוף יהיה אסור צריך שיהיה צורתו דומה לצורת אחד מהעופות הטמאים, אך ס"ל שצריכין לחשוש דילמא יש אחד ממיני עופות הטמאים שצורתו כצורת עוף זה, וממילא גם אם צורתו אינו שוה לגמרי כצורת עוף בלי מסורה אסור למעשה כיון שאפשר שיש אחד ממיני עופות הטמאים שצורתם שוה [אך יש להסתפק בדבריו אם כתב כן רק באופן שהמין כולו שוה כך, אבל בבני תערובת שידוע שצורתם באה רק ע"י תערובת אינו אסור, אבל בסי' ס"א שחזר בו לא נראה כן], אך בסי' ס"א חזר בו וס"ל שאסור **גם כשאינו שוה לגמרי כצורת העופות שאינם כשרים**.

יד. ע' בח"ס בסי' ע"ד שמביא ראיה דומה.

ראיות מדברי הבית שלמה

והנה מדברי הבית שלמה מבואר שבעופות שמראיתם דומים לשניהם דהיינו שדומים לעופות עם מסורה ולעופות בלי מסורה אסורים.

א' כן נראה ממה שהקשה על דברי הח"ס שדן בבר אווזות שצורתן כהכשרים, והח"ס מתירם משום שאין צריכים לחשוש שנוצר גם מהמין שאין עליו מסורה, היות שאינו נראה **שום דמיון להם**, שהרי צורתו ממש כהכשרים, והקשה הבי"ש למה לא התיר הח"ס בזה לחוד שצורתו דומה ממש להכשרים, ויהיה כשר אף אם נולד מטמאים^{טו}, ונראה מדבריו שם שלא הקשה עליו אלא משום **שדומה ממש** לבר אווזות הביטות ומש"ה אין מקום לאסרו מחמת צורתו, הא אם היה דומה גם להבר אווזות הבר היה מובן הדבר לאסרו מחמת צורתו.

ב' כן מבואר גם מהמשך לשונו^{טז} שמאריך שם שאסור מטעם שצורתן דומה להחדשים, ומבואר מדבריו שאוסר אם צורתו **דומה גם להחדשים**.

ג' תמה תימה רבתי על הח"ס שדן לאסור אם דומין להבר אווזות הבר משום שזה ראייה שנולד ממנו, והקשה הב"ש למה אינו אוסר משום זה בלחוד שצורתו כצורת עוף שאין עליו מסורה, והנה הח"ס שאוסר משום שרגליים לדבר שנוצר גם מעוף שאין עליו מסורה, בוודאי אינו מיירי דוקא באופן שדומה ממש כהאווזות הבר, דהא בזה שדומה גם כהבר אווזות הבר סגי בזה לחשוש שנתעברה ממנו.

וכמבואר בח"ס שכדי להתירו כתב כיון שאין שום סי' באפרוחים הללו

^{טו.} וז"ל אבל אני תמה על הגאון הנ"ל וגם על כת"ה שלא הרגיש לתמוה עליו דכיון שהאפרוחים היו דומים ממש לבר אווזות הביטות הטהורים למה ליה להגאון להאריך ולפלפל וכו' ותיפוק ליה דאף אם נולדו ממנו אין מקום לאוסרם ע"ש שמאריך להתירו משום שצורתו כהכשרים.

^{טז.} וז"ל הביצים הנולדים גם התרנגולות הישנים שנתעברו מתרנגולים החדשים דומים הרבה לתמונת הביצים מהתרנגולות החדשים וניכרים מהביצים שהם מעיבור התרנגולים הישנים ולזה דבר רחוק לומר שנתעברה מתרנגול ישן ונדמה צורת הביצה או האפרוח לצורת של מין אחר כמבואר להדיא נמי מדברי החתם סופר שדן הכי וכו' דיצחק שאני שהיה פרצוף פניו ממש דומה לפרצוף אברהם בלי שינוי כלל עד שלא היה באפשרי להכיר ביניהם כלל וכו' אבל זה יוכל להיות ולהתהוות שיתהווה הבן בצורה דומה בקצת לצורת אחר שאינו אביו וכו' מ"מ זה אינו שכיח שידמה התמונה לתמונת עוף אחר שאינו מינו או הביצה לתמונת ביצה שאינו מינו לכן נראה מזה יותר שנתעברה מתרנגול החדש אמנם לענין הביצים אף אם הם דומים לתמונת הביצים שמתרנגולים החדשים וכו' אמנם לענין האפרוחים הנולדים מביצת תרנגולים הישנים והאפרוחים דומים לתמונת החדשים וכו' עכ"ל.

ונדמים ממש למינם רחוק הוא שיהי' מזה האב דוקא עכ"ל הרי שאם יש איזה סימן ולא נדמה ממש למינם, כבר די בזה לחשוש שנתעברה ממנו, וא"כ מוכח שדברי הח"ס הם באופן **שאינם דומים לגמרי** כהעופות שאין עליהם מסורה ואעפ"כ **אסר הבית שלמה** מחמת צורתו.

ד' עי' סי' קמ"ח שכתב וז"ל אמנם אם **לא נשתנה צורתו רק צורתו כצורת הישנים** אין פקפוק כלל עכ"ל הרי שאם נשתנה צורתו ואין צורתו כצורת הישנים דינו כהחדשים.

ה' הבית שלמה בסי' קמ"ד מיירי בציור שהאפרוחים דומין כמעט לתבנית החדש ואוסרן משום צורתן, ועי' בס' קמ"ח שס"ל להבי"ש, שעופות חדשים שיש בהם אפי' שינוי מועטת מהעופות שיש עליהם מסורה צריכים מסורה חדשה, מפני שהשינוי הקטן מחשיבו למין חדש, וא"כ כיון שבנידון דידיה לא היו דומים לגמרי להחדשים, הרי שיש בהם איזה שינויים מהחדשים, ולא נחית לדון אם השינויים מחשיבם למין חדש ויהיה מותר, אלא ע"כ שאם יש בהם גם צורת המין שאין עליו מסורה, אסורים.

ראשו ורובו כהכשרים

אך באמת היות שאין ראשו ורובו כהכשרים אסור בלא"ה, שהוא **גמ' מפורשת** (בכורות ז). שר' שמעון ס"ל שאם פרה ילדה וולד בצורת גמל אסור, שלא אמרינן יוצא מן הטהור טהור אפי' בבהמות, וממילא אם בהמה טהורה ילדה וולד שיש לו צורת טמא אסור משום שנחשב כמי שהוא טמא, ומסיק שם בגמ' שאפי' אם צורת הראש וחצי הגוף של הוולד הוא כצורת אמו, ורק חצי הגוף האחר, הוא כצורת בהמה טמאה, טמא, ואינו טהור אלא אם ראשו ורובו הוא כצורת אמו, והגם שלהלכה לא נפסק כר' שמעון ולהלכה אומרים בבהמות יוצא מן הטהור, אבל בעופות הרי גם לרבנן לא אמרינן יוצא מן הטהור [לדעת הבי"ש ודעמיה], ואם כן אם אין צורת ראשו ורובו כהכשרים אסור, וכן מבואר **בתבואות שור** (סי' י"ג אות כ"ב) שבדבר שנאסר מחמת צורתו בעינן שראשו ורובו יהיה כצורה האחרת, ודלא כצורת הטמאים, כדי להכשירה, וכן כתב בספר **בית אברהם** שבגמרא הנ"ל מבואר שהגדר

יז. דן שם בנידון אווזות שחרטומן שחור וכתב שהיות שכל תמונת האווזות הנ"ל הם כאווזות הבייתים ולא כהאווזות הבר א"כ נחשבו כמין האווזות הבייתים שהרי משונה מאווזות הבר בכל תמונתו וז"ל מאחר דיש לנו מסורת היתר במין האווז שאינו מאותן הכתובים בתורה לא

בצורה הוא אי ראשו ורובו כצורת הכשרים, וכתב עפ"י גמ' זו שעכ"פ שינוי משהו בוודאי אינה נחשבת שינוי.

חמור טפי

ויש לדון עוד שלהבית שלמה יהיה הדבר חמור טפי ויהיה אסור אף אילו היה ראשו ורובו דומה למין כשר, דהגמ' הא מיירי שם בבהמות שבוודאי המין נעשה ע"י הוריו, וס"ל לר' שמעון שאעפ"כ אם דומה לגמל הרי נחשב גם לגמל, אבל אם ראשו ורובו דומה למין אמו נחשב שהוא רק מין אמו, אבל בנידון דידן שבעופות אמרינן מעפרא קא גביל, אולי אסור אף אם ראשו ורובו כאיזה מין, כל שיש לו דמיון חזק"ל למין אחר"ט.

וכמדומה שכן יוצא **מסוגיא דנדמה** שאם הוולד יש לו מעט מצורת בהמה אחרת נחשב להרבה ראשונים **ככלאים**, והיינו שאפ"י **בשינוי מועט** נחשב כמי שיש בו גם ממין האחר, ואכמ"ל.

וע' גם בשו"ת **שם ושארית ישראל** [אבי הרה"ק מסקולען ז"ל] (סי' מ') שס"ל כשיטת בית שלמה שבעופות אזלינן בתר צורתו, וכתב שאם יש להנולד **שינויים המצריכים מסורה** אסור לאכלו, ע"כ.

ולפי"ז בעופות המצויים להסוברים שקביעת המין תלוי בצורתו ברור הדבר לאוסרם.

מספקא לן מלתא דודאי המין הזה טהור הוא והרי תמונת האווז ותבניתו מתירתו ואפילו תימא דבאווז הבר אנו חושששין שמא הוא מן הכתובים בתורה והוא טמא היינו משום דבעינן שיהיה בקי בהן ובשמותיהן הלכך אע"ג דשמיא אווז לא סמכינן אשמותיהן לחוד כיון שיש שנוי גדול בתמונתו חיישינן דלמא היא מינא אחרינא ודריס והוא ממין הכתובים בתורה אבל זה האווז שבחרטום שחור הרי כולו בתמונת האווז הביית שאנו בקיאים בו שהוא טהור ובודאי אינו ממין הכתובים אטו מי נימא דחרטום שחור משוי ליה ממין הכתובים אעפ"י שאינו דומה להכתובים בכל תמונתו והרי קלוט לר' שמעון דאסר ליה משום דחשיב גמל ממש שאסרה תורה ואפ"ה אם הוא דומה בראשו ורובו לאמו אע"פ שבעיקר סימן קליטת הפרטות הוא דומה לגמל לא מבעיא לן התם דודאי שרי דלאו גמל הוא וכ"ש האי דאינו דומה אלא בחרטומו לבד דלא חשבינן ליה ממין הכתובים משום הכי כיון דאינו דומה לו בכל תמונתו ע"כ.

יח. והגדר היא לכאורה, כמו שכתב הרמב"ם בפיה"מ בכורות פ"ב, [לשיטת הרבנן בבכור] וז"ל **קצת הדמיון עד שיראה לרואה שהוא ממין פלוני.**

יט. וכזה יש לעיין גם בנידון הגמ' לר' שמעון, אם ראשו ורובו דומה למין אחר שהיא טהור ואינו דומה למין אמו, ומיעוטו כמין שאינו כשר, אם אמרינן שהיא כשר כיון שראשו ורובו כמין כשר, או כיון שאינו דומה לאמו, הגם שראשו ורובו כמין כשר, כיון שדומה גם למין שאינו כשר, אסור.

- ג -

להסוברים שתלוי בההורים באופן שהאם היא
האיסור

ולפי המהלך השני שקביעת מין בעופות תלוי בהוריו, יש לדון מה הדין כשאחד מההורים הוא מין כשר ואחד היא מין שאינו כשר, מהו דין של העופות הנולדים, וכפי שהוא נידון דידן שהוא מורכב מהקורניש שהוא עוף בלי מסורה, [ואולי גם עוף טמא וודאי] ומעוד מיני עופות, שביניהם יש בהם תרנגולים שיש עליהם מסורה.

זוז"ג

ידוע המחלוקת בכמה סוגיות הש"ס אי זוז"ג הוא מותר או אסור, ונפסק בשו"ע (יו"ד סי' קמ"ב) הלכה כמאן דאמר שזוז"ג מותר בדיעבד, והיינו שאם יש ב' גורמים על איזה דבר מותרת, וממילא לכאורה בנידונינו שהקורניש הוא רק א' מההורים של עופות המצויים, ויש בין ההורים גם תערובת עופות כשרים, א"כ הגם שיש בין ההורים עופות שאינם כשרים ג"כ, לכאורה יהיה מותר כיון שיש בהם גם גורם שהיא כשר.

כשהאם אינה כשרה

אולם כשהאם היא אסורה צריכין לדון אי שייך להתיר מחמת זוז"ג מחמת ג' טעמים.

א' יש צד לומר שבעופות שנולדים מביצה שאגודה באם בשעת יצורתה, דין האפרוח הנולד כדין אמה^כ.

ב' אולי אין חוששין לזרע האב, והאב אינו אפי' גורם.

ג' אולי בקביעת מין אין ההורים נחשבים כגורמים להולד, אלא שהולד

כ. ע' במה שנתבאר בפרק א' אות ו'.

כא. מבואר להלן סוף אות ד' בארוכה.

נחשב כאילו מעורבים בו המינים של שני הוריו^{כב}, ולטעם זה גם אם האב הוא עוף שאינו כשר אין שייך להתיר משום זוז"ג.

- ד -

שלילת ההיתר של זוז"ג משום שהביצה אגוד בגוף האם

אגודה בגופה כגופה

מבואר במס' חולין (נח.) שיטת אמימר שעוף טריפה שהטילה ביצה אחר שנטרפה^{כג} הביצה מותרת אע"פ שהביצה נולדה ע"י עוף טריפה, מ"מ הרי הזכר ג"כ הוי גורם ליצירת הביצה, והזכר הרי אינו טריפה, ודבר שאיסור והיתר גורמין ל"י הוי זוז"ג וקי"ל דזוז"ג שרי, ורב אשי סובר שהביצה אסורה, ובגמ' אינו מבואר למה ס"ל לרב אשי שאסור, ופי' הר"ן [וכן הוא במהרש"א] שהטעם שהביצה אסורה היינו משום שאגודה בגופה כגופה, והיינו דעובר במעי בהמה אינה אדוק בגוף האם אלא תלויה באויר, ומעצמו הוא נוצר וגדול והולך משא"כ ביצה כל זמן גדילתה היא אדוקה בגוף אמה ונגמרה מגוף התרנגולת, ובחי' חת"ס"י שם מכריח כן שהטעם שהביצה אסורה היינו משום שאגודה בגופה.

וכן במס' תמורה (לא.) פליגי במתני' בולד בהמת טריפה, ר' אליעזר אוסרו בהקרבה וחכמים מתירין, וללישנא קמא שם בגמ' פליגי כשנטרפה קודם שנתעברה, ופליגי בדין זוז"ג דהא הולד נוצר ע"י גרמת אב ג"כ והוי זוז"ג, ופליגי אי זוז"ג מותר או אסור, ואמר רב הונא^{כד} שהמחלוקת אינה אלא בבהמה דמאורא קא רביא [דהיינו כשולד נוצר במעי האם אינה מחוברת לגופה אלא תלוי באויר ומעצמו הוא נוצר ונגדל], אבל אפרוח

כב. מבואר להלן אות ו' בארוכה.

כג. למ"ד טריפה יולדת.

כד. ע"ש שמסיים שזה ברור דאי אמרי' דביצה מגופא קא רביא (כדפסקין בשו"ע סי' פ"ו סי"ג) אין שייך להתיר משום זוז"ג, ואמימר שהתיר מטעם זוז"ג בע"כ סבר דביצה נוצר כמו בהמה שמאורא רביא.

כה. מבואר ברש"י שרב הונא קאי גם על לישנא קמא.

שנולד מביצת טריפה כ"ע מודי שאסורה משום שאגודה בגופה כגופה^{כז}, ואין שייך להתיר משום זוז"ג.

מכח דברי הר"ן ומהרש"א הנ"ל נקטו **הבית שלמה**, **והבית יצחק** (סי' ק"ו), **והמהר"ם שיק** (סי' ק'), וכן נקט **החס"ל** (סי' י"ח) **והיד יהודה** (בהשטות לתערובות סק"ג או ו') שביצה הנוצר מאם שאסורה אין מתירים אותה גם אם האב מותר ואין מתירים משום זוז"ג, כיון שהביצה אגודה בגוף האם נתייחס בעיקר אחר אמו, וכן פסק ג"כ בתש"ו **מנח"י** (ח"ב סי' ל"א או ט"ז), אבל בשו"ת **לחם שלמה** (סי' ע"ד) מצדד להקל בענין אגודים בגופה, ורוצה לדייק גם בדברי הח"ס (והתוס') להקל, ומסיים שהיה פלוגתא דרבוותא באיסור דאורייתא אין להקל, אך במפתח הלחם **חזר בו** ממה שכתב שדעת הח"ס (והתוס') להקל בזה.

ראי' מדברי הש"ך

בסי' ע"ט ס"ג מבואר שבהמה שנולדה מאם טריפה מותרת, ופשטות דברי המחבר מיירי כשהאם נטרפה קודם שנתעברה, והולד מותרת משום דלא קיי"ל לגבי טריפה עובר ירך אמו, וממילא לא נחשב כאילו גם הולד נעשה טריפה, אבל **הש"ך** שם (סק"ח) פ"י שאיירי גם בבהמה שנטרפה קודם שנתעברה^{כז}, ומבאר הפרמ"ג שהטעם שהולד אינה אסורה משום יוצא מן הטמא, היינו משום שהרי גם האב שהוא כשר גורם הוא, וא"כ הוי זוז"ג ומותרת.

ובש"ך מסיים שבעוף אינו כן וביצת טריפה אסורה, משום שאגודה בגופה הוי כגופה, והא קאי על נטרפה קודם שנתעברה ג"כ^{כח}, וכמו שכתב

כו. בשיטה מקובצת מבואר [וכן היא בעולת שלמה, ובדברי נחמיה (נדפס בילקוט מפרשים בדפוס עוז והדר)] שהיינו אפי' כשנטרפה קודם שנתעברה (שיחלא בתרא) והי' שייך להתיר מטעם זוז"ג, כיון דבביצה אמרי' אגודה בגופה כגופה.

אבל ברבינו גרשום [וכן היא בצאן קדשים, שמג"י בדברי רש"י] מבואר שמייירי באופן שנתעברה ואחר כך נטרפה (שיחלא קמא) ולפי"ז ליכא ראי' מדברי רב הונא שמטעם אגודה בגופה כגופה לא אמרינן זוז"ג.

אולם עיי' ביד יהודה (בהשטות לתערובות סק"ג אות ו') שכתב שאין להביא ראייה מג"י זו להיפך, דלא אמרינן אגודה בגופה כגופה לענין זוז"ג, מדלא פירשו כן לענין זוז"ג, שייל שפי' כן רק כדי שלא יהיה סוגיות מחלוקת, ע"ש, וע"ש ביד יהודה שנקט כן לדינא שבביצה אמרינן אגודה בגופה כגופה, ומביא שם עוד שכן סובר הרבינו יונתן ע"ש.

כז. והגם שטריפה אינו מוליד מ"מ מיעוטא דמיעוטא מזדמן שמוליד.

כח. ולכן נקט הש"ך שגדל באיסור, הגם שמבואר בגמ' להדיא שבשיחלא קמא אין שייך הלשון גדל

גבי בהמה, ונראה מזה שהש"ך סובר שמטעם **אגודה בגופה כגופה לא מהני זוז"ג**^{כט}.

אפרוח שיצא מביצת עוף טמא

והנה לכא' לפי"ז בנידון שלנו של עופות שהם בני תערובת, אם האם היא הקורניש, אין שייך להתיר משום שזוז"ג מותר, שהרי ביצת הקורניש אסורה משום שאגודה באמה דהיינו הקורניש, וא"כ גם העוף שלנו שיצא מן הביצה אסורה משום יוצא מן הטמא^ל.

אבל עדיין יש לדון ולומר שהגם שס"ל לפוסקים אלו שגם בעופות מתייחסים אחר ההורים ולא אמרינן מעפרא גביל לענין קביעת מינו, מ"מ אולי היינו דוקא לענין הכללי של התייחסות אחר ההורים, אבל לגבי דין אגודה בגופה כגופה אכן נאמר שכיון שיצא הולד מביצה וכבר נפקע איסורי של הביצה, לא אמרינן אגודה בגופה כגופה.

והנה מצינו ג' מהלכים בפוסקים, לפרש הענין של אגודה בגופה כגופה, ולכל מהלכים אלו אין שייך לחלק בזה.

הטעמים בדין אגודה בגופה כגופה

א' החת"ס (חולין נ"ח) פ"לא שהאם היא כעין מעמיד לכל יצירת הולד, והאב לא הוא אלא גורם בעלמא.

באיסור אלא נגמרה באיסור, וכן היא לשון הש"ך ג"כ בסי' פ"ו (סק"ח) כשדן לענין שיחלא קמא, וכן בב"ח שמייירי בשיחלא קמא כתב כאן "שגדלה כלומר שנגמרה" אבל הש"ך היות שמייירי גם בשיחלא בתרא השמיט תיבות אלו.

כט. ובזה מיושב קושיית הכנה"ג על הש"ך ע"ש.

ל. שהרי במינים לא אמרינן מעפרא קביל.

לא. וז"ל והסברא בזה ע"ד משל העושה עיסה של חולין ומחמצו במיעוט שאור של תרומה מ"מ נאסר משום דמעט שאור של תרומה מעמיד כל העיסה ודבר המעמיד אינו בטל ברוב ולזה קאמר אם מעמידו בשאור של חולין ג"כ ה"ל ב' מעמידין איסור והיתר ה"ל זוז"ג ומותר העיסה כיון שהוא רוב אבל העושה עיסה שכולו תרומה ומעמידו במיעוט שאור של חולין אינו עולה על הדעת להתיר העיסה המרובה ע"י העמדת שאור של חולין זה לא אסיק אדעתיה וה"נ בולד בהמת טריפה שגוף הולד מאוירא רבי וההיתר היא רק שהתחלתו מחלק אמו והיא כעין מעמיד לכל יצירת הולד אע"ג שהולד רבי מאוירא הרבה יותר ממה שיש בו מחלק אמו מ"מ ה"י ראוי להיות אסור משום מעמיד לזה מהני מה שהזכר ג"כ גורם זוז"ג מותר משא"כ ביצה דכוליה מגופה דאם קא גדל מה יועיל לו מעט גורמת האב להתירו וזה ברור אי ביצה מגופי רבי לא שייך זוז"ג ואמימר דאמר מכאן ואלך הו"ל זוז"ג לא ס"ל מגופי קרבי עכ"ל.

ב' החסל"א (סי' י"ח) פ"י שכיון שנגמרין בגוף האם הוי האם כעין גורם בענין אחר ממה שהאב גורם, והדין בזו"ג הוא שכשאין הגורמים בענין אחד אסור.

ג' הבית שלמה והבית יצחק מפרשים שמחמת סברת אגודה בגופה כגופה אמרינן שהביצה הוי ממש כגוף האם ולא נחשב האב לגורם כלל.

נמצא לכל הביאורים שאם מחשיבים ההורים כגורמים הרי שאין מתחשבים בהאב במקום האם כיון שאגודה בגוף האם.

ובאמת כן מבואר להדיא **בחסל"א** (סי' כ"ב וכ"ד), שאין להתיר משום זוז"ג אפי' לתו' בנדה שאמרינן מעפרא קא גביל.

וכן פסק המהר"ם שיק"ל הנ"ל **והמנח"י** (ח"ה ס' ל"א או' ט"ז).

היוצא מזה שלפי מה שנתבאר מתוך דברי הש"ך והרבה מגדולי הפוסקים **חתם סופר**^ל, **החסד לאברהם**, **מהר"ם שיק**, **יד יהודה**, **בית יצחק**, **מנחת יצחק** **[שבביצה אמרינן אגודה בגופה, וע"כ אם האם אינה כשרה אין שייך להתיר משום זוז"ג]**.

- ה -

אין חוששים לזרע האב

אין חוששין לזרע האב

מבואר בדברי הפוסקים (יו"ד סי' ט"ז ס"ח) **שלהלכה יש ספק אם חוששין** לזרע האב, או לא, ומחמירים לב' הצדדים, ולפי"ז אין להתיר בנידון דידן

לב. ולפי סברא זו אמרי' לקולא ג"כ אגודה בגופה דהיינו כשהאב הוא האיסור מתירין הנולד אף למי"ד זוז"ג אסור, שהרי הולד הוי ממש כגוף האם, משא"כ לב' סברות האחרות אין שייך להתיר מחמת זה, שהרי האב הוי עכ"פ איזה גורם.

[והבי"ש מדחיק א"ע לפ"ז בתו' נדה שנראה שלמ"ד שס"ל זוז"ג אסור אין מתירים מחמת שאגודה בגוף האם, אבל לפי הפירושים האחרים לא קשה כלל].

לג. ואזיל בשיטת התוס' בנדה כמ"ש שם דלבתר דגביל הוי עפרא בעלמא אבל בטמאה מ"מ כיון דהביצה טמא האפרוח הנוצר משם מצד עצמו טמא כמ"ש ההמ"ג בפ"ג ממ"א ע"כ.

לד. כן נראה ממה שכתב בחידושיו ע' לעיל הערה כ"ה.

אם האם אסורה, הגם שזוז"ג מותר, דאולי אין חוששין לזרע האב והאם היא גורם יחידי וממילא אסורים התולדות.

אך דעת התוס' בחולין (נח.) וסנהדרין (פ): וכן היא **במהרש"א** חולין (טו.) שהדין של אין חוששין נאמר רק באופן ששניהם היתרלי, וכגון שאחד מהוריו הוא בהמה ואחד הוא חיה ואז יש הספק אם חוששין לזרע האב, משא"כ אם אחד איסור ואחד היתר אינו תלוי אם חוששין לזרע האב, ותלוי רק בהמחלוקת אם זוז"ג מותר או אסור, ולמ"ד זוז"ג מותר הנולד מותר, גם אם האם היא האיסור, ולמ"ד זוז"ג אסור הנולד אסור, גם אם האב הוא האיסור והאם מותרת, וכן נקט לדינא **בטוטו"ד** תליתאי סי' קנ"א.

אבל בתוס' בכורות (ז. ד"ה והאיפכא) נראה וכן מצדד **בחדושי הר"ן** חולין (ס"ט.) וכן מוכח ברש"י שם¹ שלמ"ד שס"ל שאין חוששין לזרע האב איה"נ אין שייך זוז"ג, וכן הביין **המהר"ם שיק** בדברי הח"ס, ולפי דבריהם בנידון דידן אין שייך להתיר משום זוז"ג.

- ן -

אין שייך זוז"ג במינים ואסור גם אם האב הוא האיסור

כשדנים על מינים אין שייך כלל דין זוז"ג

שיטת המנחת ברוך, הנפש חיה (מובא באבני נזר או"ח תפ"ז) **הגר"ח מבריסק,** **הגר"מ זעמבא** (בשו"ת זרע אברהם סי' י"א), **הדברי מלכיאל** "ולמד כן גם בדברי **החתם סופר**"², וכ"נ מדברי הגאון **רבי שלמה קלוגער** (בשו"ת טוב טעם ודעת

לה. וביאור דבריהם ע' במהר"ם חולין וע"ע מ"ש באבני נזר (סי' ז) ובחדושי הח"ס חולין, וע"ע ביד יהודה (ק"ג אות ד').

לו. כפי שדייק המהר"ם שיק סי' ק'.

לז. כן יוצא מדברי מרן הח"ס שגם כשהיה **חשש רחוק** על איזה בר אוזות שמא נולדו מזכר של אווז הבר לא התיר אלא **בעוד כמה צירופים**, מוכח מדבריו שס"ל שאם ודאי שהאב הוא עוף בלי מסורה הולדות אסורים, וע' בהערה מ"ה **שהח"ס הזכיר בחדושי סברת המנח"ב וסייעתו**, [ומ"ש המהר"ם שיק גם על זה רמז מרן, היינו שהח"ס רמז גם על ההיתר של זוז"ג, אבל לא רצה להתיר בזה למעשה **וכן כתב הדברי מלכיאל** וז"ל ולפמש"ל יש להקשות על הח"ס דנקיט

רביעאה ס"י פ"ב) וכן כתב החזו"א בבכורות^{טז} (ס"י טז), וכן הוא שיטת החלקת יואב [כפי שיוצא מהאבנ"ז הנ"ל], וכן מבואר בליקוטי חב"ח (ח"ה ע' ק"ב) ובמנחת יחיאל (ח"ב ס"י קכ"ד), ובעצי העולה^{טז} (ס"י פ"ב), שדין זוז"ג אינו שייך בבהמה או עוף שאסור מחמת שהוא מין איסור, שהרי כיון שנולד מבהמה או עוף של איזה מין הרי הוא ג"כ אותו המין, ואם נולד ע"י ב' מינים הרי שיש בה ב' מינים מעורבים^{טז}, וזוז"ג נאמר בדבר שמחמת עצמו מותר ואינו אסור אלא מחמת שנגרם ע"י איסור, כגון בולד טריפה שמותר מחמת עצמו, שהרי אין בה שום סימן טריפה אלא שאסור מחמת שיצא מטרפה, וכן בולד מבהמה הנסקלת הרי הולד לא עשה שום איסור אלא שנגרם מאיסור.

שיטת האבנ"ז

והאבני נזר (יו"ד ס"י עה) ג"כ סובר סברא זאת לשיטת התו' בנדה, דהיינו שאם אמרין מעפרא גביל, הרי שאין ההורים גורמים להולד להיות אסור, והולד אסור מחמת עצמו שהוא מין של הוריו, וע"כ אין להתיר משום זוז"ג, אבל לשיטת התוס' בחולין שגם בעוף יש דין יוצא מן הטמא^{מא} ומן הטהור, והולד אינו אסור מחמת עצמו אלא שנאסר מחמת גרמת הוריו, וע"כ שפיר שייך להתיר משום זוז"ג.

אבל באו"ח ס"י תפ"ז אחר שכתב שדין זוז"ג שייך גם לענין מינים וכשיטתו ביו"ד, הודה להנפש חיה, שמדברי המ"מ יוצא שאפי' בבהמה שאסורה מדין יוצא, אין להתיר משום זוז"ג, שלענין מינים אין דין זוז"ג וכסברת האחרונים הנ"ל, ולפ"ז אין להתיר אפי' לתוס' בחולין.

שם הא דזוז"ג דלפמ"ש אין שייך בזה סברא זו אך באמת הזכיר זה הח"ס שם רק לפום רהיטא שיש בזה ולא בהחלט יעויין שם שכן היא, וע"ע בקונטרס דרך נשר שכתב בתו"ד שלכתוב סתמא בדעת הח"ס שמותר משום זוז"ג לא עלה על דעת אדם מעולם ע"כ, וכן מבואר בבית שלמה שהבין שדעת הח"ס לאסור, וכן הבין ג"כ בשו"ת דבר משה (ס"י ד') וכן מבואר גם כן בעצי העולה (ס"י פ"ב ע"ש אות ג' ח' וט').

לח. אך ביו"ד ס"י י"ג פסק שאוליגין אחר האם אפי' לקולא.

לט. אך התיר שם אם עוף האסור אינו אלא האב של האב משום דהוי ס"ס שמא אין חוששין לזרע האב בדור הראשון ושמא בדור השני, ודבריו צ"ע גדול דהוא חדא ספיקא ממש, [ואינו שייך לנידונינו שהאב, היא הקורניש ממש.

מ. ועי' בפרמ"ג (ס"י פ') מה הדין כשיש בולד ב' מינים מעורבים (מיידי שם בולד מבהמה וחיה ולענין איסור חלב) אי חייב מלקות על כל כזית או רק כשאוכל ב' כזיתים, וע"ע באב"נ יו"ד ס"י ע"ה.

מא. כן ס"ל להאבנ"ז ודלא כהב"ש וסייעתו המובאים אות ח'.

כשהאב הוא האיסור

לפי שיטה זו שבענין קביעת מין אין שייך דין זוז"ג, אין שום מקום להתיר בבני תערובת אפילו אם ידוע שהאב הוא האיסור^{מב}, שהרי יש בה מקצת מין איסור, לפי מה דקי"ל (סי' ט"ז) שחוששין לזרע האב מספיקא הרי יש בה תערובות מין איסור והיתר^{מד}.

אבל לשאר האחרונים שס"ל ששפיר שייך זוז"ג גם בענין קביעת מין הרי שאם האם מותרת, גם הולדות מותרים, הגם שהאב אסור, וכן מבואר להדיא במהר"ם שיק הנ"ל ובחס"ל וכן מבואר בליקוטי שפת אמת (י"ח) וכן נקט המנח"י, וכן כתב ר' צבי הירש מגלוגא (נדפס בדברי דוד סי' מ"ז).

- ז -

עוד בענין זוז"ג ותמצית הדברים

עוד סיבות שלא להתיר מטעם זוז"ג

בבית יצחק (סי' ק"ו) ס"ל ג"כ שאין שייך להתיר כאן מטעם זוז"ג, מפני ג' טעמים, א' מטעם אגודים בגופה כגופה וכנ"ל, ב' שזוז"ג אינו מותר אלא בעלמא שהדין שנאסר הדבר מחמת הגורם הוא דין דרבנן, משא"כ הכא שנאסר מן התורה, ג' אין מתירין משום זוז"ג אלא מין במינו והכא הרי הנידון בב' מינים.

גם הרה"ק מקאמארנא ס"ל שאין להתיר כאן משום זוז"ג, כי זוז"ג לא מהני אלא באין ניכר כלל רושם מן האיסור, אבל אם רואים איזה שינוי מפני המין שאין עליו מסורה אסור, וכעיי"ז מסיק בשו"ת להורות נתן (י"ב סי' נ"ט) [הבית שלמה סי' קמ"ד שלל מהלך זוז"ג].

מב. ויש לדון עוד לפי הבי"ש והבי"צ שבענין זוז"ג ס"ל שאגודים בגופה היינו אפי' לקולא, ופי' ענין אגודים בגופה שהאב אינו גורם כלל, אם לדבריהם יכולים להתיר כאן כשהאב היא האיסור.

מג. ודבר חידוש מצאתי בשו"ת מנחת יחיאל (ח"ב סי' קכ"ד) שבעופות ודאי חוששים לזרע האב שהאב יכול לגרום טבע הדריסה, ע"ש וצ"ע.

מד. עי' עוד מהלך בח"ס בחידושי (חולין ע"ט) שגם עפי"ז נמצא שאין להתיר משום זוז"ג, שהח"ס כתב שהגמ' בפ' המפלת ס"ל שהאב והאם שניהם שווים ביצירת הולד, אבל דעת האונקלוס

תמצית היוצא לענין זוז"ג

היוצא מזה שבאם האם היא האיסור יש כמה סיבות שאין לומר זוז"ג א' אגודה בגופה ב' לשיטת הראשונים שאין חוששין לזרע האב גם באיסור והיתר ג' במינים אין דין זוז"ג, ובבית יצחק והרה"ק מקאמארנא, הוסיפו עוד ג' סיבות אחרות, ועכ"פ כו"ע מודו שהולדות אסורים.

ואם האב הוא מין שאינו כשר, אסור רק לפי שיטת הסוברים שאין שייך כלל זוז"ג לענין מינים, והם המנחת ברוך, הנפש חיה, הגר"ח מבריסק, הגר"מ זעמבא, הדברי מלכיאל, החלקת יואב (כפי שיוצא מהאבנ"ז הנ"ל), עצי העולה, מנחת יחיאל, ולכאורה גם להח"ס ולהגרש"ק, [וכן הוא לפי הליקוטי חב"ח אבל למעשה התיר הליקוטי חב"ח כשהאב הוא האיסור^מ, ויש לדון עוד בדבריו] וגם לפי הרה"ק מקאמארנא והבית יצחק שיש להם טעמים אחרים שלא להתיר מטעם זוז"ג.

[ולפי שיטת הבי"ש וסייעתו] כבר נתבאר שאינו תלוי אלא בצורתו, ואם צורתו כהכשרים כשר, ואם צורתו כצורת עופות שאינם כשרים, אסור.

ב' מינים מעורבים

הצלותא דאברהם (סי' ז') חידש דבר פלא להתיר בבני תערובת, שכמו שהי"ט מינים היו הזכרים והנקבות שווים, כמו כן נמי כדי שצוף יהיה אסור צריכים שיהיו אביו ואמו טמאים, וא"כ בבני תערובת שאחד מהוריו כשרים היות שאין אביו ואמו טמאים כשר.

[עפ"י רבותיו ר' אליעזר ור' יהושע] היא שגוף והגשם של הולד היא מכח האם, ורק בהויית הולד האב והאם שותפים, והרמב"ם פוסק כהאונקלוס, והח"ס מבאר למה פסק הרמב"ם נגד הגמ' וביאר טעמו משום שמצינו בגמ' בכורות (י). שבני תערובת של בהמה טמאה וטהורה תלוי במחלוקת זוז"ג, ולשיטת הגמ' בפ' המפלת שהאב והאם שותפים בכל יצירת הולד, הרי אין הולד תלוי בדין זוז"ג שהרי היא בהולד יש בו כמו שני עיסות מעורבות, וזוז"ג אינו שייך אלא בדבר המעמיד ולא בגוף האיסור, **[והיא ממש סברת המנח"ב וסייעתו]** וע"כ כדעת האונקלוס כן היא, שהאם היא נותן כל גוף הולד, והאב והאם שותפים רק בהויית הולד כמו שאור בעיסה, וא"כ אם האב היא הטמא שייך להתיר משום זוז"ג, נמצא בדברי הח"ס שאם האב היא האיסור תלוי בפלוגת הגמ' בנדה עם הגמ' בכורות, ואם האם היא האיסור אסור לכו"ע, וע"ע בביאור דעת הח"ס בהערה ל"ח.

מה. משום ספק אם חוששין לזרע האב וספק דילמא העופות כשרים הם, שכל צוף בלי מסורה אינה אסורה אלא מספק.

אך דעת כל הפוסקים דלא כוותיה^מ, וכמו שכתב עליו הד"ח שזה טעות^מ, וכן האריך גם הבית יצחק (ק"ז)^מ.

- ח -

יוצא מן הטמא

יוצא מן הטמא

עד כאן נתבאר דין בני תערובת כשאחד מההורים אסור מה הולד, ונתבאר גם שהבית שלמה ס"ל שהכל תלוי בצורת הולד ואין נפק"מ כלל מי הם ההורים ואם צורתו כשרה או אף אם הוריו טמאים, גם נתבאר בחלק א' חידוש החס"ל שאם נולד עוף ממין טמא אפי' אם שני הוריו טמאים אם אין להולד הסימני טומאה של הוריו, אין הולד נחשב כמי שהוא מאותו המין הטמא, שלא אסרה תורה המינים טמאים בלי הסימנים.

אבל עדיין יש לדון שאה"נ שאין העופות נאסרים מחמת שהם ממין טמא, אבל מ"מ ליתסרו מחמת שהוא **יוצא מן האיסור**^מ שהרי הוריו טמאים המה.

מו. והצלותא דאברהם הבין כן בדברי הח"ס בחידושו [נעתק בשו"ת ח"ס אחר סי' ע"ד] בד"ה והמעין, אבל המעיין בדברי הח"ס יראה בעליל שלא דיבר כלל מבני תערובת, אלא מיירי שם בולד הנולד מהורים כשרים, וכתב הח"ס שאינו אסור גם אם הולד דורס, אם אין להולד כל הדי' סימני טומאה, ואדרבה מבואר בח"ס בתשובתו שבלי היתרים שכתב שם ס"ל שבני תערובת אסורים, ועי' הערה ל"ח מה היא שיטת הח"ס להלכה.

מז. ומה שרצה היגל יעקב להעמיס חידוש זה בד"ח היינו משום שלא ראה דברי הצלותא דאברהם שעליו מוסבים דברי הד"ח (ח"ב מ"ח) שטעות היא, וכן מוכח להמעין בד"ח, שס"ל ששייך תערובת מינים שאסור, וכמו שביאר גם המנח"י (ח"ב סי' פ"ה וח"ה סי' ל"א).

מח. וז"ל ומאי בכך דאביו של זה טהור לא מבעיא אם אין חוששין לזרע האב הוי כולה מ"ט עופות ואם חוששין לזרע האב הוי מקצת מ"ט עופות והכי ניתן תורה חדשה בזה ואף אם האב טמא והאם טהורה לשיטת התוס' דל"א כל היוצא מטהור טהור כוון דבעידנא דנגבל עפרא הוא ונאמר דזוז"ג אסור ל"ש היתר מתוס' הנ"ל דכיון דאביו הוא מ"ט מופות ומין זה זכר ונקבה שווין נשאר באיסור ד"ט עופות כמו בבהמה טמא הנולד מן הטהור ועבורו מטמא למ"ד זוז"ג אסור עיין בבכורות ז' וה"ה בעוף ועוד מי ידעין אם הי"ט עופות נמי לא נתעברה אמם מטהורים דמקרי לפעמים אם נימא דעוף טמא מתעבר מטהור כמ"ש ג"כ הרב מ' אברהם לדחות דבריו באופן דאין להתיר מטעם זה עכ"ל.

מט. כמבואר בסי' פ"א שדבר היתר שיצא מדבר איסור, אסור.

אך לפי התוס' בנדה שבעופות אמרינן **מעפרא גביל**, בוודאי אין הולד נאסר מחמת דין יוצא, אבל **לתוס' בחולין** שס"ל שגם בעופות יש דין יוצא מן הטהור, א"כ לכאורה יש גם דין יוצא מן הטמא וממילא יהיו העופות אסורים משום יוצא.

אלא שמצינו בבית שלמה, ובבית אברהם¹, ובצלותא דאברהם, שס"ל שגם לתוס' בחולין שכתב שיש דין יוצא מן הטהור בעוף, היינו דוקא לענין יוצא מן הטהור, אבל לענין יוצא מן הטמא מודו שבוודאי לא אמרינן בעוף, וכמו שמבואר בגמ' תמורה (לא.) לענין אפרוח שנולד מביצת טריפה.

והביאור הוא לכאורה שהרי לפי מה שביארו הראשונים (רש"י בתמורה, התורה"ב, הרבינו יונתן) ההיתר של מעפרא קא גביל הוא שכיון שנעשית עפר והאיסור נפקע ממנו² [ומותר לאכול העפר], וא"כ אין שייך דין יוצא מן הטמא כיון שגם הביצה מותרת³, אבל עדיין מתייחס אחר אמו וממילא שייך דין יוצא מן הטהור.

אבל האבנ"ז (יו"ד סי' ע"ה) ס"ל וכן מבואר בחס"ל⁴ שלתוס' בחולין יש דין יוצא מן הטמא ג"כ⁵, וכן מסיק להלכה בשו"ת להורות נתן (י"ב סי' נ"ט) ולפי דבריהם גם אם העוף יהיה מותר מחמת עצמו יהיה אסור מחמת דין יוצא.

ג. קונטרס משפט שלום (דף פ"ג אות ז' וי"ח).

נא. ומבואר ביד אברהם (ס"י פ"ו) ובמנחת ברוך (נחלת ברוך) שבאיסור שעפרן אסור אה"נ שאינו מותר מטעם עפרא קא גביל.

גב. אבל התוס' בנדה ס"ל שכיון שנעשית עפר אינו נחשב כמי שיצא מן הוריו.

גג. כן משמע ממה שבסי' כ"ב וכ"ד כתב שלפי תוס' נדה שבעופות אמרינן מעפרא גביל לגבי דין יוצא מן הטמא, ואינו אסור מחמת דין יוצא מן הטמא, אלא שנאסרים מחמת עצמם שהיא ממין הוריו, ולפי"ז כתב שאם נולד עוף של מין טמא בלי הסימני טומאה של הוריו, מותר שהתורה לא אסרה אותו המין אלא ע"י הסימני טומאה, ובסי' כ"ג כתב שאם בא לפנינו עוף שיש לו כל הסימני טהרה אם נתעבר מעופות טמאים אסורה, ובפשטות הביאור שכאן כתב משום יוצא מן הטמא.

גד. והביאור היא כמ"ש האור זרוע (מובא באבנ"ז) וכן כתב הראב"ה (תתקמ"ה) שבדין עופות טמאים יש גזירת מלך ששייך דין יוצא אף שנסרח ונעשית עפר, וע"ע באבנ"ז בזה.

תוכן הדברים ענף ב'

א' עוף בלי מסורה וודאי איסור | ב' שיטת הריב"ש והמסתעף | ג' דעת הפוסקים שאסור גם כשרק האב היא הקורניש | ד' הקורניש עוף טמא

הנה כפי שנתבאר דעת הרבה אחרונים שבבני תערובת אם האם מותרת גם הולדות מותרים, ואינם אסורים אלא אם האם אסורה, וא"כ לכאורה יש להתיר מטעם ס"ס, שהרי יש ספק אם הקורניש היא האם של האם של עופות שלנו, [היינו שהגם שידענו באיזה מינים שהקורניש היא גם בצד האם¹, מ"מ יתכן שהוא האב של האם, ולא האם של האם] ולפי² לכאורה יש להתיר מכח ספק ספיקא, דהיינו שספק א' הוא שמא אין הקורניש אם של האם של עופות שלנו, וספק ב' הוא שמא גם הקורניש מותרת שהגם שאין עליו מסורה, ואסור לאכלו, מ"מ הא עוף בלי מסורה אינו אסור אלא משום ספק שמא הוא עוף טמא, וממילא לכאורה שייך להתיר כאן מכח ספק ספיקא.

ענף ב' - ספק ספיקא

הנה יש ד' סיבות שאין שייך כאן להתיר מטעם ספק ספיקא, א' עוף בלי מסורה וודאי איסור, ב' בענין הבחנה בין מינים אין שייך להתיר מטעם ספק ספיקא, ג' דעת הרבה פוסקים שאסור גם כשרק האב הוא הקורניש, ד' הקורניש ודאי טמא.

- א -

עוף בלי מסורה וודאי איסור

עוף בלי מסורה וודאי איסור

הגם שלכאורה היה שייך להתיר משום ס"ס וכמו שנתבאר, מ"מ מדברי

נה. היינו לא שהקורניש היא האם של עופות שלנו, שבדאי שעל פי רוב הקורניש היא האב של עופות שלנו, אלא שגם האם של עופות המצויים היא עוף שכבר מורכב מראק וקורניש ועוד מינים, ועל הקורניש הזה דהיינו הסבא של עופות המצויים יש ספק אם היא האב של האם [של עופות המצויים] או האם של האם, [של עופות המצויים].

גדולי הפוסקים מתבאר שהחשיבו עוף בלי מסורה **לודאי איסור**, וכמו שמבואר בש"ך דיני ס"ס אות י"ז שכל דבר שנאסר מחמת חשש, נחשב כאילו הוא ודאי איסור, ואין יכולים לצרף לספק הא שאינו אלא חשש.

[**אבל** זאת לכאורה פשוט שאין לצרף לס"ס שיטת הראשונים שס"ל שעוף שיש לו ג' סימנים מותר אף בלי מסורה¹, שהרי דעה זו לא הובא כלל בשו"ע², ומבואר כמה פעמים **בפמ"ג** ובעוד כמה אחרונים³ שדיעה שלא הובא בשו"ע א"א לצרף לס"ס, וכן כתב **הבית יצחק** בנידון דידן (הובא לקמן), וז"ל **הדרך נשר**, והלא קיי"ל בכל דוכתא שהרמ"א חולק עם הב"י אין מצרפים לספק כלל, ומכ"ש היכא ששניהם שוים לאיסור, ע"כ].

נו. והבית שלמה מצדד לצרף שיטת הראשונים המקילים כשיש ג' סימנים גם בלי מסורה, **באופן שהאם היתה מותרת**, מפני שס"ל שלדעת התוס' בחולין אם האם מותרת גם הולדות מותרים, ודן שם באופן **שחוף מהב' ספיקות** היה לו עוד **ב' צירופים חזקים** [וגם היה א"א להזהר מהם] א' שכן ונדמה לכל הדיעות, ב' עדות מא"י, ואעפ"כ לא רצה להקל רק אם גם הדיח ועוד א' מגדולי ישראל יתירו, ומצינו שבתשו' קמ"ח שהיה ג' שנים אחר תשו' זו, כתב שבני תערובת שנשתנה צורתם מהשינים **אסורים**, והיינו שלמעשה לא הקיל, [ובדעת מרן הד"ח שדבריו נראים כסותרים זא"ז, יש אריכת דברים, ואכמ"ל].

נז. ודברי **החס"ל** (ס"י כ"ג) מפליאים מאד שכתב שאפשר לצרף דעת הראשונים המקילים שס"ל שמיני עופות שיש בהם ג' סימנים מותרים גם בלי מסורה, **מפני שדעת המחבר להקל בזה**, והיות שהמחבר מקיל נחשב עכ"פ לספק, [ומבואר מדבריו שגם הוא הבין שלדעת הראשונים שס"ל שעוף בלי מסורה אסור גם אם יש לה ג' סימני טהרה, הוא ודאי איסור ולא ספק, וכמו שיבואר להלן מהרבה אחרונים], וז"ל כתב כ"ת דאין כאן ספק **משום שקבלנו עלינו לפסוק כהרמ"א נגד הב"י**, במח"כ כד ניים ושכיב כ' להאי מילתא, אחרי שרוב הפוסקים מתירין בודאי, ורש"ל ביש"ש כ' להתיר להלכה בג' סימני טהרה אלו, והש"ך כ' ולפענ"ד אין להקל כ"כ, **וניחי דהרמ"א החמיר בזה** משום דיש לחוש לדעת המחמירין בזה וכו', וכל החיבורים מלאים מזה **לצרף לספק מה שרמ"א מחמיר נגד המחבר** [גם בזה פליגי עליו הרבה אחרונים] וכו', אחר הברור אין מקום לקיים בש"ס כי אם שיטת המחבר שמכשיר בג' סימנים, ע"כ לשונו בסי' כ"ג, וכענין זה כתב גם בסי' כ"ב וז"ל הרמ"א ביו"ד סי' פ"ב הביא דברי האו"ה שהחמיר שלא לאכול שום עוף כ"א במסורת אף בג' סימני טהרה ע"כ, ודבריו צע"ג שהרי **גם המחבר אוסר** עופות שאין עליהם מסורה, ומחלוקת המחבר [וכן היא שיטת הש"ך כמו שנתבאר לעיל פ"א אות ד'] והרמ"א היא רק אם צריכים מסורה במינים **שחרטומן וכף רגלן רחבים**, אבל בעופות שאין בהם סימנים אלו הרי **גם דעת המחבר לאסור**, שוב מצאתי שכבר הקשה כן הגאון ר' שמואל העליר (בקונטרס דרך נשר) עליו וז"ל ובאמת **נוראות נפלאות** על מעכ"ת שכתב אמנם **ברמ"א בשם או"ה** כאלו או"ה חידש זה להחמיר, והלא או"ה לא חידש אלא **בענין כף רגלו וחרטומו רחב** נגד קבלות הרז"ה, אמנם בעיקר הדין אדרבא **מיעוטא דמיעוטא אשר ימצא בין הראשונים והאחרונים שיחלקו על דברי הש"ע אשר קיבלו אבותינו חלילה להקל ראש נגד זה אפילו לצרף לסניף לקולא הס מלהזכיר, עכ"ל**.

נח. וגם השו"מ שצירף דעת ראשונים אלו היא משום שס"ל ששיטת רש"י מוכחש מהמציאות, הובא להלן.

מבואר בסולת למנחה (להמנח"י) כלל ס"ו שאם בישלו יוני הבר, והכלים שהיונים נתבשל בהם הודחו ביחד עם שאר כלים, הכלים האחרים מותרים משום ס"ס ספק שמא יונים אלו טהורים הם, שהרי מבואר בגמ' **שאינו נמצא מין יונה שהוא עוף טמא**, וכמ"ש גם האו"ה בפירוש, והצד לאסור הוא ששמא אסרו באותו המקום עוף זה משום שהי' במקומם עוף הדומה לזו שהי' עוף טמא או **עוף בלי מסורה**, ויש ספק אם הוא עוף זה"ט, ושמא לא היו הכלים בני יומן, ע"כ.

הרי מבואר שצד הספק להחמיר הוא שמא הוא עוף טמא או שמא הוא עוף בלי מסורה, ואינו מקיל אלא משום שהיה לו צד שהוא עוף כשר לגמרי ואין בו האיסור של עוף בלי מסורה.

הפרמ"ג בסי' פ"ב (שפ"ד ח') מביא דברי הצ"צ שדן אם הווילדע גענו מותרים, והצ"צ מסיק שהגם שיש שהביאו ראייה מגמ' שהבר אווזות מותרים ודפח"ח, מ"מ למעשה אין לאכול אותם, **דאולי** יש מינים שונים ויש מינים של בר אווזות שאסורים בלי מסורה, והפמ"ג דן בדבריו **ומצדד כדעת המיקל** שמובא בצ"צ, ומסיים כדברי הצ"צ שלענין דינא אין לאכול אותם, ומ"מ ספיקא הוי, [היינו שגם הצ"צ אינו אוסר אלא מספיקא] **וביש עוד ספק והפסד מרובה צ"ע אם יש לצדד להקל**.

בסי' פ"ו (שפ"ד סק"ז) מביא הפרמ"ג^א ראייה מהסולת למנחה הנ"ל להתיר הווילדע גענו שהצ"צ אסרן, כשיש עוד איזה ספק להתיר, מטעם ספק ספיקא, שכמו שמבואר בסולת למנחה שאם אין מחמירים אלא מספק [היינו שאין בין היונים מין טמא] יכולים לצרף ספק זה לספק ספיקא, כן נמי בוילדע גענו **שהמחמיר הרי אינו מחמיר אלא מספק**, יכולים לצרף ספק זה

נט. ואולי כוונתו שאסרו כל היוני הבר הגם שמותרים הם, משום שהיה במקומם מין טמא שדומה להיוני בר, כמבואר בסי' פ"ב ס"ה.

ס. והגם שיש לדחוק ולומר שאינו מוכרח, וגם בדברי הפמ"ג המובאים להלן אולי ניתן לפלפל, מ"מ פשטות משמעות דבריהם נראה כן, וכן הבינו בעצי העולה (סי' פ"ב ע"ש אות ג' ואות ח') ובמנחת יחיאל (ח"ב סי' קכ"ד).

סא. וז"ל הפמ"ג כתב בסולת למנחה כלל ס"ו דין א' שאלה אחד שאכל בר יונים שקורין ווילדע טויע"ן ואחר כך הודחו הכלים יחד וספק אם היו בני יומן כתב באיסור והיתר הארוך דתורים ובני יונה לא מצינו במינים של איסור ועוד דמידי ספיקא לא נפקא, והוה ספק ספיקא, שמא טהורים ושמא לא היו בני יומם, וכי' מה שכתב דמידי ספיקא לא נפקא, ולפי זה הוא הדין ווילדי גענו^ז או ענטייץ שחרטומיהן שחורים אף למאן דמחמיר ספיקא הוא וכשיש עוד ספק יש להתיר עכ"ל.

לספק ספיקא, ובזה פושט הספק שהיה לו בסי' פ"ב מה הדין אם יש ספק באיזה מין עוף, שמא וודאי טהורים הם, אם יכולים לצרף ספק זה לספק ספיקא, שמדברי הסולת למנחה מבואר שאם אין איסורו ברור יכולים לצרף הספק לספק ספיקא.

מבואר בדבריו שעופות שבודאי אין עליהם מסורה לא היה מקיל משום ס"ס, ואפי' בעופות שיש ספק אם נחשב לעוף בלי מסורה, ויש צד לומר שהם טהורים לגמרי, מסופק בסי' פ"ב אם יכולים לצרפו לס"ס, ובסי' פ"ו מביא רא"י מדברי הסול"מ שבזה יש להקל משום ס"ס.

גם המהר"ם שיק בדיונו אודות ספק ספיקא, דן בשאלה על עוף אשר עדיין אין עליה מסורה ברורה [כן כתב בסי' ק'] ומקצת חכמים התירו^{סב} [סברו שיש עליהם מסורה מא"י] (סי' צ"ח), והמהר"ם שיק אינו מחשבו לעוף שבוודאי אין עליו מסורה, כמבואר בדבריו (סי' צ"ח) שעדיין אין כאן מסורת ברורה וכו', וגם שם עדיין לא נקבע ההלכה וכו' ועדיין הם לנו בספק.

ובזה דן להתיר משום ס"ס שמא יש על עוף זה מסורה ומותרים הם, אבל לא דן להקל בעוף שודאי אין עליו מסורה משום ספק שמא אינם דורסים [כן הבין גם כן בעצי העולה (סי' פ"ב אות ט')], [ובערוגת הבושם (ע"ו) היה לו צד לומר שעוף שיש ספק אם יש עליו מסורה, יהיה מותר אפי' בלי ספק אחר^{סג}, ורק בנידון כזה שיש ספק אם יש עליו מסורה מבואר שמהר"ם שיק חשבו לספק איסור].

גם בשו"ת **טוב טעם ודעת** (תליתאי סי' קנ"א) נראה שסובר שעוף בלי מסורה הוי **איסור דאורייתא ודאי**, [ועי"ש שמחמיר משום הכי שלא לסמוך בתרי ותרי].

סב. ז"ל מקצת חכמים אוסרין אותן ומקצתן מתירין ואין אתנו דבר ברור בזה וכבר סגר עלינו בש"ע ביו"ד סי' פ"ב סעי' ג' וכתב אין עוף טהור נאכל אלא במסורת וכן נהגו ואין לשנות וא"כ כבר קבלו כל ישראל עליהם את זה ואין לנו דרך אחר להתיר אלא ע"י מסורת ועדיין אין כאן מסורת ברורה וכבר דברתי עם הרב הגאון האבדק"ק פרעשבורג נ"י עבור זה וגם שם עדיין לא נקבע הלכה ואחד משלוחי א"י אמר שאוכלים אותם באה"ק וכ' הרב הגאון נ"י מפרעשבורג להתם עבור המסורת ועדיין לא בא העדות עליהם ועדיין הם לנו בספק עכ"ל.

סג. למעשה גם דעת הערוגת הבשם להחמיר אפי' כשיש ספק אם יש עליו מסורה.

וכן מבואר בבית יצחק^{סד} (ס"ס ק"ו) ובשו"ת לחם שלמה (ס"ס אות י"א^{סה}) ובשו"ת ערוגת הבשם (ע"ה וע"ו) ובקו' דרך נשר לר' שמואל העליר ובשו"ת שם ושארית ישראל (סי' מ'), ובעצי העולה (סי' פ"ב אות ג' וט') שעוף בלי מסורה הוי ודאי איסור ואינו נחשב כספק לגבי ס"ס.

אך בתשובות אבני צדק (להיטב לב - סי' כ"ט), התיר הכלים שבישלו יוני הבר שאין עליהם מסורה, לאחר שהם אינן בני יומן, היות שאינן בני יומן הוא רק איסור דרבנן, ועוף בלי מסורה אינו אסור אלא מספק, אך בנו הקדושת יו"ט (נדפס בקובץ פרי תמרים ל"א) ס"ל שגם הכלים אסורים^{סו}.

וכן בתשו שו"מ (קמ"ט) התיר בעופות שהיה ספק אם יש להם מסורה משום ספק ספיקא דילמא כשיטת הראשונים שכשיש ג' סימנים כשר אף בלי מסורה^{סי}, והגם שא"א לחלוק על רש"י שמצריך מסורה גם כשיש ג' הסימנים, מ"מ היות ששיטת רש"י נדחה מחמת המציאות, נחשב עכ"פ לספק, וגם לשיטת רש"י הרי יש מסורה ברורה מא"י, [ומאריך לסתור דברי המערערים בזה] ועכ"פ נחשב לספק, וממילא שפיר הוי ס"ס, [במה שכתב שדעת רש"י נסתרת מהמציאות כבר נתבאר לעיל פ"א הערה מ"א והערה מ' שאדרבה המציאות מוכיח כדעת רש"י וכפי' החס"ל וסייעתו], וכן בצלותא דאברהם ובליקוטי חב"ח (ח"ג דף ל"ח ע"ד) מצרפים שיטת הראשונים המקילים^{ס"ה} לס"ס.

הרי מתבאר שלדעת הטוטו"ד, הבית יצחק, הדרך נשר, הלחם שלמה,

סד. וז"ל הנה בעופות שאנו דנין עליו וכו' אין לצדד להקל מטעם ס"ס וכו' שמא הלכה כרמב"י דעוף בג' סימנים מותר ואת"ל אין הלכה כרמב"י שמא יש על עופות אלו מסורת דהרי לפנינו יש הכחשה בענין המסורה והוי ספק, וכיון דהמחבר לא הביא כלל לשיטת הרמב"י בשו"ע אין לצרפו לס"ס עכ"ל.

מבואר בדבריו שלא היה לו צד לומר שגם לדין דק"ל שעוף בלי מסורה אסור, מ"מ לא יהיה נחשב אלא לספק איסור, שהרי אינו אלא ספק אם היא עוף טמא, אלא ס"ל שבלי שיטת הראשונים המקילים בג' סימנים הוי ודאי איסור.

סה. עפ"י דברי המהר"ם שיק (צ"ט) שאפשר שיש אחד בסוף העולם שידוע אם העוף היא דורס.

סו. הגם שמיידי בעוף שצווארן ערום [מנצות] שאין איסורו ברור והרבה מגדולי ישראל התייר, וגם הקדושת יו"ט לא כתב שאסור אלא שנהגו לאסרו.

סז. עי' עוד לעיל הערה נ"ח בענין שיטת החס"ל.

סח. אבל בזה מודו לשאר הפוסקים שלרש"י אסור מחמת ודאי ולא מחמת ספק.

והערוגת הבשם, והשם ושארית ישראל, והעצי העולה, וכנראה כן מבואר בפמ"ג, וסולת למנחה, עוף בלי מסורה נחשב לודאי איסור ואין להחשיבו לספק לענין ס"ס, אבל דעת השו"מ, והצלותא דאברהם, והליקוטי חב"ח, [אך לדעתו אסור בנידון דידן, שלא הקיל אלא אם ידוע שהאם מותרת ומשום דילמא אין חוששים לזרע האב] והאבני צדק [לענין כלים] ששפיר נחשב לספק^ט.

- ב -

שיטת הריב"ש והמסתעף

הבדלה בין מינים

במהר"ם שיק (סי' ק) דן בענין בני תערובת שאחד מההורים הוא עוף שאין עליו מסורה ברורה, ואינו ידוע אם עוף המסופק הוא האב או האם, ודן שם אם שייך להתיר משום ס"ס, ספק א' שמא האם הוא הכשרה, [וס"ל שאם האב אסור הולדות מותרים (כמו שנתבאר לעיל)] וספק השני שמא העופות אשר אין עליהם מסורה ברורה כשרים הם^ט, ולא רצה להקל משום ס"ס, משום שהוא ס"ס במקום חזקת איסור, (חזקה של אינו זבוח עיי"ש) ומבואר בש"ך (בדיני ס"ס או' כ"ז ואילך), שבמקום חזקה לא מהני ס"ס^ט, והגם שהחת"ס סובר^ט שלא מיקרי חזקת איסור, מ"מ הרי הפליתי פליג על החת"ס בזה, ועי"כ^ט

ט. אך חלוקים בטעמם שדעת השו"מ שנחשב לספק משום שס"ל ששיטת הראשונים שגם כשיש ג' צריכים מסורה היא נכשת מן המציאות ועל כן גם אם מחמירים לדעה זו אינה אלא מספק, ודעת האבני צדק שנחשב לספק משום שגם לדעת הראשונים אלו אינה אלא ספק שמא היא עוף טמא.

ע. עי' במה שנתבאר לעיל שהיה ספק אם יש לו מסורה.

עא. עי' בלבושי מרדכי (תנינא ל"ז) שפליג על המהר"ם שיק במה שמחמיר שלא לסמוך על ס"ס מטעם חזקה, אבל על חשש השני שכתב המהר"ם שיק שאין להתיר ספ"ס מטעם הריב"ש לא מיירי.

עב. וכן סובר החו"ד בית הספק אות כז.

עג. גם כתב שבלא"ה קשה להתיר משום ס"ס וכדכתב הש"ך שאין להקל על פי ספק ספקא מעצמו.

כתב המהר"ם שיק שקשה להתיר^{עד}, ומסיים שאכתי להריב"ש^{עה} (קצ"א וקצ"ב) שסובר שבמקום שהתורה צותה לבדוק בסימנים ולהבדיל בין טמא לטהור, צריכין לחשוש אפי' למיעוטא ואין מקילין משום רוב או חזקה וס"ס.

בשו"ת שערי צדק [להרה"ק ר"מ מדעצש] (צ) דן במי שבישל עופות בלי מסורה ונודע לאחר שהכלים לא היו בני יומן, אם שייך להתיר הכלים משום שעוף בלי מסורה לא הוי אלא ספק איסור, והיות שנודע אחר שהכלים אינם ב"י הוי ספק דרבנן^ו ומסיק שאין שייך להקל בזה מפני שעוף בלי מסורה הוי ודאי איסור ולא ספק, מפני שכתבו הרמב"ם והטור שמצוה **מן התורה להבדיל** בין מין טהור לטמא, והיינו שצריך לבדוק ע"י הסימנים לידע בוודאית שמין טהור הוא^ז, ואם עבר על זה לאכול בלי בדיקה, **אף אם למעשה יתברר שהם מין טהור** ולא עבר בלאו, מ"מ **עבר באכילתו על המצוות עשה** של להבדיל בין הטמא ובין הטהור^ח, וכיון שהעוף אסור משום מצוה זו **נאסרו גם הכלים** עי"ז.

ובתשו' ערוגת הבושם (סי' ע"ה) תמה על השערי צדק, שבודאי לא חייבה התורה לבדוק אלא עד מקום שידו מגעת, וכיון שכבר בדק כל הג' סימנים

עד. ומה שהיגל יעקב השיג על המהר"ם שיק ממה שכתב המהר"ם שיק בספרו על תרי"ג מצות, צ"ע שהרי מבואר להדיא במהר"ם שיק (מצוה קנ"ח) שלא התיר אלא ברוב של פרס ועזניה שאינו שכ"ח כלל בישוב, והוי מיעוט דמיעוטא (ולא שמחמת חזקה רוב הוי מיעוט דמיעוטא).
וע"ע במהר"ם שיק שלא הוי חזקה אלא באיתחזק כבר שאינו דורס, וכמ"ש ג"כ בתשובותיו (צט) ביתר ביאור, שאם מעת שכל לפנינו במדינה זו, ישראלים מתעסקין עמהן, ולא ראינו מהם שום מעשה דרוסה, הרי הם בחזקת שאינם דורסים, וגם ע"ז מסיים שם שלהריב"ש אסורים מן התורה.

עה. ובסי' צ"ח וכן בספרו על תרי"ג מצוות מצוה קנ"ח, מביא ראשונים שפליגי על הריב"ש, אולם ע"י בבית יצחק סי' ק"ז אות ו', שנראה מדבריו שסובר שאינו מחלוקת הראשונים וכו"ע מודו בזה, (ופלוגת המהר"ם שיק והבית יצחק תלוי אי בביצי עוף טמא נמי שייך דין הריב"ש, המהר"ם שיק סובר ששייך גם בביצים, והבית יצחק סובר שאינו שייך, ע"ש).

עו. ע"י בפרמ"ג סי' ק"י בשפ"ד סקס"ג אות א' ובפ"ת שם או' יט.

עז. ולכאורה זה אינו דומה ממש לסברת הריב"ש, שהריב"ש סובר שכיון דכתיב להבדיל צריכים לידע בבירור שהיא כשר ואין לסמוך על רוב וחזקות וכו' ואם יתברר שבאמת מין טהור היא לכאורה לא עבר על כלום, אבל השערי צדק כתב שכ"ז שלא קיים מצות הבדלה, אפי' אם באמת מין טהור ולא עבר על הלאו של אכילת עופות טמאים, מ"מ עבר על מצות עשה של הבדלה, כיון שהוא לא הבדיל בודאי שטהורים הם.

עח. וכן מבואר להדיא בבפר החינוך מצוה קנ"ג שמי שאכל בלי בדיקה, ביטל מצות עשה, וגם אם ימצא שטהור היא כבר ביטל המצוה.

וא"א לברר יותר, פשיטא שאין עליו מצוה לברר יותר, אבל גם הערוגות הבשם מסיק להחמיר וכמו שהובא לעיל שעוף בלי מסורה אינו נחשב כספק לגבי ס"ס.

גם בלחם שלמה (ס"ס אות ח') **ובמנחת יצחק** (ח"ה סי' ל"א אות י"ז וכ"ב) נקטו ג"כ כהמהר"ם שיק שאין שייך לומר ס"ס משום שיטת הריב"ש, וכן הוא באבנ"ז ע"ס (סו"ס ע"ו) **ובדברי מלכיאל** (ח"ד נ"ו).

הרי מתבאר שכפי דעת הרבה פוסקים אין שייך כאן ס"ס משום שיטת הריב"ש, והם המהר"ם שיק, והשערי צדק, הערוגות הבשם, הלחם שלמה, האבנ"ז, והדברי מלכיאל, והמנח"י.

- ג -

דעת הפוסקים שאסור גם כשרק האב הוא הקורניש

דעת הפוסקים שאסור גם כשרק האב הוא הקורניש

מלבד מה שנתבאר **דעת הפוסקים שא"א להתיר מכח ס"ס**, באמת הדבר חמור שלפי הרבה פוסקים אין שייך כאן ס"ס כלל משום ג' טעמים א' שהרי כפי שנתבאר כל הצד להתיר משום ס"ס, הוא רק להסוברים שגם בעופות הולדות מתייחסים אחר ההורים לקבוע המין, ולפי"ז הדבר תלוי בהספק אם האב הוא האיסור או האם, אבל **להבית שלמה**, והבית אברהם, והיד יהודה, שבעופות המין נקבע ע"י הצורה, ואין מתייחסים אחר ההורים כלל, אין כאן ספק **ובודאי אסורים**, היות שצורתו כהקורניש.

ב' גם נתבאר שאפי' להסוברים שבעופות המין נקבע ע"י ההורים תליא בפלוגתא שהחס"ל והמהר"ם שיק וסייעתם סברי שאם האם מותרת גם הולדות מותרים משום זוז"ג, אבל **להמנחת ברוך**, הנפש חיה, הגר"ח מברסק, הגאון ר' שלמה קלוגער, הגר"מ זעמבא, החלקת יואב, [וכן יוצא מדברי האבני נזר באו"ח] וכן ס"ל להגה"ק מקאמרנא ולהבית יצחק, וכן

ס"ל בלהורות נתן, והדברי מלכיאל, ולכאורה גם להח"ס, [וכן להקוטי חב"ח אין להתיר כאן משום ס"ס] אסור אף אם האב הוא העוף שאין עליו מסורה, ולדבריהם אין כאן צד ספק להקל.

ג' גם נתבאר בפ"א אות ו' שהראק הוא מהתרנגולים החדשים וא"כ אפי' על הצד שהראק היא האם^פ תליא בפלוגתא ואסור לכל הני גדולי ישראל שאסרו התרנגולים החדשים.

וא"כ בנידון דידן שאסור לכל הני גדולי הפוסקים משום ג' טעמים הנ"ל א' מפני שצורתו כעוף שאינו כשר ב' במינים אין דין זוז"ג ואסור גם אם האב אסור ג' משום שגם אם האם היא הראק מ"מ היא מהתרנגולים החדשים, קשה מאד להקל.

ומבואר בש"ך סוף דיני ס"ס שאין לבדות ס"ס מעצמו אלא כשיש עוד צדדים להתיר וז"ל ויען כי דיני ספק ספיקא רחבים מני ים ושום אחד מגדולי הראשונים או מהאחרונים לא ירדו לדיניהם ולא הזכירו הכל באר היטב ויש בהם ענינים וחלוקים הרבה כמו שנתבאר בארוכה בסיעתא דשמיא על כן נראה שאין לנו עכשיו לבדות שום ספק ספיקא להקל אפילו לדמות מלתא למלתא אם לא באלו שנתבארו למעלה או הדומה להן ממש או שיש צדדין להתיר בלאו הכי וכו' וכן כתבו שאר אחרונים בכמה מקומות כל שכן שנתברר תהלה לקל שיש שאר כמה וכמה חילוקי דינים בספק ספיקא על כן אין לדון דבר מדבר אם לא באופן שהזכרתי כן נראה לי עכ"ל וזה היה אחד מהטעמים שלא רצה המהר"ם שיק להקל כשדן אודות ס"ס זו, מפני שלא רצה לבדות ס"ס מעצמו, [הגם שלהמהר"ם שיק לא היה לו הציורפים להחמיר] ומי ירהיב עוז בנפשו יותר מרבן של ישראל המהר"ם שיק, וכ"ש במה שנתבאר שאדרבה יש לנו צירופים להחמיר.

פ. ואם נאמינם שבתוך עופות המצויים יש גם תערובת של הלעגהורן, אולי יש לומר שהאם של האם היא הלעגהורן שהיא מהעופות הישנים, אבל בהמינים שגם לפי דבריהם אין בו הלעגהורן דהיינו העופות של הקאמפעניי רא"ס [שכפי מה שכותבים אין בו הלעגהורן] בודאי אסור להאוסרים תרנגולים תחדשים שהגם שהראק היא ג"כ מבני תערובת מ"מ ידוע בבירור שבעת צירתו האם של האם היתה מהתרנגולים החדשים, וממילא אסור להאוסרים התרנגולים החדשים.

- ד -

הקורניש חשי עוף טמא ממש

ודאי טמא

אך כ"ז אילו היה ברור שהאיסור של קורניש הוא רק משום שהוא עוף בלי מסורה, אבל היות שהועד שביציו הם כד כד כמו שנתבאר לעיל (פ"א אות ה') ולפי"ז הרי הוא עוף טמא, א"כ א"א להתיר משום ס"ס [שמא האם היא הכשרה וספק השני שמא עוף כשר היא שי"ל שעוף בלי מסורה נחשב כספק] שעל הצד שהקורניש היא האם גם הולד ודאי טמא.

הפוסקים שאסרו בני תערובת ולא ביארו טעמם

והנה מצינו עוד כמה פוסקים שאוסרים בני תערובת ולא ביארו טעמם, אם הוא מפני שסברו שאין להתיר משום ס"ס, או משום שסברו שבני תערובת אסורים גם אם האב אסור, והם הפרי תואר^{פא} (פ"ו סק"ו), מרן הדברי חיים^{פב}, הכתב סופר והמכתב סופר^{פג}, הבנין ציון [נדפס בקונטרס כנפי נשרים], וכן מבואר בשו"ת אורי וישעי (סי' י"א) ובשו"ת נחל אשכול (סי' כ"ז) שבעופות שמשונים הרבה מהתרנגולים, גם בני תערובתם אסורים.

פא. כן מבואר ממה שאוסר עוף שהיתה נאכלת ע"י מסורה והטיל ביצה שהיא כד כד אסורה אם יש לחוש לשמא נתערב מין עוף טמא אסרינן עוף זה מכאן ואילך.

פב. כן יוצא ממה שהשיג על הצלותא דאברהם שהאריך להתיר בני תערובת עופות חדשים וז"ל נתרבו עופות הללו עד כי רובם ככולם במדינתנו מדינת פולין כמעט הם בני תערובת ע"כ ולהלן כתב שכולם בני תערובת נינהו ועופות החדשים בתולדתם הראשונה כמעט כבר ספו תמו ע"כ ועל כן האריך להתיר משום תערובת מינים, והד"ח (ח"ב מ"ח) כתב על התירו שטעות היא.

פג. כן מבואר במכתב סופר סי' ג'.

תמצית היוצא לענין ס"ס

הרי מתבאר שמבואר בדברי הטוטו"ד, הבית יצחק, הלחם שלמה, הערוגת הבשם, והשם ושארית ישראל, והעצי העולה, וכנראה מבואר כן גם בפמ"ג, וסולת למנחה, שעוף בלי מסורה הוא ודאי איסור.

ובדברי המהר"ם שיק, השערי צדק, הערוגת הבשם, הלחם שלמה, האבנ"ז, הדברי מלכאל, והמנח"י, מבואר שסברו שאין לצרף ספיקות משום שיטת הריב"ש.

גם נתבאר שלהבית שלמה, והבית אברהם, והיד יהודה והמנחת ברוך, הנפש חיה, הגר"ח מבריסק, הגר"מ זעמבא, החלקת יואב, [וכן יוצא מדברי האבני נזר באו"ח] והגה"ק מקאמרנא והבית יצחק, ולהורות נתן והדברי מלכאל, והעצי העולה, ומנחת יחיאל, ולכאורה גם להח"ס, והגרש"ק, והלקוטי חב"ח. וכן להני גדולי ישראל שאסרו התרנגולים החדשים, אסור גם על צד ההיתר של הס"ס.

וגם הפרי תואר (פ"ו סק"ו), ומרן הדברי חיים, הכתב סופר והמכתב סופר, הבנין ציון, [וכן מבואר באורי וישעי, ובנחל אשכול], אסרו בפ"י בני תערוכת.

מסקנת הדברים פ"ג

אם ידוע שהאב הוא העוף שאינו כשר הולדות מותרים להמהר"ם שיק, והחס"ל, השפת אמת, והמנח"י, ולר' צבי הירש מגלוגא ולהליקוטי חב"ח ואסורים לשיטת המנחת ברוך, הנפש חיה, הגר"ח מבריסק, הגר"מ זעמבא, החלקת יואב, הדברי מלכאל, העצי העולה, והמנחת יחיאל [וכן יוצא מדברי האבני נזר באו"ח] וכן ס"ל להגה"ק מקאמרנא ולהבית יצחק, ובלהורות נתן ולכאורה גם להח"ס, והגרש"ק, ואולי אסור גם להאוסרים בני תערוכת שלא ביארו טעמם והם הפרי תואר^{פד} (פ"ו סק"ו), מרן הדברי חיים, הכתב סופר והמכתב סופר, הבנין ציון.

פד. כמבואר בדבריו שאוסר בעוף שמטיל ביצים שהם כד כד כיון שנתערב בה עוף טמא וא"כ גם בנידון דידן שביצי הקורניש הם כד כד א"כ הרי ידוע שנתערב בה עוף טמא.

ואם אין ידוע אם האם היא העוף שאינו כשר או האב אסורים גם להמהר"ם שיק, טוטו"ד, השערי צדק, הערוגת הבשם, שם ושארית ישראל, המנחת יצחק, וכן נראה מדברי המנחת יעקב, והפמ"ג, וכן יוצא מהליקוטי חב"ח, וגם אסור להפרי תואר, מרן הדברי חיים, הכתב סופר והמכתב סופר, הבנין ציון, אורי וישעי, נחל אשכול, שמבואר בדבריהם שאסרו בני תערובת.

והיות שהצורה כצורת הקורניש אסור בכל הענין לפי דעת הבית שלמה, בית אברהם, ויד יהודה.

ואם ידוע שהאם היא העוף שאינה כשרה וגם הצורה אינה כצורת הכשירה אסורים לכו"ע משום ג' טעמים א' אגודים בגופה, ב' אין חוששין לזרע האב, ג' במינים אין שייך זוז"ג, והיות שהצורה ג"כ אינה כצורת הכשירה אסור גם להסוברים שקביעת המינים בעופות תלוי בצורתו.

המתירים בני תערובת

לא ראינו אינו ראייה, אבל לעת עתה לא מצאתי עדיין "אף אחד מגדולי הפוסקים" [חוץ מהצלוחא דאברהם] שהתיר "למעשה"^{פא} בני התערובת של עוף שאסור בודאי, (משום שודאי אין עליו מסורה) ואפי' בספק אם האם היא העוף שאסור, אם גם צורת הולדות הם כצורת העוף שאין עליו מסורה, והגם שבודאי ע"י פלפול שייך לבנות היתרים על כל שאלה, מ"מ הרי הרבה מגדולי הפוסקים כבר ישבו על מדוכה זו, ודנו על שאלה זה ממש, ולא מצינו אף אחד מהם שהתיר למעשה, וראוי לסמוך בזה דברי מרן הדברי חיים המובאים בריש המאמר, שכתב בתו"ד שלא לסמוך על פלפול גאוני דורינו.

וכמעט כל ההיתרים המוזכרים באיזה פוסקים על עופות בלי מסורה בעצמם^{פו} [היינו בלי תערובת], מלבד מה שרוב רובם של הפוסקים שמפיהם

פא. היינו שהגם שהיגל יעקב בתו"ד נראה שס"ל להתיר בני תערובת, מ"מ למעשה הרי ס"ל שגם האם מותר מפני שאין טהור מתעבר מטמא, ובנוסף לזה בנידון ידידיה היה לו ראייה שהאם היא הכשרה, וכן האבני"ז שכתב באמצע תשובתו שהולדות מותרים, למעשה התיר גם האם, [חוץ מזה כבר נתבאר שהאבני"ז עצמו באו"ח הודה להנפש חיה שאין כאן היתר על בני תערובת].

פו. וגם אלו שצידדו לסמוך על שיטת הראשונים המתירים בלי סימנים נגד פסק השו"ע כתבו שהיינו משום ששיטת רש"י נסתרת מהמציאות, וכבר נתבאר בפ"א הערה מ' - מ"א שלפי פ"י החס"ל וסייעתו אדרבה המציאות מוכיח כשיטת רש"י, גם הובא מהמאירי וכזה מבואר בד"ח שעכ"פ בדורינו אין מי שיוכל לסמוך על בדיקתו.

אנו חיים שללו לגמרי היתרים אלו, בלא"ה אינו שייך כהיום דהיינו הצירוף של אין טהור מתעבר מטמא אינו שייך שכבר נתברר שהוא אכן מתעבר, וגם אין היתר של שכן ונדמה, וגם אין שייך ההיתר של המהר"י אסאד כיון ששונה לגמרי בצורתו ותמונתו, וגם ההיתר שכבר נתגדל בינינו אינו שייך בעופות המצויים וכמו שנתבאר בארוכה בפ"ב.

אבל בשאלות שאינם חמורים כ"כ אכן מצינו איזה מתירים, והם הלבושי מרדכי (תנינא ל"ז)¹⁰ שכתב להתיר בבני תערובת של עוף שהיה מנהג לאסרו, אם אין ניכר שינוי בבני התערובת, והאבני צדק¹¹ שצירף הסברא שעוף בלי מסורה הוי ספק להתיר הכלים לאחר מעל"ע.

והיות שעוף הקורניש חוץ ממה שהוא עוף שבדאי אין עליו מסורה, מטיל ביצים שהם כד כד בודאי שהדבר חמור עוד הרבה מזה.

פז. ובליקוטי תשובות (סי' פ"ז) כתב אם כי אני נוהג איסור מ"מ בהרבה מקומות נוהגים היתר, ע"ש. והשו"מ שהתיר עוף שהיה ספק אם יש לו מסורה ס"ל שמעיקר הדין מותר לאכול עוף גם בלי מסורה כיון ששיטת רש"י נסתרת מהמצאות, וע' בהערה פ"ז.

פרק ד'

התיקון לעתיד

[פרק זו נכתב ע"י ת"ח מפורסם, ועבר תחת עינא פקחא של רבנים היושבים על מדין]

ז"ל המדרש אוהב כסף אוהב מצות לא ישבע מן המצות ואם אין לו מצוה קבועה לדורות מה הנייה לו שהרי משה כמה מצות וצדקות עשה ויש לו מצוה קבועה לדורות דכתיב אז יבדיל משה שלש ערים (קהלת פרשה ה פסקה ח). מכאן הקריאה יוצאת לעסקנים ונדיבים בעם לקנות בעצמם מצוה קבועה לדורות, וכמובן בהשגחה מלאה, ואחר התייעצות עם מורי הוראה, וכפי מה ששמעתי לא בשמים הוא ואינו דבר קשה כ"כ לתקן כשרות הבשר [ההוצאות באיזה מהאופנים הם פחותים מרבע מיליאן], והעיקר מה שנצרך לזה הוא דרישת הציבור.

ואשרי להעסקנים החשובים שכבר עוסקים בלי ליאות לתקן ענין כשרות הבשר, והמזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. והנני להציע מה הוא המובחר שאפשר לתקן לפענ"ד

אופן הראשון

שיהיה בין האב ובין האם לעגהורן שהוא מהתרנגולים הישנים, אך היות שבשר הלעגהורן היא רזה וגם היא יקר מדאי, ע"כ יתנו דזשינס"ס מהקוכין ורק בהאב, וע"כ כשר לדעת הפוסקים שהולכים רק אחר האם, וגם הרי יש לנו דעת הפוסקים שהכשירו הקוכין, ועוד דהוא רק ע"י דזשינס ובכה"ג דעת הקנה בושם בכל אופן להתיר.

אופן השני

שיהיה בין האב ובין האם לעגהורן, אך היות שבשר הלעגהורן היא

רזה וגם היא יקר מדאי וכנ"ל, ע"כ יתנו דזשינס מהראק ורק בהאב, וע"כ כשר לדעת הפוסקים שהולכים רק אחר האם, ואף דהוא תולדות הקוכין, הרי יש לנו הפוסקים שהכשירו הקוכין ועוד דהוא רק ע"י דזשינס ובכה"ג דעת הקנה בושם בכל אופן להתיר, אבל אופן הראשון עדיף יותר משום דיש מערערים על הראק דיש בו גם איזה תערובות של עופות אחרים (לא הספקתי לברר כל הצורך), והגם שהראק הוא כבר בן תערובת מעופות הישנים ג"כ, מ"מ הקוכין עדיף ממנו שהלא כשיזווגו אותו עם הלעגהורן שהוא מהתרנגולים הישנים, הולדות בכל אופן יהיו בני תערובת מעופות הישנים, ובאמת לכאורה יהיה קל יותר להשתמש בדזשינס של עופות שלנו⁸⁴⁵ ובתנאי שישמרו שהצורה יהיה כצורת הראק ולא כצורת הקורניש]

אופן שלישי ורביעי

ככל הנ"ל אלא שלא יהיו ע"י דזשינס, אלא שהאב יהיה הקוכין והאם הלעגהורן ואם א"א יהיה האב הראק, ואף דבכה"ג אין לנו צירוף דעת הקנה בושם אבל יש לנו כמה צדדין להכשירו וככל הנ"ל.

אופן החמישי

האב והאם הראק⁸⁴⁶ והגם שישנם מערערים שעירבו בו עופות שאינם כשרים, מ"מ הרי אף להמערערים עיקר החשש הוא שעירבו בו מצד האב, משא"כ בעופות המצויים שיש ספק גם על צד האם, וממילא חמור ביותר להסוברים דאזלינן בתר ההורים, ולהסוברים שאזלינן בתר צורתו ג"כ יש

א. ע"י לעיל פ"א אות ז' שיש אומרים שגם בהראק מעורב עופות שאינם כשרים, וא"כ הגם שבעצם יש ב' **חילוקים עצומים** בין כשרות הראק לבין כשרות עופות המצויים א' שעיקר החשש בהראק היא רק בצד האב משא"כ בעופות המצויים שהחשש היא גם בצד האם ב' שצורת הראק היא כצורת תרנגולים החדשים שיש פוסקים רבים שהכשרוהו משא"כ בעופות המצויים שצורתם היא כצורת הקורניש שהיא בודאי עוף שאינו כשר, מ"מ אם ישמרו שהצורה ישאר כצורת הראק הרי לא יהיה חסרון מצד צורתו, וגם מצד שיש בו חשש של עופות שאינם כשרים מצד האם אין נפק"מ שהרי כאן בכל ענין יהיה מהתרנגולים החדשים.

ב. תלי"ת נתיסד כעת ע"י הגאון הצדיק ר' הלל וויינבערגער שליט"א גאב"ד סערדעהאלי וחבר וועד הכשרות דהתאחדות הרבנים שחיטות ששוחטים הראק, א' בית השחיטה של פלא - 425-845 4559, ב' היימישע שחיטה ע"י הרב פישל אברהאם וניתן להשיגו על המספר 1839-608-845.

חילוק גדול ביניהם, שצורת הראק הוא כצורת התרנגולים החדשים שהוא כשר להפוסקים שהכשרוהו, משא"כ עופות המצויים שצורתם כצורת עופות שאינם כשרים.

ובכל האופנים מה טוב יהיה אם שיך שיעשו ע"י סעלעקשע"ן שצורת הולדות יהיו כצורת התרנגולים הישנים.

ואחרי ככלות הכל הנני במודים לד' על הטוב, וזאת אשר עלה בידינו בעזרתו ית"ש, ואין אנו אומרים קבלו דעתינו, והחנות פתוח ופתח פתוח לפנינו, ובשמחה ואהבה רבה יתקבלו דעת רבנן ותלמידיהן, להעיר ולהאיר לאמיתה של תורה ואת והב בסופה ומודים דרבנן היינו שבחייהו.

נספח:

מתוך שיחה עם א' מהג' שוחטים שסמכו עליהם להתיר הקורניש והרשה לי לפרסמו בעילום שמו וכענין הזה ממש אמרו לי גם שאר השוחטים

משיחה זו מבואר שהגם שאמת פני הדברים שהשוחטים בראותם עוף הקורניש העידו ששחטוהו, מ"מ ברור הדבר שטעי בדדמי, [ומה ששחטו היה הראק-קורניש ולא הקורניש], וכמ"ש מהרי"ל וז"ל דילמא לא דייק שפיר ובשינוי מועט מתהפך הענין ועביד דטעי וכו' ואכה"ג קאמר תלמודא והוא שיהא בקי בהן ובשמותיהם וזה אינו נמצא האידנא כלל, ע"כ דברי מהרי"ל, וכע"ז הבאנו לעיל מהגורן דוד וז"ל בדידי הוה עובדא שהיה אצלי אחד מאנשי פולין מצפת תוב"ב ושאלתיו על התרנגולים הללו **ואמר לי שאוכלים אותו** שם, ושוב צויתי והביאו תרנגול לפניו ואמר ג"כ שמותר אחר ראותו, וכאשר **הלך התרנגול בבית** וראה בו אנה ואנה ואמר שבכל זה אינו יכול להעיד עליו בבירור כי **כמדומה לו שאינו דומה** לגמרי בכמה דברים ע"כ, וכענין זה היה בנידון דידן שברור הדבר שטעי בדדמי, שהרי השוחטים שהעידו ששחטו אותו אומרים ג"כ שלא היה בנמצא מין אחר של עופות הלבנים בזמנם, ועיקר השחיטה בימים ההם היה אותם העופות שהראו להם, והרי הדבר גלוי ומפורסם שגם בימים ההם היה עיקר השחיטה עוף הראק-קורניש שהם עופות המצויים גם עכשיו, וגם השוחטים שהעידו ששחטוהו אומרים שאין חילוקים מהותיים בין העופות ששוחטים כהיום ובין העופות ששחטו בעבר, וגם יש מהם שאומרים שהיה מפורסם שעופות ששחטו היו מורכבים עם הראק וכדברינו.

וזה תוכן השיחה

שאלה: פארוואס האט איינער מעדיף געווען למשל צו עסן די קורניש קעגן די ראק? למשל.

תשובה: נישט מ'האט עס געוואלט די קורניש, דאס איז געווען די ביזנעס האט דאס געברענגט, ווייל די קאמפאניס האבן געגליכן די קורניש בריעד ווייל עס האט א גרעסערע ברעסט, און ס'איז ברוילינג, א.א.וו. אלטס די קאמפאניס וואס מאכן טשיקן זיי האבן געמאכט.

שאלה: לאמיר אייך פרעגן אזוי, מ'פלעגט שחט'ן נאך עפעס חוץ דער "בארעד ראק", דער "קורניש" און די "ראוד איילאנד רעד"?

תשובה: לעגהורן!

שאלה: לאמיר מיר אייך פרעגן אזא שאלה, עס איז נישט געווען די געמישטע "ראק מיט קורניש" צוזאמען, דאס האט מען נישט פארקויפט?

תשובה: די לעצטע לאנגע צייט איז געווען געמישט, יא. די געמישטע איז שוין דא א לאנגע צייט, עט לייעסט 35 יאר, אפשר 40 יאר, זייער א לאנגע צייט.

שאלה: דאס וואס איר רעדט רעדט איר פון די "ראק קורניש" ?

תשובה: איך קען נישט זאגן מיט א זיכערקייט, לויט די צעטל איז געשטאנען "קורניש", אבער מ'זאגט אז עס איז געווען געמישט,

שאלה: לאמיר אייך פרעגן אזוי, די קליינע קורניש וואס מ'פלעגט שחט'ן, דאס ווייסט מען אז עס איז געווען געמישט מיט א ראק, ס'האט אויסגעזען די זעלבע ווי די גרויסע קורניש?

תשובה: יא, אוודאי אזוי, אזוי געדענק איך, דעט'ס אלל.

שאלה: וואו האט איר עס גע'שחט'ן, אין פריוואטע פלעצער אדער אין גרויסע קאמפאניס, דאס וואס איר האט גע'שחט'ן?

תשובה: די קורניש איז געווען אין גרויסע קאמפאניס

שאלה: בקיצור, איר האט נישט געוואוסט פון צוויי מינים וואס מ'זאל האבן גע'שחט'ן, איר האט געוואוסט פון איין מין, ווייסע טשיקענס האט איר נישט געוואוסט פון צוויי מינים, נאר איין מין ווייסע טשיקן.

תשובה: עס איז געווען איין מין, דאס איז זיכער די "קורניש" איז געווען מער אויף א געוויסע פלאץ, עמפייער איז געווען "קורניש", דאס איז געווען קלאר.

שאלה: עמפייער איז געווען נאר דאס ?

תשובה: עס איז געווען נאר דאס.

שאלה: וועלכע יארן, מ"א, מ"ב, מ"ג?

תשובה: יא

שאלה: ווען איר זענט געגאנגען למשל אין טשיקן מארקעט האט איר געוואוסט וואס איר דארפט, איר האט געוואוסט וואס איר זוכט, איר האט געוואוסט וועלכע טשיקן איר דארפט?

תשובה: ניין, איך האב געזעהן די ווייסע טשיקען, און ס'האט אויסגעקוקט נארמאל, און.

שאלה: ווען מ'האט געוויזן ... אז דאס האט איר אמאל גע'שחט'ן, איר שחט דאך היינט אויך, וואס איז דער חילוק פון דעם וואס איר שחט היינט, צו דעם וואס מ'האט אמאל גע'שחט'ן? עס זעט אויס א חילוק, מ'זעט א חילוק? צי עס זעהט אויס די זעלבע ממש?

תשובה: אלעס זעט אויס כמעט די זעלבע, עס איז נישט קיין גרויסער חילוק, עס איז שווער צו דערקענען, דאס וואס עמפייער האט גע'שחט'ן די פעדערן זענען געווען שטארק ווייס, עס איז געווען זאכן וואס איז געווען שענער, אבער באופן כללי איז נישט געווען שינויים וואס מ'זאל קענען זאגן און ווייזן מיט די פינגער דא איז דא א שינוי, פארשטייט וואס כ'מייך?

שאלה: איך הער, די חילוק פון דעמאלט'ס ביז היינט, דאס זענט איר מסביר, דער חילוק פון דעמאלט'ס צו היינט איז נאר למשל אז די פעדערן זענען דעמאלט געווען ווייסער.

תשובה: יא, עס איז געווען אביסל שענער געל, אבער באופן כללי איז עס ממש די זעלבע, אין הכי נמי, וועגן דעם האבן די שוחטים דאס גע'שחט'ן.

שאלה: כ'הער, כ'הער.

תשובה: זיי האבן נישט געוואוסט קיין נאמען, די אלטע שוחטים האבן געוואוסט, זיי האבן עס אנגעקוקט, דאס איז די טשיקען, די ווייסע טשיקען, ענליך.

הערות על המאמרים של הגאון הגדול המפו' דומ"ץ פאלטישאן שליט"א ושל ידידינו עוז הגאון ר' משה קרויס שליט"א

כעת בגמר העריכה לדפוס יו"ל קובץ גינת ורדים, ובו מאמרים מהגאון הגדול המפו' דומ"ץ פאלטישאן שליט"א, ומידידנו עוז הגאון ר' משה קרויס שליט"א מרבני כולל נייטרא, ובו דנים מה ששייך לצדד להתיר עופות המצויים, ועשיתי גיבול "לתורה" היוצא לענין הלכה, מערכה מול מערכה, וקבצתים במיעוט שיחה, להקל על המעיין, ויותר ממה שכתבתי כאן כתב במאמריהם, וגם במאמרינו לעיל מה שנלענ"ד, ועיי"כ כל אחד יוכל לעיין בעצמו וחפץ ד' בידינו יצליח, והיות שאני נאלץ להדפיס מוכרחני לקצר.

ואני הצעיר אע"פ שאיננו כדאי, ומה לי פה באתרא דלאו דילי, האזוב אשר יצא בקיר במקום הארז אשר בלבנון, יתוש בריה קלה במקום גדולים חקרי לב, ופחד "יצחק" היה לי פן תגוף "באבן" רגלי, אבן יקרה "ואבני שיש" אך לבי אנסני לפרוץ בסיג לחכמה, ולהודיע צערי גם כי ידעתי שאין להשיב את הארי אריה דבי עילאי, והרי ע"ני מוסר ומודעה פולח ובוקע, מריע ותוקע, חלילה לי לומר כי יותר ממנו חכמתי, אך כתלמיד היושב על הקרקע הייתי, ואיש יודע ומבין ישלים חסרוני, יעמידני על הנכונה, ואיש תבונות ידלנה, ואצפה כי ידן אותי לזכות, והיה כי תקראנה, פליטת הקולמוס דבר קשה אנכי אחטנה, בבעו מינייכו איש חכם יכפרנה, הרי זה לא ישאנה, כמלונה במקשה יעזבנה וימנענה, כך היא דרכה של תורה צאינה וראינה, ושגגתי ישא יחמול ויכסנה, ואחוי קידה, והקל הגדול הגבור והנורא, יעטוהו כשלמה אורה, בעטרת צבי וצפירת תפארה, יאריך ימים על ממלכתו, אכ"ר.

והנה ההיתרים של הרה"ג דומ"ץ פאלטישאן היא:

א' ליקוט נפלא מדברי כמה פוסקים שהתירו תרנגולים שאין בהם רק שינויים קלים מהתרנגולים הישנים, והיינו בעיקר הפוסקים שהתירו התרנגולים החדשים, אך לא זכיתי להבין כלל מה היא השייכות לכאן שאנו דנים בעוף משונה לגמרי מצורת התרנגולים, ואדרבה כל הפוסקים שהביא התנו איזה דברים אינם נחשבים כשינויים, וא"כ בעוף הקורניש שמשונה הרבה מצורת התרנגולים אסור אף לפי הפוסקים ההם.

ב' דברי האבנ"ז שהתיר משום זוז"ג וכבר נתבאר במאמרינו שדעת כל הפוסקים דלא כוותיה, וגם שהאבנ"ז נזר גופיה באו"ח שגם שם רצה לומר בתחילה ששייך זוז"ג גם לענין מינים מ"מ חזר בו אחר שהחלקת יואב הוכיחו שאין שייך לומר כאן זוז"ג.

ג' ס"ס, וכתב להתיר עפ"י דברי הבית שלמה, וכתב שהגם שהבית שלמה

חולק על הד"ח והח"ס, מ"מ מבואר בלחם שלמה שיש לסמוך על דברי הבית שלמה, והנה לראשון יש להעיר שהלחם שלמה לא כתב כלל שיש לסמוך על דברי הבית שלמה, מפני שגם הבית שלמה לא הקיל וכמו שנתבאר במאמרינו פ"ג הערה נ"ז, ואדרבה מבואר בפ"י בלחם שלמה שאין להתיר משום ס"ס משום ב' סיבות, והלחם שלמה קאי על שיטת הבית שלמה בענין צורה, גם נתבאר בארוכה במאמרינו כמה סיבות שאין להתיר כאן משום ס"ס, ומה שהביא מדברי הנחלת יואל זאב והעצי העולה לא קאי על ס"ס שלנו ע"ש, והנחלת יואל זאב מסיק בסוף דבריו וז"ל **וא"כ נסתרו כל אלו הדברים להתיר מטעם ס"ס ורוב וכנ"ל דמי ירום ראש נגד הכרעת המהר"ם שיק שקיבלו עליהם הוראתו בקדושה כמעט בכל תפוצות ישראל, ע"כ.** גם מה שהביא כאילו גם המהר"ם שיק מיקל צ"ב כי המהר"ם שיק מסיק להדיא להחמיר, ומכח המהר"ם שיק נקטי הלחם שלמה והמנח"י להחמיר.

ד' האריך בענין היתר הערוגות הבשם וכבר נתבאר שאין שייך כאן כלל, וגם שכל רבותינו לא נקטו כן.

ומה שכתב שעוף הקורניש אינו דורס, כיון שיהודי אחד גידל הקורניש וראה שאינם דורסים, תמוה מאד שאם התיר הערוגות הבשם כיון שמתגדל בינינו לאלפים ולרבבות יתיר כיון שהתגדל אצל אדם אחד, ובלא"ה הלוא היהודי הנ"ל אומר שלא ראה הקורנישים אלא בערך ב' מינוט בשבוע בעת שהחליף האוכל, גם מה שכתב שיהודי הנ"ל ראה שאינם דורסים כיון שהכניס עכברים ולא דרסו אותם, תמוה שהרי היהודי הנ"ל אמר לי שהקורנישים לא אכלו העכברים גם אחר שמתו וא"כ הרי שלא היה להם שום סיבה למה לדורס.

ומה שכתב בענין מעשה הדריסה שאין חשש מצד שהם דוקרים זא"ז, איה"נ וזאת אין צריכים לפנים שעוף שדוקר עוף אחר אינו נחשב לדורס, והערעור היה שכפי שרואים בתמונה וכפי שאמרו לי שני אנשים שהיו שם, [אך הרב מנעבליץ אמר לי שהיה טרוד בענין ההשגחה ולא היה שייך לו לתת לב לענין זה^א] אין הם דוקרים זא"ז אלא אוכלים מחיים, ומה שכתב שכל אחד דוקר והולך לו, היינו משום שלא ראה אלא התמונה ממינוט וחצי אבל באמת מעשה הדריסה הזאת היה משך שעה ומחצה, עד שלבסוף

א. אחר הדפסת מהדורא ראשונה קרא לי הרב הנ"ל ואמר לי שהוא מכיר לי טובה שכתבתי בדיוק מה שאמר ולא כמו שנתפרסם בשמו בקובץ גינת ורדים טבת תשע"ח.

עוף הנדרס מת באותה מיתה, גם רואים בתמונה שנחסר חלק מהעוף ע"י מעשה הדריסה, גם בררתי אצל מומחים שאמרו שצורת הדקירה המצויה אצל עופות האחרים אינו בכלל כמו הצורה שרואים בתמונה שהיא צורת אכילה ממש.

מה שמסתפק אם יש מסורה על הקורניש מצד ששחטו הקורניש הקטנים, וכתב שהיא ק"ו על הגדולים היינו מפני שסובר שהקורניש הקטנים יצא ע"י הרכבה **חדשה** עם המלאי, וא"כ דבריו צ"ע האם רוצה מפי"ז להתיר גם המלאי, אתמהה, אך במחילת כבוד הדרת גאונו שליט"א אגב חורפיה וטרדותיו הרבים ו"הן" מלאך אחד עושה שתים שהן "הרבה" שליחיות לא דק במציאות הדברים, שהגם שהיתה איזה אשה שעשתה קורניש קטן ע"י הרכבה **חדשה** עם המלאי, מ"מ הקמירשע"ל קורניש הקטן **ידוע ומפורסם** שהיא עוף רגיל מהעופות המצויים בעת קטנו **[דהיינו הראק קורניש]** שאז נקרא קורניש הענ"ס, [גם הרב יואל אברהם במחכ"ת מערבב דברים, ואינו בקי כלל במציאות הדברים] והא לך מדברי ד"ר קולין, [הבאתי רק לדוגמא]

2. What is the market of Cornish Hen identity? are they just regular broilers but a certain age, or something else? Cornish Hen is the generic name given to a small chicken. They are regular broilers but killed at 4 weeks of age or when they reach 2.85 pounds (1.3 kgs).

בסוף דבריו כותב שאין עדיפות במיני עופות אחרים נגד עופות המצויים וכתב בסוף דבריו שמקובל אצל שוחטים ותיקים !? שהטורקי מורכב עם הוויילד טירקו, **הנה** הוויילד טורקי מראיתו ממש כמו מיני הטירקי שיש עליהם מסורה וא"כ **מותר לכתחלה לאכול הוויילד טורקי**, גם מוסכם אצל החוקרים שאצל אבותינו באירופא הגיע רק הוויילד טורקי והמין הזה התירו אלא שאח"כ נעשה בייתות.

ומה שכתב שאין עדיפות בהראק נגד עופות המצויים הנה כבר נתבאר **שהחילוק בינם גדול מאד** א' שאין חשש גדול אם יש מצד האם איזה ממשפחת המלאי אלא מהתרנגולים החדשים, ב' שצורתה היא כצורת התרנגולים החדשים ולא כצורת משפחת המלאי.

ובסוף מערער גם על הלעגהוורן [מה שכתב משום הביצים הלא כתב בעצמו היתרים לכך מה שאין שייך בעופות המצויים], כיון שמורכב עם

המינורקא, הנה יש לידע שהמינורקא היא מהתרנגולים הישנים, אלא שהיא גדול יותר וישנם הסוברים שנעשה גדול ע"י הרכבה עם מין אחר, אך המין האחר יכול להיות הקוטשי"ן שאינו חמור כמו משפחת המלאי, וגם יתכן שהיא מהקובריצער שהנם כשרים לגמרי, גם אין מקור כלל שהלעגהורן מאה"ב הורכב עם המינורקא, ורק בהלעגהורן של ענגלאנד אומרים שהורכב עם המינורקא, [אלא שיש סברא לומר כן כיון שבימי המינורקא גדולים יותר, וא"כ יש מקום לחשוש בהלעגהורן המיוחד לביצים שירכיבו עם המינורקא, אבל בוודאי שעל פי דין אין מקום לחוש לזה], וגם יש לדון עפ"י דברי הח"ס שאם אין רואים ריעותא אין לחשוש לכך, וגם להסוברים שאזלינן בתר צורתו הרי צורתו כצורת הישנים לגמרי.

ויש להאריך עוד בכל הנ"ל וכאמור מוכרחני לקצר.

עכשיו נבוא להעיר על דברי ידידי הרב"ג ר' משה קרויס שליט"א

בטרם כל שיש, בראשית הויכוח, יראתי בפצותי להתחיל, בפלצות וחיל, פן אכשל ואפגע בכבוד תורת "משה" אמת ותורתו אמת את קולו שמעתי בק"ן ואירא, דכולי עלמא מרגני אבתראי, יפטירו בשפה מילי עילואי, עלי בפיהם יפערו, כלם יענו ויאמרו, הראיתם בן ננס, דחק ונכנס, לפניו מן השורה, זבוב כנפים כנגד ארי שבחבורה, ומה לתבן בגינת ורדים, אעפ"כ לא יכולתי לאגור דברי, ולחשוך אמרי, תורה היא וללמוד אני צריך, דאגתי אשיחנה מה שיש לענ"ד לפקפק ולגמגם, וכותלי בית המדרש יוכיחו, הגם "שמושה" שפיר קאמרת, והלכה כמותו בכל מקום, אכן בנ"ד הלכה מכלל דפליגא, וידי "משה" כבדים לענ"ד, במחילת כבוד תורתו כי רבה היא, כפי שחנני ד' צריכא עיונא רבה אם כיון יפה בהאי פיסקא כאשר יבואר לפנינו בעזהש"י ואקוה כי ל"ו יאבה סלוח ויזכה לכלל הני תלתא מילי די במזלא תלין, בנים ובני בנים, וחתנים מן המנין, חיי אריכי, ומזוני רווחי, מלא ברכת ד' ערוכה, ואת והב בסופה עולה על כולנה.

הנה עיקר היתרו הוא בצירוף ה' הנחות אלו

א. שחסרון הקורניש הוא רק שאין עליו מסורה **ב.** שהראק היא עוף טהור בודאי **ג.** אם הקורניש בצד האב בודאי מותר **ד.** עוף שאין עליו מסורה נחשב שנאסר רק מספק **ה.** שס"ס מותר אף כשיש ספק בענין מסורה

ורק אם יש כל החמשה הנחות אלו "ביחד" אז מותרים משום ס"ס

אכן לענ"ד

כל הנחות אלו יש בהם עקולי ופשוטי ואין שייך להקל אף באיזה מהם בפנ"ע כ"ש כשצריכים לכולם ביחד.

נגד הנחה א' עוף הקורניש הוא עוף טמא כיון שמטיל בצים עגולות, ומה שכתב שכיון שחזינו ריעותא של הביצים אה"נ שע"כ שיש לנו טעות בצורת הזפק, משא"כ בולד אין ראייה לכך, ראשית יש להעיר שכיון שמודה שיש טעות בצורת הזפק מהיכי תיתי עוד להקל עפ"י בדיקה כיון שיודעים שאין אנו בקיאים, וכמו שכתב באמת מרן הד"ח ועוד, שאין אנו בקיאים בסימנים, וכבר הבאתי בפ"א אות ה' עוד ראיות שהמציאות מוכיח שכהיום בודאי אין אנו בקיאים בסימנים, גם הלא כתב שבדקו סימני העופות המעורבים בתוך עופות שלנו ודקדקו היטב בסימנים, וא"כ ע"כ לא התירו אלא כיון שראו

שדומה להזפק של עופות המצויים, והרי שהזפק שלהם שוה, וא"כ אם מודינן שזפק ההורים אינו זפק אין מקום להתיר משום זפק של העופות המצויים, גם כל היתר הזה היא רק לחידושו של החס"ל (מה שהביא שכן מבואר גם בד"ח לא מצאתיו שהרי הד"ח כתב שרק במין שיש בו ד' סימני טומאה מותרים הולדות אם אין בהם הסימנים של ההורים ויש להאריך עוד בזה) שהסימני טומאה הם תנאי גם בהולד, וגם החס"ל הרי ס"ל לאסור מטעם אחר, כמו שנתבאר פ"א הערה ל"ג.

נגד הנחה הב' דלכל הפוסקים האוסרים את הקוכין וביניהם הערוך לנר הגר"ש קלוגער הגאון ר' דוד דייטש יד הלוי מהר"ם שיק (דברי חיים) מכתב סופר ר' שמואל העללער ר' ישעי' שור וחתנו הגרמ"מ לאנדא כתב סופר בית יצחק הגה"ק מקאמארנא, אסורים (לא העיר כלום בתשובתו מזה).

נגד הנחה הג' יש כמה פוסקים מחמירים ומקצת מהם הביא בעצמו והם המנחת ברוך, הנפש חיה, הגר"ח מבריסק, הגר"מ זעמבא, החלקת יואב, [וכן יוצא מדברי האבני נזר באו"ח] וכן ס"ל להגה"ק מקאמרנא ולהבית יצחק, והדברי מלכיאל, והעצי העולה, והמנחת יחיאל, וכן היא בלהורות נתן, ולענ"ד כן היא גם להח"ס, וכמו שהבאנו מהבית שלמה והדברי מלכיאל וכן היא בקונטרס דרך נשר, ולדבריהם אסור בכל ענין, ולפי מה שביארנו אסור אף להסוברים שאזלינן בתר צורתו, ומה שכתב שדעת כמעט כל הפוסקים להקל, לא הביא רק המהר"ם שיק, והחס"ל, והמנח"י, והאבני נזר, ור' צבי הירש ברלין, אבל מה שהביא מהבית שלמה והבית אברהם והלחם שלמה, למעשה לא נקטו שאזלינן בתר הוריו אלא בתר צורתו [גם מה שהביא מדברי הנצי"ב טעות ואינו אלא ר' צבי הירש מגלוגא], וגם בשיטת האבני נזר הבאנו שבאו"ח הודה להנפש חיה שאין להתיר משום זוז"ג, ובכל ענין אין שייך לומר כמעט כל הפוסקים.

נגד הנחה הד' אמת הדברים שיסוד הזה נכון אליבא דהשואל ומשיב והצלותא שאברהם ואולי גם להאבני צדק אך הבאנו שלהטוט"ד, הבית יצחק, הלחם שלמה, והערוגת הבשם, והעצי העולה, והשם ושארית ישראל, ולענ"ד מבואר כן גם בפמ"ג, וסולת למנחה, וכן הבינו בעצי העולה ומנחת יחיאל הנ"ל אין שייך כאן ס"ס, משום שעוף בלי מסורה נחשב לודאי איסור

נגד הנחה החמישי מבואר במהר"ם שיק, ובשערי צדק, ובערוגת הבשם, ובלחם שלמה, ובדברי מלכיאל, ובאבנ"ז, ומנח"י, שאין שייך ס"ס משום שיטת הריב"ש, גם הבאנו שמהר"ם שיק לא רצה לסמוך על עצמו לעשות

הס"ס מפני דברי הש"ך שאין לבדות ס"ס מעצמו, ומי יהין יותר ממנו.

גם הבאנו דעת הפוסקים שמבואר בדבריהם שאסרו בני התערובת ולא גילו טעמם אם היא מפני שלא סברו שנחשב ס"ס או היא מפני שסברו שגם כשהאב אסור הולדות אסורים והם **הפרי תואר**, מרן **הדברי חיים**, **הכתב סופר** ו**המכתב סופר**, **הבנין ציון**, **אורי וישעי**, **נחל אשכול**, [ומה שכתב שהדברי חיים אסר משום אגודים בגופה, אינו מוזכר בד"ח רמז כל דהוא שמירי באופן שהאם היא האיסור אדרבה קאי על דברי הצלותא דאברהם שמירי משניהם, ע"ש ודו"ק].

וצירף לזה עוד היתר שלדעת הפוסקים הסוברים שהולכים אחר "צורת" העוף להקל ולהחמיר ואין נפקא מינה מי היו הוריו של העופות (והם הבית שלמה וסיעתו) א"כ כיון שהתורה אסר רק כ"ד עופות טמאים א"כ כל זמן שאין "כל" ראשו דומה לעופות הטמאים מותרים וא"כ כיון שעופות המצוים הגם שראשו דומה להקורניש האסורה אבל כיון שכרבלתו אינו דומה לו א"כ מותרת.

אכן לענ"ד אין שום סיבה מספקת לומר שאין שייך תערובת מינים וכמו בכל התורה כולה ולד הנולד משני מינים יש לו דין שניהם כן היא לשיטת הבית שלמה אם יש לה צורת שני המינים, נחשב שמעורב בהם שני מינים, גם הבאנו שכן מפורש גם בגמ' שהביא שכ"ז שאין כל ראשו [ורובו] דומה לטהורים עדיין אינה נפקעת מדין המין האסורה, וא"כ כיון שאדרבה הרי צורת ראשו חוץ מהכרבות דומה להקורניש א"כ אסורה, והתבואות שור גופא שהביא ממנו ראה להתיר, מפורש להיפך, גם הבאנו שכן מפורש בספר **בית אברהם**.

[גם מה שכתב בתו"ד שצורת הקורניש השתנה מבעבר כיון שהורכב עם עוף הלעגהורן, וא"כ גם אם דומה להקורניש של היום אינו אסור, לא הבנתי כוונתו שהלוא זה אינו אלא בקורניש הלבן שצורת הרבה מהם אינו עולה כראוי כיון שהורכב עם הלעגהורן, אבל צורת הדאר"ק קורניש וכן היא גם צורה האמיתית של הקורניש הלבן לא נשתנה, וכשאנו אומרים שצורתו כצורת הקורניש הכונה כצורה האמיתית של הקורניש].

גם **צירף לרווחא דמילתא ההיתר של אין טהור מתעבר מטמא**, [מ"ש בענין סברת המהר"י אסאד כבר נתבאר בארוכה בפרק א' שאינו שייך כאן].

אכן לענ"ד דרוב הפוסקים חולקים ע"ז והם מרן הד"ח (ח"ב סי' מ"ח), הבית

שלמה (סי' קמ"ד), המהר"ם שי"ק (סי' צ"ט), הגרש"ק (האלף לך שלמה יו"ד סי' קמ"ג), מהר"י אסאד (יו"ד סי' צ"ב), בית יצחק (סי' ק"ו), המנח"י (ח"ה סי' ל"א), והחזו"א (סי' י"ג סק"א), וכן מבואר בפרי תואר (המובא לעיל בענין ביצים שהם כד כד), וכן מבואר בכת"ס ובמכתב סופר, ועוד דנתברר כהיום דטהור מתעבר שכבר הרכיבו עוף הנקראת אוהר האן, אשר הוא עוף טמא בודאי, עם תרנגולים שלנו, וכפי שמובא כמה וכמה מ"מ ע"ז מובאים בהביכ"ל המפורסם בין חוקרי עופות the Handbook of Avian Hybrids of the World ע"ש

טענתו כנגד זה א) מי יאמר שהוא אותו האוהרהאן שדיבר המהר"י"ל ב) דמאן יימר שהעוף שהרכיבו עמו היה עוף טהור אפשר דמסורה בטעות היה ג) אינו יודע מהיכן נובע שמועה זו

אכן לענ"ד על טענה הא', נתבאר פ"א הערה מ' שאין להסתפק על עוף אחר.

על טענה הב' הא על כל זה נתייסד כל מאמרו דעופות המצויים הם כשרים והא הרכיבוהו עם העופות המצויים

על טענה ג' כבר כתבתי המ"מ.

גם הדגשנו שאחרי כל הפלפולים וההוכחות אף שהיו כמה גדולי ישראל שכבר דנו בשאלה זו לא מצינו למעשה אף א' מגדולי הפוסקים שהתיר בני תערובת של עוף שאסור בוודאי מחמת שאין עליו מסורה, אם אינו ברור שהאם היא העוף שיש לה מסורה.

וכאמור אין עתותינו בידינו כעת, ויתכן להיות שטעיתי בדבריהם, ובעז"ה אקוה לעיין עוד בדבריהם ולבוא בארוכה.